

Obsah

- A. Zámer Slovenskej republiky pri začleňovaní rómskych komunít**
  - Úvod
  - A. 1 Zámer Slovenskej republiky pri začleňovaní rómskych komunít
- B. Teoretický rámec stratégie**
  - B. 1 Rámcovanie stratégie – Marginalizácia, multidimenzionálne vylúčenie a chudoba
  - B. 2 Európa 2020 a Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020
  - B. 3 Princípy stratégie
- C. Kontext stratégie**
  - C. 1 Opis situácie rómskych komunít na Slovensku
  - C. 2 Ciele iniciatív vlády Slovenskej republiky, merateľné ukazovatele zmeny a využitie skúseností zo zrealizovaných prístupov
  - C. 3 Právny rámec – postavenie Rómov v Slovenskej republike
  - C. 4 Stratégie rómskej inklúzie po roku 1945
  - C. 5 Straty z vylúčenia Rómov
- D. Politiky stratégie**
  - D. 1 Dimenzie pokryté stratégiou
  - D. 2 Prioritné politiky Stratégie
    - D. 2. 1 Oblasť vzdelávania
    - D. 2. 2 Oblasť zamestnanosti
    - D. 2. 3 Oblasť zdravia
    - D. 2. 4 Oblasť bývania
    - D. 2. 5 Oblasť finančného začlenenia
    - D. 2. 6 Oblasť nediskriminácie
    - D. 2. 7 Oblasť prístupov smerom k väčšinovej spoločnosti – Iniciatíva integrácie Rómov prostredníctvom komunikácie
- E. Implementácia stratégie**
  - E. 1 Postavenie kľúčových partnerov pri realizácii stratégie
    - E. 1. 1 Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity
    - E. 1. 2 Samosprávy
    - E. 1. 3 Mimovládne organizácie
  - E. 2 Plán aktivít
  - E. 3 Financovanie stratégie a dopad stratégie na štátny rozpočet
  - E. 4 Legislatívne implikácie
- F. Rámec monitoringu a evaluácie stratégie**
  - F. 1 Očakávané výsledky vládnych politík
  - F. 2 Indikátory a postupy monitoringu a evaluácie

Prílohy

Zoznam použitých skratiek

A. Zámer Slovenskej republiky pri začleňovaní rómskych komunít

Úvod

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity predkladá Stratégiu Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 v nadväznosti na Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov označené ako Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020. Uvedená úloha je plne v súlade s plánom práce vlády Slovenskej republiky.

Stratégia reaguje na potrebu riešiť výzvy spojené so sociálnym a spoločenským začleňovaním rómskych komunít i na úrovni Európskej únie. Princípy predkladanej stratégie by sa mali stať základom politík s cieľom riešiť nepriaznivú situáciu cieľovej skupiny pre obdobie do roku 2020, ako aj pre programové obdobie na roky 2014 – 2020 pre použitie štrukturálnych fondov.

Predložená stratégia je výsledkom spolupráce Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, Svetovej banky a Rozvojového programu OSN (UNDP), Nadácie otvorenej spoločnosti (OSF), Združenia miest a obcí Slovenska a mimovládnych organizácií. Významnou pri tvorbe stratégie bola spolupráca s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

Priebežne sa konali konzultácie s predstaviteľmi štátnej správy, samosprávy i mimovládneho sektora na regionálnej úrovni (Banská Bystrica, Prešov, Košice)¹, s predstaviteľmi štátnej správy a príslušných ministerstiev v Bratislave, ako aj s predstaviteľmi rómskych mimovládnych organizácií a organizácií pôsobiacich na centrálnej úrovni, ako aj akademickými autoritami pôsobiacimi v tejto oblasti.

Predkladaná stratégia je vzhľadom na skúsenosti pri aplikácii predchádzajúcich strategických materiálov koncepcne zarámcovaná princípmi prístupu k riešeniam tzv. rómskej problematiky. Stratégia je zároveň zameraná na viaceré cieľové skupiny:

- Rómov ako národnostnú menšinu,
- rómske komunity,
- marginalizované rómske komunity.

Väčšina opatrení a sociálnych intervencií je zameraná na marginalizované rómske komunity. Dôležitým aspektom je i smerovanie politík na väčšinovú populáciu. Cieľom je nastaviť verejnú diskusiu tak, aby politiky boli prijímané ako obojstranne výhodné.

Predložená stratégia je koncepčným materiálom definujúcim smerovanie verejných politík v oblasti sociálneho začleňovania rómskych komunít, a to bez ohľadu na mieru ich marginalizácie. Pre úspešnú implementáciu stratégie je nevyhnutné vypracovať a rozpracovať akčné plány, ktoré špecifikujú potreby jednotlivých komunít.

Pri definovaní politík zameraných na postupné odstraňovanie chudoby a sociálne vylúčenie marginalizovaných rómskych komunít, stratégia čerpá z procesu prípravy vecného zámeru zákona o sociálne vylúčených spoločencstiev, ktorý pripravovalo MPSVR SR. Pracovné skupiny a proces prípravy bol využitý aj pri príprave časti D stratégie.

Predkladanú stratégiu vníma Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity ako otvorený dokument, ktorý sa bude postupne dopĺňať a dopracovávať o prílohy, v ktorých budú akčné plány, dáta a nevyhnutné informácie a podklady. V súčasnosti v mnohých oblastiach absentujú dáta, ktoré vďaka partnerom – Svetovej banke a Rozvojovému programu OSN (UNDP) budú v nasledujúcich mesiacoch k dispozícii pri tvorbe inkluzívnych politík.

---

¹ Prehľad konzultácií je v prílohe.

A. 1 Zámer Slovenskej republiky pri začleňovaní rómskych komunít

Vláda Slovenskej republiky (ďalej iba „vláda SR“) prijíma Stratégiu Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 (ďalej iba „stratégia“) s odhodlaním výrazne podporiť procesy smerujúce k sociálnemu a ekonomickému začleneniu rómskych komunít na Slovensku. Vláda SR konštatuje, že kvalita života rómskych komunít sa v porovnaní s rokom 1989 zhoršila z viacerých dôvodov, a že bez vonkajšieho zásahu nemožno stav rómskych komunít v reálnom čase zlepšiť.

V prípade odkladania a odsúvania riešenia otázok sociálneho začleňovania rómskych komunít hrozí nárast napätia medzi majoritným obyvateľstvom a Rómami, ktoré môže prerásť do otvorených konfliktov vrátane fyzického násillia.

Predkladaná stratégia je strešným dokumentom pre oblasť začleňovania všetkých cieľových skupín rómskej populácie. Táto stratégia predpokladá, že jednotlivé ministerstvá a ostatné inštitúcie štátnej správy, miestnej a regionálnej samosprávy budú dôsledne aplikovať jej princípy pri tvorbe svojich verejných politík. Pre riešenie tak zložitej a multisektorálnej problematiky, ako je inklúzia marginalizovaných rómskych komunít je nevyhnutná úzka spolupráca a iniciatíva všetkých ústredných, regionálnych a miestnych inštitúcií. Osobitné miesto pri vytváraní predpokladov na inklúziu marginalizovaných rómskych komunít majú predovšetkým Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR; Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstvo zdravotníctva SR a Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR. Každé z týchto ministerstiev by malo v súlade s touto stratégiou pripraviť legislatívne návrhy, ktoré zásadným spôsobom prispajú k riešeniu súčasnej exklúzie a diskriminácie rómskych komunít a zvrátia terajší negatívny trend. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR napríklad pripravilo vecný zámer zákona o sociálne vylúčených spoločenských, ktorý vhodne rieši otázky v kompetencii ministerstva a má významné presahy do ďalších oblastí.

Úlohou stratégie je vytvoriť základ pre akčné plány a ustanoviť úlohy na prípravu opatrení, politík a právnych noriem na všetkých úrovniach štátnej správy v Slovenskej republike na obdobie rokov 2012 – 2020. Je potrebné, aby princípy definované v stratégii boli zahrnuté do príslušných právnych noriem týkajúcich sa priamo alebo nepriamo rómskych komunít na Slovensku. Právne normy, ktoré sa budú v budúcnosti predkladať za účelom rómskej inklúzie, sa musia riadiť princípmi stanovenými v Stratégii Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020. Hlavným zámerom stratégie je zastavenie segregácie rómskych komunít, výrazný pozitívny obrat pri sociálnom začleňovaní rómskych komunít, nediskriminácia a zmena postoja väčšinového obyvateľstva voči rómskej menšine.

Úspech procesov sociálnej a ekonomickej integrácie a politiky začleňovania závisí od zosúladenia politík vo vzťahu k trom cieľovým skupinám, ktoré sa navzájom prekrývajú. Iniciatívy zamerané na začleňovanie musia navzájom vyvažovať potreby týchto troch skupín – Rómov, rómskych komunít a marginalizovaných rómskych komunít. Vláda SR uznáva, že rôzne typy vylúčenia ovplyvňujú život Rómov ako národnostnej menšiny, všetkých typov rómskych komunít, vrátane marginalizovaných rómskych komunít.

Strategické a koncepčné materiály sledujúce začlenenie rómskych komunít sa na Slovensku prijímali od roku 1991 a postupne sa im podarilo definovať rozsah problémov a priority pri ich riešení. Stratégie prijaté od roku 1991 nedefinovali situáciu rómskej populácie na Slovensku s využitím teoretického rámca, ktorý by umožnil komplexnejšie vnímanie rómskej problematiky a vylúčenia Rómov a neuspeli ani pri prepojení rozhodujúcich subjektov a inštitúcií, stanovení zrozumiteľných plánov jednotlivých krokov, ako ani pri vyčlenení finančných prostriedkov na samotné aktivity.

Riešeniu situácie rómskej populácie určite nepomáhala častá diskontinuita vládnych politík, ktorá súvisela s výmenami vlád na Slovensku. Ďalším dôvodom stagnácie sociálneho začleňovania rómskych komunít bol nedostatok politickej vôle na štátnej, regionálnej a lokálnej úrovni.

V predkladanej stratégii sa zdôrazňuje dôležitosť vnímania sociálnej inklúzie vo všetkých jej rozmeroch, ktorá je nevyhnutným predpokladom pre úspech politiky začleňovania rómskej populácie. Tento cieľ je možné dosiahnuť len za účasti všetkých zainteresovaných strán: štátu, vyšších územných celkov, samospráv, mimovládnych organizácií, cirkví, médií, akademických inštitúcií, nerómskej

väčšinouej populácie a samotných Rómov.

B. Teoretický rámec stratégie

B.1 Rámcovanie stratégie – marginalizácia, multidimenzionálne vylúčenie a chudoba

Vláda SR sa stotožňuje s definíciou sociálneho vylúčenia ako procesu, ktorý systematicky znevýhodňuje určitú skupinu ľudí na určitom území a prehĺbuje ich marginalizáciu. Rómovia v týchto marginalizovaných regiónoch reprezentujú populáciu, ktorá je chudobná. Táto chudoba však nadobúda extrémne podoby, ktoré sa u majoritnej populácie v marginalizovaných územiach nevyskytujú.² V záujme lepšieho porozumenia problémov, ktorým dnes čelia marginalizované rómske komunity, vláda SR prijala koncept sociálneho vylúčenia, ktorý zachytáva premeny charakteru a nových znakov dnešnej chudoby – pretrvávanie chudoby v čase, jej priestorová koncentrácia sprevádzaná marginalizáciou, závislosť na sociálnom systéme štátu a rozpad tradičných sociálnych inštitúcií.³ Chudobu treba chápať ako „mieru, v ktorej jednotlivci žijú bez potrebných zdrojov“.⁴ Výhodou využívania tejto definície je neredukovanie chudoby len na chudobu materiálnu a finančnú, ale znamená prenos dôrazu od finančného znevýhodnenia na jej viacrozmernú povahu, čiže identifikovanie nedostatku rôznych zdrojov, v dôsledku ktorých sa jednotlivci stanú chudobnými a postupne sociálne vylúčenými.

Sociálna exklúzia je chápaná ako systematický proces marginalizácie, izolácie a oslabovania sociálnych väzieb, ktorý je evidentný na úrovni jednotlivca, aj na úrovni spoločenských skupín. Exklúzia znamená vylúčenie z participácie na bežnom spôsobe sociálneho života.⁵ Najohrozenejšími sú jednotlivci, respektíve skupiny osôb, ktoré majú oslabenú väzbu minimálne k jednej zo štyroch integračných rovín, prostredníctvom ktorých sú integrované do spoločnosti: k demokracii a právu (podporujú občiansku integráciu), k trhu práce (podporuje ekonomickú integráciu), k sociálnemu štátu (podporuje sociálnu integráciu) a rodine spolu s komunitou (podporujú interpersonálnu integráciu). Vylúčenie z jednej integračnej zložky znamená súčasne vo väčšine prípadov vylúčenie v ďalších rovinách.⁶

Predkladaná stratégia má za cieľ smerovať k odstráneniu nasledovných foriem sociálneho vylúčenia Rómov, rómskych komunit a marginalizovaných rómskych komunit:

Ekonomické vylúčenie znamená v konečnom dôsledku vylúčenie zo životného štandardu a životných šancí obvyklých v spoločnosti či v danej skupine. Východiskom môže byť napríklad postavenie jednotlivcov na trhu práce, úroveň spotreby a veľkosť príjmu, majetok, štandard bývania a pod.

Kultúrne vylúčenie je odoprenie práva jedinca či skupiny participovať na kultúre spoločnosti a zdieľať jej kultúrny kapitál, vzdelanosť a kultúru.

Symbolické vylúčenie nastáva za podmienky, že sociálna a kultúrna identita sú do značnej miery zároveň symbolickými identitami. Skupina je symbolicky konštruovaná a pomocou symbolov aj potvrdzovaná a členstvo v skupine je symbolicky potvrdzované, či odmietané. Symbolické vylúčenie je spojená so stigmatizáciou jedincov a skupín vnímaných ako odlišné, deviantné, či cudzie. Identifikovať ju možno napríklad na základe miery sociálneho dištancu, existencie predsudkov či stereotypov.

Priestorové vylúčenie je koncentrácia vylúčených jednotlivcov a sociálnych skupín v určitých geografických priestoroch. V prípade rómskych komunit možno identifikovať takzvané segregované rómske osídlenia (osady, mestské getá) a tiež jav dvojitej marginalizácie.

Tieto formy sociálneho vylúčenia sa často prejavujú zamedzením prístupu k sociálnym službám, zdravotnej starostlivosti a siete sociálneho zabezpečenia. Existujú aj ďalšie formy vylúčenia,

---

² Radičová, I. : *Hic Sunt Romales*. Bratislava, INTERLINGUA 2001, s. 96.

³ Room, G. : *Poverty and Social Exclusion: The New European Agenda for Policy and Research*. In: Room, G. (Ed): *Beyond the Threshold: The Measurement and Analysis of Social Exclusion*. Bristol, The Policy Press University Bristol 1995,

⁴ Payne, Ruby K. et al. : *Mosty z chudoby – stratégie pre profesionálov a komunity*. Košice, Equilibria 2010, s. 19 – 19.

⁵ Strobel, P. : „From Poverty to Exclusion: A Wage-Earning Society or Society of Human Right?“ *International Labour Review*, 1996, č. 133, s. 173 – 189.

⁶ Bauman, Z. : *Úvahy o postmodernej dobe*. Praha, SLON 1995.

ktoré sa v prípade Rómov, rómskych komunít a marginalizovaných rómskych komunít na Slovensku vyskytujú v menej zjavnej forme:

- **Politické vylúčenie** znamená odoprenie občianskych, politických a základných ľudských práv.
- **Vylúčenie z mobility** vo fyzickom priestore a v hierarchii sociálneho postavenia.
- **Sociálne vylúčenie** v užšom zmysle slova zabraňuje dosiahnutiu určitého sociálneho statusu alebo účasti v niektorých sociálnych inštitúciách.
- **Vylúčenie z bezpečnosti** a vystavenie vyšším bezpečnostným rizikám.

Formy sociálneho vylúčenia sú aj psychologické a súvisia s nedostatkom emocionálnych zdrojov. Ich sprievodným javom je pocit hanby, ostychu a individuálneho zlyhania, ako i celková neistota a zraniteľnosť.⁷

Príčinami sociálneho vylúčenia sú nezamestnanosť, chudoba, nízka úroveň vzdelania a kvalifikácie, pričom tieto faktory sa vo svojom vplyve na sociálne vylučovanie vzájomne podmieňujú. V prípade sociálneho vylúčenia rómskej populácie je to navyše aj etnicita, ktorá môže generovať vylúčenie. Sociálne vylúčenie je však nielen dôsledkom, ale aj príčinou nízkej úrovne vzdelania a kvalifikácie, nezamestnanosti a multidimenzionálnej chudoby. V prístupe praktickej politiky sa rozdiel medzi príčinami a dôsledkami sociálneho vylučovania stiera. Sociálne intervencie, ktoré nepristupujú k sociálnemu vylučovaniu dynamicky, neriešia problém sociálneho vylučovania komplexne, a preto z dlhodobého hľadiska, budú neúspešné.

---

⁷ Džambazovič, R. & Jurásková, M. : *Sociálne vylúčenie Rómov na Slovensku*. In: Vašečka, M. (Ed): ČAČIPEN PAL O ROMA – Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2002, s. 535-536.

B. 2 Európa 2020 a Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020

Európa 2020

Európska únia v snahe čeliť hospodárskej kríze prijala v roku 2010 stratégiu Európa 2020⁸, ktorá ako jednu z hlavných iniciatív definuje Európsku platformu na boj proti chudobe. Jej ciele sú zabezpečiť hospodársku, sociálnu, územnú súdržnosť, zvyšovať povedomie a uznať základné práva ľudí žijúcich v chudobe a čeliacich sociálnemu vylúčeniu, umožniť im dôstojný život a aktívnu účasť na živote spoločnosti. Snahou je vytvoriť platformu pre spoluprácu, partnerské hodnotenie, výmenu osvedčených postupov a usilovať sa o eliminovanie sociálneho vylúčenia. Rovnako prijať konkrétne opatrenia, a to aj prostredníctvom cielenej podpory zo štrukturálnych fondov, najmä z Európskeho sociálneho fondu.

Na vnútroštátnej úrovni sa očakáva, že členské štáty budú podporovať opatrenia zamerané na riešenie osobitných okolností mimoriadne ohrozených skupín (napr. rodín s jedným rodičom, menšín, rómskych komunit, ľudí s postihnutím a ľudí bez domova) a využívať svoje systémy sociálneho zabezpečenia a dôchodkové systémy v plnej miere s cieľom poskytnúť primeranú podporu príjmu a zabezpečiť prístup k zdravotnej starostlivosti.

Stratégia Európskej únie Európa 2020 na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu vytvára priestor pre ekonomickú a sociálnu integráciu najpočetnejšej menšiny v Európskej únii – Rómov.

Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020

Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov z apríla 2011 nazvané Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020 (ďalej iba rámec EÚ)⁹ možno vnímať ako výzvu k rozpracovaniu problematiky integrácie rómskej populácie v Európskej únii. I keď sa v rámci EÚ konštatuje, že hlavnú zodpovednosť pri presadzovaní inkluzívnych politík majú členské štáty, predsa len koordinovaný postup a záujem orgánov EÚ je prelomovým a dáva nádej, že do roku 2020, by malo dôjsť k výrazným pozitívnym zmenám najmä v prístupe rómskej populácie k štyrom hlavným oblastiam: vzdelaniu, zamestnanosti, zdravotnej starostlivosti, bývaní.

Komisia oceňuje predchádzajúce medzinárodné iniciatívy, predovšetkým Dekádu začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 (ďalej iba „dekáda“) a vyzýva k zosúladeniu vnútroštátnych stratégií. Základnou zásadou by malo byť odstránenie segregácie, pokiaľ existuje. Pri príprave politík by jednotlivé členské štáty mali vziať do úvahy vnútroštátne ciele politík integrácie a plány reforiem, prideliť na jednotlivé programy dostatočné prostriedky zo štátnych rozpočtov, ktoré pokiaľ to bude vhodné, budú doplnené prostriedkami z medzinárodných organizácií a rozpočtu EÚ. Nevyhnutnou podmienkou je navrhnuť účinné monitorovacie mechanizmy na hodnotenie pokroku. Celý proces prípravy, implementácie a monitorovania sa bude realizovať v úzkej spolupráci s rómskou občianskou spoločnosťou a regionálnymi a miestnymi úradmi.

Rámec EÚ vytvára možnosť koordinovaného postupu na všetkých úrovniach (medzinárodnej, vnútroštátnej, regionálnej a v konečnom dôsledku aj lokálnej) so všetkými zainteresovanými stranami vrátane Rómov.

---

⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:SK:PDF>

⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:258:0006:0009:SK:PDF>

B. 3 Princípy stratégie

Rastúca extrémna chudoba a systematický sociálny prepád väčšiny lokálnych spoločenstiev marginalizovaných rómskych komunít od roku 1989 poukazuje na potrebu zmeny prístupu verejných politík v tejto oblasti. Predložená stratégia je založená na potrebe prechodu od pasívnej starostlivosti štátnych a samosprávnych orgánov smerom k aktivizujúcej pomoci. Tento prechod však nemá mať podobu reštriktívnych opatrení uplatňujúcich sankcie, ale má byť zameraný na prekonanie širokospektrálneho vylučovania, ktorému sú vystavení príslušníci marginalizovaných rómskych komunít, rómskych komunít a v niektorých dimenziách Rómovia všeobecne. Stratégia vlády SR je založená na snahe minimalizovať vplyv jednotlivých typov vylúčenia vo vzťahu k rómskym komunitám a rozvinúť politiku integrácie. Integrácia spolu s nediskrimináciou¹⁰ sú základným smerovaním v prístupe k rómskej populácii na všetkých úrovniach. Zo strany Rómov a rómskych komunít je stratégia založená na princípe vytvárania reálnych možností na aktivizáciu sa jednotlivca alebo komunity, výsledkom ktorej by malo byť zmenšenie rozdielov medzi rómskou populáciou a väčšinovou spoločnosťou.

Nediskriminácia je stavebným prvkom a súčasťou ostatných princípov tvorby politík zameraných na inklúziu Rómov. Zníženie diskriminácie a zlepšenie úrovne dodržiavania ľudských práv je organickou súčasťou stratégie a jej zámerov. Odstraňovanie diskriminácie vo všetkých jej podobách (štruktúrna, inštitucionálna, priama, nepriama...) je podmienkou alebo sprievodným javom procesov destigmatizácie, desegregácie, degetoizácie, posilňovania solidarity, dodržiavania zákonnosti, ako aj partnerstva, komplexnosti a ostatných implementačných princípov. Princíp nediskriminácie umožňuje zamerať sa tak na problémy cieľových skupín ako potenciálnych obetí diskriminácie, ako aj väčšinovej spoločnosti, z hľadiska zvyšovania jej citlivosti voči diskriminácii, odbúravania stereotypov a predsudkov ako spúšťačov diskriminačného správania. Zároveň jeho uplatňovanie vyžaduje dôsledne zohľadňovať existujúcu viacnásobnú diskrimináciu rómskej populácie, t. j. súčinné pôsobenie viacerých dôvodov diskriminácie, keď okrem etnicity je znevýhodňujúcim faktorom aj rod a vek. V takýchto prípadoch ide o viacnásobnú diskrimináciu rómskych žien, detí, či starších, ale aj iné možné dôvody diskriminácie.

Stratégia podmieňuje úspešnosť verejných politík v oblasti inklúzie rómskych komunít akceptáciou princípov, ktorými sa tvorcovia verejných politík musia riadiť. Základné strategické princípy sú:

- destigmatizácia,
- desegregácia,
- degetoizácia.

Problémy spojené so stigmatizáciou sa v prevažnej miere týkajú väčšiny rómskej populácie v spoločnosti. Segregácii sú v rôznych podobách vystavené viaceré rómske komunity a dôsledkom getoizácie sa stávajú marginalizovanými. Všetky prijímané opatrenia vo vzťahu k cieľovým skupinám stratégie musia akceptovať tieto strategické princípy a v prípade, že nebude možné alebo účelné naplniť jeden z princípov, je nevyhnutné posilniť napĺňanie princípov ďalších. Predložená stratégia vychádza z predpokladu, že tieto tri princípy musia byť prepojené v premýšľaní o politikách, ktoré sa týkajú niektorej z cieľovej skupiny. Okrem uvedených princípov sa právne normy, ktoré sa svojim dopadom dotýkajú cieľovej skupiny, musia riadiť všeobecnými cieľmi, ktoré vyplývajú z rovnosti ľudí pred zákonom a všeobecných princípov demokratického štátu – rovnosti, subsidiarity, eliminácia sociálnych rizík, sociálnej kohézie a sociálnej participácie.

- **Princíp destigmatizácie**

Stigmatizácia je proces sociálneho označovania, kedy určitý jedinec alebo sociálna skupina

---

¹⁰ Diskriminácia znamená, že s určitou osobou prípadne skupinami osôb sa neopodstatnene zaobchádza v konkrétnych oblastiach inak (menej priaznivo), ako by sa s ňou alebo nimi zaobchádzalo, ak by nebola/li nositeľkou/mi istého znaku, ktorý ju/ich odlišuje a ktorý nemôže/ú ovplyvniť (vek, rasa pohlavie, etnicita...). Diskriminácia porušuje zásadu rovnosti práva a rešpektovanie ľudskej dôstojnosti.

dostanú od spoločnosti „označenie“ (nálepku), ktorým sa im pripisujú znaky pochádzajúce zo stereotypu a nie zo znalostí o ich skutočnom správaní¹¹. Sociálna stigmatizácia je sociálne označovanie z hľadiska skupinovej príslušnosti. Stigmatizácia spätne vplyva na myslenie, správanie a činnosť označovaných ľudí. Ak sa so svojou stigmou stotožnia, začnú vidieť samých seba v súlade s ňou a v súlade s ňou budú orientovať aj svoju sociálnu činnosť.

Jej negatívnym dôsledkom je diskriminácia a prenasledovanie stigmatizovaných osôb. Správanie a činnosť stigmatizovaných jedincov bývajú pripisované ich prirodzeným vlastnostiam a interpretované ako prejav ich zlej vôle, výsledok patologickosti a považované za dôkaz oprávnene zlého postoja k nim.

Destigmatizovať príslušníkov stigmatizovaných skupín znamená dosiahnuť v dominujúcej skupine, aby pristupovala ku každému členovi stigmatizovanej skupiny individuálne a posudzovala ho na základe jeho skutočného správania a činnosti. Destigmatizácia by mala prebiehať v rovine inštitucionálnej aj v rovine bezprostredných sociálnych vzťahov. Nástrojom by mal byť nestigmatizujúci, neutrálny prístup úradníkov verejnej správy k výkonu svojich činností a výchova k tolerancii v celej spoločnosti. Pre členov stigmatizovaných skupín to znamená zbaviť sa obranného správania voči príslušníkom väčšinovej spoločnosti, ktoré táto spoločnosť chápe ako cudzie.

- **Princíp desegregácie**

Segregácia znamená zoskupovanie osôb, ktoré majú podobné sociálne znaky, v určitom priestore geografickom, alebo sociálnom. Segregácia tak vo svojich dôsledkoch znamená výraznú sociálnu izoláciu jednej skupiny od druhej. Predkladaná stratégia sa snaží predchádzať segregácii geografickej, spojenej s bývaním na určitom teritóriu, ako aj segregácii sociálnej, ktorá znamená odčlenenie v určitom sociálnom priestore, najmä v oblasti vzdelávania a prístupu na trh práce. Predkladaná stratégia nazerá na súčasnú segregáciu marginalizovaných rómskych komunít na Slovensku ako na výsledok procesu, v ktorom tieto dimenzie boli prepojené a je problematické ich od seba odlišovať.

Dobrovoľná segregácia skupiny má obranný charakter. Umožňuje skupine pretrvať v cudzom prostredí, uchovať si svoj jazyk a kultúru. Násilná segregácia zo strany väčšinovej spoločnosti je spojená s ohrozením skupiny a často má charakter sociálneho vylúčenia a getoizácie. Rasová a etnická segregácia, ku ktorej dochádza na formálnej a neformálnej úrovni v rôznych sférach, vedie vo svojich dôsledkoch k nerovnostiam, rozdielnym životným podmienkam, rozdielnej dostupnosti služieb medzi väčšinovým spoločenstvom a etnicky, či rasovo odlišnou skupinou – v oblasti vzdelávania, bývania a zamestnávania. Dôsledkom segregácie je aj nerovnosť príležitostí a nerovný prístup k základným službám. Desegregácia tak znamená odstránenie štrukturálnej a inštitucionálnej diskriminácie.

V lokálnych podmienkach môže prísť k situácii, kedy je problematické, alebo nemožné vyhnúť sa segregácii. Priestorová segregácia v takom prípade môže byť akceptovaná (napr. ako dočasné riešenie) za predpokladu, že ostatné procesy sú smerované k sociálnemu začleneniu. Napríklad aj v oblasti vzdelávania, kde je segregácia rozšírená na inštitucionálnej a neinštitucionálnej úrovni, môže byť segregácia akceptovateľná, ak ju nie je možné vyriešiť v krátkodobom horizonte (napr. pre nedostatok infraštruktúry), ale cieľová skupina musí dostávať kvalitnejšie a komplexné vzdelávanie. V prípade, že dochádza k segregácii v oblasti vzdelávania je nevyhnutné merať a vyhodnocovať kvalitu, aby bolo možné posúdiť vyššiu kvalitu služieb v tejto oblasti.

---

¹¹ Pôvodne sa stigmou, vypaľovaním znaku na kožu, uťatím ruky a pod., fyzicky označovali zločinci. Neskôr toto označovanie získalo skôr symbolický charakter (Goffman, 2003).

- **Princíp degetoizácie**

Proces getoizácie má svoje štrukturálne príčiny, na ktoré jedinec nemá zásadný vplyv. Vnútoraná podstata getoizácie vedie k neustálemu prehľbovaniu a rozširovaniu geta. V dôsledku marginalizácie, stigmatizácie a segregácie hľadá postihnutá skupina miesto, kde bude prijatá, kde ju nikto nebude odsudzovať, stigmatizovať ani ohrozovať. Z tohto dôvodu sa presťahujú na miesto, kde žijú ľudia s im podobnými charakteristikami. Takéto miesto je však väčšinou mimo oblasť, v ktorej sa bežne zdržiavajú ľudia z väčšinovej spoločnosti, a tí ho časom začnú vnímať ako miesto, kam nie je dobré chodiť. Týmto spôsobom dochádza k obojstrannému uzatváraniu miesta.

Postupujúci proces getoizácie sa dá zobraziť ako špirála predstáv majority o vlastnostiach vylúčovanej skupiny. K tomu, že tieto predstavy sa naplňajú, dochádza predovšetkým kvôli akciám, ktoré zákonite vzbudzujú reakciu na strane vylúčovaných. Špirálovitosť znamená v tomto prípade to, že na začiatku existuje relatívne veľký priestor, ktorý majorita s minoritou zdieľa, tento priestor sa však systematicky zužuje a priestor pre začlenenie vylúčených sa minimalizuje.

Proces getoizácie má niekoľko etáp, ktoré predložená stratégia považuje za prejavy a dôsledky getoizácie – stigmatizácia skupiny, jej vyčlenenie, sociálne vylúčenie, represia voči nej a prípadné fyzické násilie. Degetoizácia tak znamená prerušiť opísanú gradáciu sociálneho vylúčovania a vrátiť sa do počiatočného bodu, kde sa začne postupne rušiť stigmatizácia celej skupiny a k členom skupiny sa pristupuje individuálne a bez predsudkov. Getoizácia ako završenie negatívnych javov spojených so stigmatizáciou a segregáciou vždy vo svojich dôsledkoch vedie aj k sociálnemu prepadu a ďalším nežiadúcim javom, preto je nevyhnutné pri inklúzii marginalizovaných rómskych komunit striktné aplikovať tento princíp.

Princípy implementácie

Na základe doterajších skúseností možno konštatovať, že predpokladom úspešnosti politiky inklúzie a integrácie je paralelné rešpektovanie princípov implementácie, ktoré sa vzájomne podmieňujú:

Princíp solidarity

Princíp solidarity je nevyhnutné rozvíjať nielen z dôvodov právno-politických a etických, ale aj pragmatických. Vytrácanie sa vzájomnej solidarity vedie k ďalšej fragmentarizácii spoločnosti a znižovaniu sociálnej kohézie. Predložená stratégia tak vníma solidaritu ako obojstranne výhodnú. Solidarita by nemala byť podmieňovaná zásluhovosťou, tá za istých okolností môže byť nástrojom, ak paralelne s jej aplikáciou prichádza ku destigmatizácii, desegregácii a degetoizácii.

Princíp je však založený na splnení konkrétnych a transparentných kritérií pre poskytnutie pomoci. Nerešpektovanie tohto princípu vo vzťahu k tým, ktorí nedodržiavajú pravidlá, oslabuje sociálnu solidaritu zo strany ako majority, tak i rómskych komunít a ničí motiváciu sociálne vylúčených a sociálne odkázaných zmeniť svoje postavenie. Nedodržiavanie konkrétnych a transparentných kritérií pre poskytnutie pomoci ničí aj záujem majority meniť svoj pohľad na marginalizované komunity a ničí jej ochotu akceptovať opatrenia na zmenu stavu.

Princíp zákonnosti

Princíp zákonnosti vychádza z rešpektovania Ústavy Slovenskej republiky, medzinárodných zmlúv a dokumentov, práva Európskych spoločenstiev a Európskej únie a právnych predpisov Slovenskej republiky s dôrazom na zaručovanie, dodržiavanie a ochranu ľudských práv a základných slobôd.

Striktné trvanie na zákonných postupoch však musí byť obojstranné, teda vyžadované od orgánov verejnej správy aj od občanov. Práve chýbajúca striktnosť pri obojstrannom dodržiavaní zákonov vedie k právnej neistote a bezvýchodiskovému stavu vzájomného obviňovania a stigmatizácie členov rómskych komunít.

Princíp partnerstva

Tento princíp úzko súvisí s princípom subsidiarity. Je založený na potrebe spolupracovať a koordinovať úsilie a prostriedky zainteresovaných subjektov, a to ako v rovine horizontálnej (obce a regióny navzájom), tak aj vertikálnej (ministerstvá, regióny, obce). Predpokladom je schopnosť navzájom pozitívne komunikovať a spolupracovať. Vážnym problémom znemožňujúcim efektivitu rozhodovania a riadenia sú koncepčné, kompetenčné, aj implementačné spory. Bez posilnenia partnerstva a vnímania vzájomnej výhodnosti spolupráce nebude možné efektívne posilňovať postavenie rómskych marginalizovaných komunít.

Súčasťou partnerstva však musí byť aj cieľová skupina predloženej stratégie. Rómovia celkovo, či rómske komunity bez ohľadu na mieru ich marginalizácie, by mali byť súčasťou rozhodovacích procesov. Na jednej strane sa tak zvyšuje pocit zodpovednosti na strane cieľovej skupiny, na druhej strane sa znižuje rozšírená nedôvera zo strany rómskych komunít.

Princíp komplexnosti

Pre úspešné naplnenie cieľov stratégie je potrebné vyžadovať komplexný a integrovaný prístup pri realizácii opatrení vo všetkých prioritných oblastiach sociálnej a ekonomickej integrácie rómskej populácie a potrebu koordinovaného a systematického prístupu tak na lokálnej, ako aj regionálnej a národnej úrovni. Princíp je založený na potrebe sústrediť úsilie a prostriedky tak, aby bola zabezpečená komplexnosť a primeranosť zvolenej sociálnej intervencie.

Princíp koncepcnosti, systémového prístupu a trvalej udržateľnosti

Tento princíp je založený na potrebe koncepčného a systémového prístupu k riešeniu problematiky vylúčenia marginalizovaných rómskych komunít. Znamená to koncepčne a systémovo postupovať pri identifikovaní sociálnych problémov, pri nachádzaní ich akceptovateľných riešení a pri ich realizácii. Sociálne intervencie musia byť založené na existencii odborných analýz a postupov a realizácii koordinovaných vo vzájomných súvislostiach. Súčasťou koncepcnosti je i podpora odbornosti a depolitizácia riešení a prístupov. Nevyhnutnou súčasťou úspešnosti riešení je aj plánovanie a vyhodnocovanie politík. V prípade preukázania úspešnosti politík je nevyhnutné mať zabezpečené ich kontinuálne pokračovanie. Trvalá udržateľnosť osvedčených programov je predpokladom úspechu.

Princíp rešpektovania regionálnych a subetnických charakteristík

Princíp je založený na rešpektovaní regionálnych rozdielov pri zavádzaní inkluzívnych politík. V rámci Slovenska sú regióny s rozdielnymi ekonomickými a následnými sociálnymi parametrami, ktoré sa vo výraznej miere odzrkadľujú na sledovaných ukazovateľoch (zamestnanosť, vzdelanostná úroveň, sociálna odkázanosť, zdravotná situácia a pod.). S tým súvisí aj etnická a náboženská rôznorodosť príslušných regiónov (nie len vo vzťahu majority k Rómom, ale aj vo vzťahu k iným národnostným menšinám a náboženským komunitám).

Pri kreovaní politík, je potrebné rešpektovať aj vnútorné subetnické členenie (programy vhodné pre tzv. usadlých Rómov, nemusia byť vhodné pre tzv. olašských Rómov).

Princíp rodovej rovnosti

V záujme odstraňovania existujúcich a predchádzania vytvárania nových rodových nerovností, prijímané politiky musia dodržiavať uplatňovanie rodového hľadiska vzhľadom na fakt, že nijaké opatrenie, nijaká politika, či rozhodnutie, nie je rodovo neutrálne. Je nutné plánovať a vyhodnocovať všetky strategické ciele, opatrenia, aktivity a ich implementáciu z hľadiska dopadu na situáciu rómskych žien, rodové pomery a odstraňovanie nežiadúcich rodových stereotypov, ktoré často bránia rómskym ženám v uplatnení a vedú v konečnom dôsledku k viacnásobnej diskriminácii. Pri implementácii stratégie sa bude využívať duálny prístup v zmysle praxe EÚ: uplatňovanie rodového hľadiska a špecifická podpora žien v oblastiach, v ktorých sú znevýhodnené voči mužom. Pred prijímaním opatrení legislatívneho a strategického charakteru sa bude vykonávať rodová analýza dopadov.

Princíp zodpovednosti a predvídateľnosti

Princíp je založený na nutnosti posilňovať ľudský, kultúrny a spoločenský kapitál v sociálne vylúčených rómskych komunitách. Politiky inklúzie by mali systematicky zvyšovať schopnosti cieľovej skupiny – Rómov celkovo, ako aj všetkých rómskych komunít a v stále väčšej miere participovať na všetkých úrovniach prípravy a realizácie stratégie. V tejto súvislosti pri realizácii rómskej integrácie sa vláda SR zameriava na systémové opatrenia zacielené na aktivizáciu príslušníkov rómskych komunít pred opatreniami založenými na pasívnom prijímaní pomoci.

C. Kontext stratégie

C. 1 Popis situácie rómskych komunít na Slovensku

Rómska populácia žijúca na Slovensku sa podľa výskumov pravidelne objavuje medzi skupinami najviac ohrozenými chudobou, sociálnym vylúčením a diskrimináciou. Pri tomto etniku sa kombinujú viaceré znevýhodnenia: vyskytuje sa u nich chudoba previazaná s demografickými podmienkami, chudoba vytváraná nezamestnanosťou, chudoba zapríčinená vykonávaním nízko kvalifikovanej a nízko platenej práce, či nedostatkom vzdelania a diskrimináciou. Rómska populácia ako chudobou ohrozená skupina sa explicitne spomína aj v politických dokumentoch a akčných plánoch SR na potlačanie chudoby, či sociálneho vylúčenia.

Vývoj v oblasti cielených verejných politík zameraných na rómsku populáciu je na pozadí nedostatku etnických dát komplikovaný. Požiadavka mať presné dáta, ktoré by sa dali rozložiť podľa etnických charakteristík sa už niekoľko rokov priamo aj nepriamo objavuje v takmer všetkých koncepcných vládnych dokumentoch.¹² Získavanie údajov o životných podmienkach a diskriminácii sa v uplynulých rokoch na Slovensku saturovalo monitorovacími sondami európskych inštitúcií a špecializovanými, najmä sociologickými výskumami v rómskom prostredí. Tieto výskumy iniciovali a realizovali výskumné inštitúcie, akademické pracoviská, európske inštitúcie, mimovládne a medzinárodné organizácie. Monitorovacie správy európskych inštitúcií poskytli čiastkové dáta o špecifických oblastiach života rómskej populácie. Začiatkom 21. storočia došlo k významnému posunu v praxi zhromažďovania dát aplikáciou metódy sociografického teritoriálneho mapovania rómskych osídlení. Mapovanie rómskych komunít na Slovensku – ATLAS rómskych komunít 2004¹³ (ďalej iba „atlas“)¹⁴ je založené na predpoklade, že marginalizované rómske komunity žijú v určitých priestorových celkoch, enklávach, či už vo vnútri obcí, na ich okraji alebo v segregovaných osídleniach, a preto je možné monitorovanie a mapovanie rómskych komunít. Takýto postup nie je v rozpore s princípmi zakotvenými v Ústave Slovenskej republiky, a je v súlade s normami na ochranu osobných údajov, pretože mapovanie neskúma etnickú identitu jednotlivcov, ale robí iba akýsi „inventár“ osídlení.

Zisťovania o životných podmienkach rómskych domácností v roku 2005 a následne v roku 2010 realizované Rozvojovým programom OSN (ďalej iba „UNDP“) a Svetovou bankou vychádzali z teritoriálneho prístupu pri identifikácii cieľovej skupiny. Vďaka detailným údajom o rómskych osídleniach z atlasu bolo možné rozdeliť rómske domácnosti do troch základných skupín podľa miery integrácie s majoritnou populáciou za účelom porovnania niektorých demografických a socioekonomických parametrov. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (ďalej iba „MPSVR SR“) v spolupráci s UNDP pripravuje v horizonte do roku 2015 ďalšie celoslovenské výberové zisťovania o vývoji životných podmienok rómskej populácie pod názvom Štatistické sledovanie životných podmienok vybraných cieľových skupín.

Otvorenie odbornej diskusie o vytvorení koncepcie zberu dát a systematizovania realizácie zberu dát je nevyhnutné. Budúci trend zberu dát o životných podmienkach, diskriminácii a rovnosti príležitostí rómskej populácie by mal pokračovať aktualizáciami atlasu, anonymnými reprezentatívnymi výberovými zisťovaniami životných podmienok a uplatnením variantu metód založeného na spájaní administratívnych dát a využití personálneho identifikačného čísla. Štandardizovaný zber údajov je potrebný pre seriózne plánovanie založené na úzkej spolupráci medzi inštitúciami, ktoré vyvíjajú úsilie na začlenenie rómskej populácie do spoločnosti a Štatistickým úradom Slovenskej republiky.

---

¹² Napríklad Návrh strednodobej koncepcie rozvoja rómskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike (2007 – 2013) medzi systémovými a legislatívnymi prekážkami zlepšenia situácie uvádza na viacerých miestach absenciu dát. Materiál konštatuje, že chýbajú údaje o zdravotnom stave v rómskych komunitách, údaje z oblasti zamestnanosti a vzdelávania a podobne.

¹³ Atlas rómskych komunít 2004: <http://www.romovia.vlada.gov.sk/3553/atlas-romskych-komunit-2004.php>

¹⁴ Atlas bude v roku 2012 v spolupráci s UNDP v rámci projektu podporeného MPSVR SR aktualizovaný.

Rómovia mali po prvýkrát možnosť prihlásiť sa k rómskej národnosti v Sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 1991.¹⁵ Etnicita sa zaznamenávala na princípe sebadeklarácie a pravdepodobne v dôsledku toho došlo k výraznému štatistickému poklesu početnosti rómskej populácie v porovnaní s odhadmi o počte Rómov. Tento trend pretrval pri sčítaní v roku 2001. Výsledky zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov uskutočneného v roku 2011 sú v štádiu vyhodnocovania. Počet Rómov žijúcich na Slovensku je podľa atlasu 320 000 osôb. Odhady Výskumného demografického centra¹⁶ však hovoria s veľkou pravdepodobnosťou o 440 000 Rómoch žijúcich na území SR v roku 2011, čo je približne 8 % celkovej populácie. Pokiaľ ide o rozdelenie podľa regiónov, Rómovia sú sústredení najviac v Prešovskom, Košickom a Banskobystrickom samosprávnom kraji.

ATLAS rómskych komunít 2004 zmapoval 1 087 obcí alebo miest. V nich bolo identifikovaných 1 575 osídlení rôzneho typu, v ktorých žijú komunity vnímané ako rómske. V 772 obciach alebo mestách žijú tieto komunity integrované v rozptyle medzi majoritnou populáciou. Segregovaných osídlení je 149, to znamená, že tieto osídlenia sa nachádzajú na okraji alebo mimo obce/mesta, nemajú dostupný vodovod a majú vysoký podiel nelegálnych obydľí. Podľa výberového zisťovania UNDP z roku 2010 viac než polovica všetkých rómskych domácností žila v samostatných murovaných domoch a byty v bytových domoch využívalo spolu 21 % domácností. V neštandardných formách obydľí žilo spolu 16 % rómskych domácností, z toho 10 % v chatrči a 5 % v drevenom dome či inom neštandardnom type obydľia. Pokiaľ ide o rozdelenie podľa regiónov, Rómovia sú sústredení najviac v Prešovskom, Košickom a Banskobystrickom samosprávnom kraji.

Podľa atlasu je napojených na vodovod 39 % obydľí v rómskych osídleniach. Aktuálne údaje UNDP z roku 2010 potvrdzujú stále pretrvávajúcu existenciu problémov v tejto oblasti a poukazujú na veľký rozdiel v porovnaní s majoritnou populáciou v prístupe k zdrojom a typom zdrojov pitnej vody. Vodu z verejného vodovodu mala v domácnosti menej než polovica rómskych domácností a zdroje vody mimo vlastného obydľia využívala štvrtina rómskych domácností.¹⁷

Podľa výberového zisťovania UNDP v roku 2010 na základe aktuálneho ekonomického statusu rómskej populácie, predstavuje najväčšiu časť skupina Rómov v predproduktívnom veku. Táto skupina spolu predstavuje 44 % celkovej rómskej populácie, pričom 19 % bolo detí pred povinnou školskou dochádzkou a 25 % tvorili mladí dospelí do 25 rokov. Podiel poproduktívnych vymedzených ako starobný dôchodca a dôchodkyňa bol veľmi nízky a dosiahol úroveň 5 %. Zostávajúci 51 % tvorili ekonomicky aktívni (pracujúci a nezamestnaní) a ostatní ekonomicky neaktívni – v domácnosti, na materskej a rodičovskej dovolenke, invalidní dôchodcovia a dôchodkyne a ostatné typy. So stupňom segregácie v oblasti bývania sa zastúpenie predproduktívnej zložky rómskej populácie mierne zvyšuje.

Podľa výskumov UNDP v roku 2010, metodikou štatistického zisťovania pracovných síl sa ukázalo, že v rámci rómskej populácie 15 – 64 rokov majú najpočetnejšie zastúpenie nezamestnaní – z rómskych mužov ich je 72 % a z rómskych žien 75 % populácie. Podľa rovnakého výskumu s použitím rovnakej metodiky je zamestnaných 20 % rómskych mužov a 11 % rómskych žien. (UNDP, 2010)

Tieto podiely sú štatisticky rovnaké aj v analýzach Svetovej banky podľa rovnakej metodiky, podľa ktorých je nezamestnaných 71 % rómskych mužov a 75 % rómskych žien. Miera zamestnanosti rómskych mužov vychádza na úrovni 20 % a rómskych žien na úrovni 12 %. (Regionálny prieskum marginalizovaných Rómov, 2011, UNDP/Svetová banka).

Na posun v prospech predproduktívneho veku a absenciu starobných dôchodcov v štruktúre

---

¹⁵ V roku 1991 sa k rómskej národnostnej menšine prihlásilo 75 802 obyvateľov, čo bolo 1,4 % z celkovej populácie a v roku 2001 to bolo 89 920, čo predstavuje 1,7 % z celkovej populácie. Zdroj: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=6366>

¹⁶ Vaňo 2001: Prognóza vývoja rómskeho obyvateľstva v SR do roku 2025.

¹⁷ V EÚ dosahuje miera napojenia domácností na dodávku vody medzi 72 % a 100 %. (Údaje Eurostatu, 2002. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/8-21032006-AP/EN/8-21032006-AP-EN.PDF). Situácia Rómov je však oveľa horšia.

celkovej rómskej populácie ukazuje aj skladba podľa veku a priemerný vek. Čo sa týka zloženia podľa veku, veková skupina najmladších do 15 rokov dosiahla 40 % a na 50-ročných a starších pripadlo 11 %. Zastúpenie žien a mužov bolo v rámci skúmanej rómskej populácie veľmi vyvážené, muži tvorili 51 % a ženy 49 %..

Reprodukčné správanie rómskej populácie vykazuje oproti majorite viaceré rozdiely, ktoré sa následne prejavujú na celkovej skladbe rómskych obyvateľov a domácností. Charakterizujú ho vyššie miery pôrodnosti, nižší vek dožitia, skorší začiatok reprodukčnej aktivity a dlhšie reprodukčné obdobie (Vaňo 2001). Rómska populácia vykazuje vyšší populačný prírastok a v porovnaní s majoritou je jej veková skladba posunutá smerom k mladším ročníkom. Aj napriek tomu údaje ukazujú že demografické správanie sa rómskej populácie z dlhodobého hľadiska kopíruje správanie sa majority avšak s časovým oneskorením, ktoré je priamoúmerne sociálnemu statusu jednotlivých komunít.

Medzi Rómami s ukončeným vzdelaním dominovali osoby s ukončenou základnou školou v počte 48 %. Príslušníkov rómskej populácie s neukončeným základným vzdelaním je 17 %. Spolu ide o takmer 65 % osôb, ktoré nepokračovali v štúdiu na strednej škole a svoje vzdelanie skončili na základnom stupni, pričom väčšina z nich úspešne. V ďalšom štúdiu po základnej škole pokračovalo 24 % osôb. Najpočetnejšiu kategóriu tu tvorili príslušníci rómskej populácie s ukončeným stredným vzdelaním v počte 16 %, ktoré zahŕňalo stredné odborné učilište (14 %) a strednú školu s maturitou (2 %). Neukončené stredné vzdelanie uviedlo 8 % respondentov, pričom u väčšiny z nich išlo o nedokončené odborné učilište (8 %). Špeciálnu základnú školu mali ukončené 4 % príslušníkov rómskej populácie. Ostatné typy dosiahnutého vzdelania mali marginálne zastúpenie, vrátane stredoškolského vzdelania s maturitou.¹⁸

Muži a ženy vykazovali z hľadiska stupňa dosiahnutého vzdelania určité odlišnosti. Medzi rómskymi ženami sa podstatne častejšie vyskytovali osoby, ktoré nepokračovali v štúdiu na strednej škole, teda osoby s neukončenou povinnou školskou dochádzkou (neukončená povinná 10-ročná školská dochádzka) a bez ukončeného základného vzdelania. Rozdiely sa potom prejavili v zastúpení vyššieho stupňa vzdelania. Rozdiel v podiele osôb s ukončeným stredným vzdelaním predstavoval viac ako osem percentuálnych bodov v neprospech rómskych žien. Vzdelanostnú štruktúru skúmaných rómskych žien možno hodnotiť ako mierne zaostávajúcu za vzdelanostnou štruktúrou mužov.

Podľa výskumu UNDP 2010 výskyt chronických ochorení v rómskej populácii v roku 2010 predstavoval 19 %. Rovnaký podiel výskytu chronických ochorení v rámci rómskej populácie vychádza aj podľa výskumu Fundación Secretariado Gitano.¹⁹ Väčšina osôb z rómskej populácie s dlhodobým zdravotným problémom uviedla, že ide o ochorenie diagnostikované odborníkom (86 %). Len 6 % z nich priznalo chronické problémy so zdravím bez toho, aby išlo o oficiálnu diagnózu. Najčastejším chronickým ochorením v rómskej populácii boli srdcovo-cievne ochorenia, ktoré zasiahli viac než štvrtinu rómskej populácie. Za nimi nasledovali s odstupom ochorenia dýchacích ciest a alergie, choroby pohybového ústrojenstva a ochorenia nervových a zmyslových orgánov. (UNDP 2010).²⁰

Odlíšny spôsob života vytvára medzi majoritou populáciou a Rómami napätie. Odlíšnosť rómskej populácie je väčšinovým obyvateľstvom vnímaná negatívne. Medzi oboma skupinami sa vytvára sociálna vzdialenosť, ktorú na oboch stranách posilňujú zakorenené stereotypy a predsudky. Miera sociálnej dištancie je podľa sociologických výskumov zaoberajúcich sa vzťahom majoritnej populácie k menšinám najvýraznejšia voči Rómom. Všetky výskumy urobené na túto tému od roku 1990 informujú o tom, že sociálna dištancia je na Slovensku rozšírená s rovnakou intenzitou vo všetkých

---

¹⁸ Sem sú zarátaní aj tí, ktorí ako dosiahnuté vzdelanie uviedli prvý alebo druhý stupeň VŠ štúdia.

¹⁹ HEALTH AND THE ROMA COMMUNITY, ANALYSIS OF THE SITUATION IN EUROPE

²⁰ Podľa údajov z EU SILC 2009 (Štatistický úrad 2010: 61) trpelo chronickým ochorením na Slovenku 30 % populácie (vo veku 16 rokov a viac). Toto si však ťažko vysvetľovať ako indikátor lepšieho zdravotného stavu rómskej populácie. Takýto záver by nebol v súlade s doterajšími poznatkami a absenciou náznakov, že by mohlo dôjsť k nejakej rýchlej radikálnej zmene. Z tohto dôvodu možno zistené údaje interpretovať s vedomím toho, že môže ísť o výsledok „zhoršeného prístupu významných skupín rómskej populácie k zdravotníckym službám (a teda diagnostikovaní chorôb), ako aj odlišného prístupu k svojmu zdraviu.

vrstvách obyvateľstva a jej miera je ustálená a prakticky sa nemení v čase (výskumy AISA, FOCUS, GfK, Markant, MVK, ÚVVM ŠÚ).

Hoci rómska populácia žijúca na Slovensku je etnicky, sociálne aj kultúrne rozmanitá, majoritná populácia spravidla vníma rómsku populáciu ako jednotnú skupinu, ktorá sa odlišuje a žije na okraji spoločnosti. Postoje majority sú voči Rómom nasmerované ako k homogénnej skupine, v rámci ktorej majú obmedzenú schopnosť rozlišovať samotných jednotlivcov.

Vysoká sociálna vzdialenosť vo vzťahu k Rómom sa spája s pomerne nízkou empatiou majoritnej populácie k ich zložitej životnej situácii. V marci roku 2000 vo výskume Inštitútu pre verejné otázky (ďalej iba „IVO“) konštatovalo 49 % respondentov, že príslušníci rómskej populácie majú rovnaké podmienky a možnosti pre svoj rozvoj ako ostatní obyvatelia Slovenska. Iba 21 % zastávalo názor, že Rómovia sú na tom horšie. Takýto názor bol bližší ľuďom s vyšším vzdelaním, ako aj ľuďom, ktorí majú medzi rómskou populáciou spolupracovníkov, priateľov a najmä príbuzných. 27 % respondentov vyjadrilo presvedčenie, že Rómovia sú na Slovensku zvýhodnení. Nemalá časť ľudí, ktorí obviňujú Rómov zo zneužívania sociálnych dávok, vidí riešenie v uplatnení bližšie nedefinovaného špecifického prístupu k Rómom.

50 % respondentov sa vo výskume IVO stotožnilo s diskriminačným názorom, že „pre Rómov by mali platiť iné princípy udeľovania sociálnych dávok ako pre ostatných“ a odmietlo ho 44 %. Ešte výraznejšou zložkou negatívneho stereotypu Róma v očiach nerómskej populácie na Slovensku je ich domnelá kriminálna činnosť, ktorú Rómom pripisuje väčšia časť majoritnej populácie. Väčšina ľudí na Slovensku však neschvaľuje prejavy rasovej a národnostnej nenávisťi, ktoré bývajú neraz namierené práve proti Rómom. 65 % respondentov podľa výskumu IVO požadovalo, aby sa prejavy rasovej a národnostnej nenávisťi trestali prísnejšie ako doteraz.

Hlavným zistením všetkých doterajších výskumov je, že rómska populácia má k majorite oveľa priaznivejší vzťah ako majorita k rómskej populácii. Rómska populácia vníma majoritu ako súčasť svojho sociálneho sveta, resp. sami seba chcú vnímať ako súčasť majority. Veľká časť Rómov tak považuje príslušníkov majoritnej spoločnosti za svojich, čo naznačuje vysokú mieru identifikácie sa s majoritnou populáciou. Rómska populácia často považuje Slovákov za referenčnú skupinu, s ktorou by sa radi identifikovali.

C. 2 Ciele iniciatív vlády SR, merateľné ukazovatele, zmeny a využitie skúseností z realizovaných prístupov

Ciele iniciatív vlády SR a merateľné ukazovatele zmeny

Vláda SR je presvedčená, že pri realizácii iniciatív a intervencií zameraných na zlepšenie životných podmienok rómskej populácie na Slovensku musia byť vyvážené tri ciele:

1. zlepšenie sociálno-ekonomického postavenia rozšírením reálnych možností zamestnanosti na trhu práce;
2. rozvíjanie ľudského kapitálu prostredníctvom lepšieho vzdelávania a zdravotnej starostlivosti;
3. posilnenie sociálneho kapitálu a rozvoja komunity prostredníctvom vyšších kompetencií a posilnenia participácie rómskej populácie na spoločenských a občianskych aktivitách.

Slovensko chce navzájom prepojiť iniciatívy zamerané na sociálne zraniteľné skupiny ešte vo väčšej miere ako doteraz. Rešpektovaním princípov zadaných v stratégii by realizované politiky mali smerovať k väčšej komplexnosti a vzájomnej previazanosti jednotlivých aktivít. Vzdelávacie programy musia byť prepojené napríklad s problematikou riešenia otázok zdravia, projekty zamerané na oblasť bývania (výstavba domov alebo bytov, resp. ich rekonštrukcia) poskytnú pracovné príležitosti práve pre cieľovú skupinu, programy sociálnej pomoci musia byť nastavené tak, aby podporovali napríklad školskú dochádzku. Pri všetkých programoch je nevyhnutné podporovať participáciu cieľových skupín.

Mimoriadny význam v rámci implementácie stratégie vlády SR má proces vyhodnotenia jednotlivých politík a programov. Podmienkou kvalitného vyhodnocovania je potreba zmeny v prístupe zberu etnických údajov a ich využitia. Dôležitou súčasťou celého procesu vyhodnotenia (evaluácie) je kvalitné a jasné nastavenie merateľných ukazovateľov takýchto zmien. Medzi najdôležitejšie ukazovatele zmeny v strategickej rovine vláda SR považuje:

- zmeny v názoroch spoločnosti vyhodnocované prieskumami verejnej mienky;
- znižovanie napätia v spoločnosti medzi majoritou a rómskou populáciou ako nevyhnutného predpokladu pre predchádzanie otvorenému konfliktu;
- upraviť a prijímať zákonné normy s dopadom na rómsku populáciu, ktoré budú odrážať princípy stratégie, a odmietanie noriem porušujúcich takéto princípy zisťované počtom takýchto legislatívnych opatrení;
- vyrovnanie rozdielov medzi rómskou a majoritnou časťou populácie zisťované sledovanými ukazovateľmi v jednotlivých oblastiach, hodnoty ktorých by sa mali približovať celoslovenskému priemeru;
- pozitívne zmeny na lokálnej úrovni, zisťované prostredníctvom analýzy dopadov implementovaných iniciatív.

Vláda SR bude považovať proces implementácie stratégie za úspešný, pokiaľ dôjde k zastaveniu negatívneho vývoja v sledovaných ukazovateľoch v prioritných oblastiach stratégie v porovnaní s lokálnymi a celoslovenskými priemermi. V tomto smere pôjde hlavne o také ukazovatele, akými sú miera zamestnanosti, miera odkázanosti na štátnu sociálnu politiku, miera dosiahnutého vzdelania, priemerný vek dožitia, miera kvality bývania a pod. Konkrétne merateľné ukazovatele sú definované v rámci jednotlivých implementovaných opatrení, a to tak, aby objektívne odzrkadľovali sledované ciele. V ideálnej rovine dôjde k stavu, že služby pre marginalizované rómske komunity už nebudú potrebné.

Využitie skúseností z realizovaných prístupov

Vláda SR si uvedomuje, že pre úspešné implementovanie stratégie je potrebné využívať aj alternatívne prístupy, ktoré budú vychádzať zo skúseností získaných v podmienkach Slovenskej republiky (napr. koncept sociálne vylúčených spoločenstiev prekrývajúci sa s marginalizovanými rómskymi komunitami), ale i zo skúseností v iných krajinách. V tomto kontexte stratégiu vníma ako

otvorený dokument, v rámci ktorého úspešné a efektívne alternatívne prístupy môžu okrem samotného zlepšenia implementácie stratégie, byť aj výrazným faktorom pri vyrovnávaní regionálnych alebo lokálnych rozdielov.

Stratégia ponúka komplexný prístup k začleneniu marginalizovaných rómskych komunít s ohľadom na predchádzajúce iniciatívy prijaté vládou SR. Aby sa zabránilo aplikovaniu zavádzajúcich iniciatív, v stratégii sú definované predchádzajúce prístupy, ktoré sa neosvedčili alebo viedli k problémovým výsledkom:

1. Program asimilácie aplikovaný predovšetkým počas komunistického režimu sa ukázal ako úspešný len v niektorých aspektoch života rómskej populácie, ale väčšinou iba v dôsledku neprijateľného násillia a vynucovania asimilačných opatrení.
2. Pokračovanie doterajších praktík smerujúcich k reálnej segregácii alebo separácii rómskej populácie by viedlo k finalizácii procesov neformálnej segregácie rómskych komunít a ich ešte väčšej stigmatizácii a marginalizácii.
3. Dôraz na proces vytvárania rómskej národnostnej menšiny. Primárny dôraz na vytváranie štruktúr rómskej národnostnej menšiny zahmlieva rozsah celého problému a nevedie k aplikácii princípov, definovaných v tejto stratégii. Posilnenie postavenia rómskych komunít cestou podporovania ich národnej identity je nesporne dôležité, avšak nemalo by sa chápať ako primárny cieľ iniciatív v Slovenskej republike. Zároveň však tento proces musí byť jeho integrálnou súčasťou predkladanej stratégie.
4. Iniciatívy smerom k sociálne marginalizovaným komunitám ignorujúce etnický rozmer. Problematika sociálneho vylúčenia rómskej populácie predstavuje kombináciu etnických a sociálnych problémov, ktoré musia byť spoločne brané do úvahy pri príprave štátnej politiky. Prísne neetnický prístup nemusí zabezpečiť vyššiu účasť rómskej populácie, napríklad na trhu práce a ani ich integráciu do spoločnosti ako takej.

C. 3 Právny rámec – postavenie Rómov v Slovenskej republike

Právny poriadok Slovenskej republiky je založený na občianskom princípe a individuálnych právach. Podľa čl. 12 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.

Významným dokumentom v našom právnom poriadku je uznesenie vlády SR č. 153/1991 – Zásady vládnej politiky SR k Rómom, ktorým došlo k uznaniu etnickej svojbytnosti rómskej populácie na úroveň ostatných etnických minorít žijúcich na území Slovenska. Týmto vláda SR oficiálne uznala Rómov za národnostnú menšinu, čo znamená ich politicko-právnu rovnoprávnosť v porovnaní s ostatnými národnostnými menšinami na Slovensku.

Čl. 34 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky zaručuje národnostným menšinám právo na všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi menšiny alebo skupiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie. Čl. 34 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky zaručuje občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám za podmienok ustanoveným zákonom, okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo na vzdelanie v ich jazyku, právo používať ich jazyk v úradnom styku, právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín. Právny stav ochrany rómskej národnostnej menšiny spoločne s ochranou iných národnostných menšín s prihladením na medzinárodné právne záväzky Slovenskej republiky vyplývajúce z celej rady medzinárodných dohovorov, s dôrazom na národnostný prvok, je implementovaný v právnom poriadku Slovenskej republiky predovšetkým realizáciou záväzkov vyplývajúcich napríklad z rámcového dohovoru Rady Európy na ochranu národnostných menšín publikovanom pod číslom 160/1998 Z. z. a z Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov (ďalej iba „charta“), publikovanej pod číslom 588/2001 Z. z. Uvedená skutočnosť bola potvrdená aj v zákone č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín a odrazila sa aj v Zásadách vlády Slovenskej republiky č. 593/2009 Z. z. k zákonu Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. Pri ratifikovaní uvedenej charty bola formálne a medzinárodnoprávne deklarovaná právna skutočnosť, že v právnom poriadku Slovenskej republiky má rómska populácia postavenie národnostnej menšiny, a že jazykom tejto národnostnej menšiny je rómsky jazyk.

Práva národnostných menšín sú súčasne v právnom poriadku Slovenskej republiky upravené aj v celom rade partikulárnych zákonov a ďalších všeobecne záväzných právnych predpisov upravujúcich najmä oblasť vzdelávania a kultúry.

Právna ochrana individuálnych práv občanov pred diskrimináciou je upravená v zákone č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon), ako aj v ďalších zákonoch upravujúcich príslušné odvetvia práva. Niekoľko mesiacov po jeho schválení podala vláda SR návrh na Ústavný súd SR, argumentujúc protiústavnosť časti antidiskriminačného zákona, ktorá umožňovala prijímanie osobitných vyrovnávacích opatrení. V októbri 2005 Ústavný súd SR vo svojom väčšinovom zdôvodnení nález konštatoval nesúlad napadnutého ustanovenia s viacerými ustanoveniami Ústavy SR a zrušil ich platnosť v antidiskriminačnom zákone. Novelizácia antidiskriminačného zákona v roku 2008 v súlade s citovaným nálezom Ústavného súdu SR naformulovala doposiaľ platné znenie dočasných vyrovnávacích opatrení. Takéto opatrenia smerujú k odstráneniu ekonomických a sociálnych nerovností, napríklad spravodlivejším prerozdeľovaním miest na trhu práce a vo vzdelávaní.

V súčasnosti existujú čiastkové proaktívne opatrenia, avšak dodnes absentuje, resp. sa nerealizuje celková proaktívna politika zameraná na využívanie dočasných vyrovnávacích opatrení.

C. 4 Stratégie rómskej inklúzie po roku 1945

Právne postavenie Rómov na Slovensku sa v povojnovom období vyvíjalo v intenciách presadzovania programu sociálnej, kultúrnej a etnickej asimilácie (Uznesenie ÚV KSČ z roku 1958 o práci medzi cigánskym obyvateľstvom). Zákon č. 74/1958 o trvalom usídení kočujúcich osôb sa dotkol menej početnej skupiny tzv. olašských Rómov. Uznesenie vlády ČSSR č. 502/1965 vytýčilo koncepciu likvidácie rómskych osád, rozptylu rómskeho obyvateľstva a ich organizovaného presunu do českých okresov s nízkou koncentráciou rómskej populácie. Asimilačná politika štátu vyústila v 80-tych rokoch 20. storočia do programu „znižovania vysokého podielu nezdravej populácie“, ktorý umožňoval finančnú podporu žene, ktorá vyslovila súhlas so sterilizáciou.

Po roku 1989 sa právne postavenie Rómov zmenilo. Vláda Slovenskej republiky prijala uznesením č. 153/1991 Zásady politiky vlády SR k Rómom. Týmto dokumentom boli Rómovia zrovnoprávnení s ostatnými národnostnými menšinami na Slovensku a bola im prisľúbená podpora na rozvoj vlastnej kultúry i pomoc v oblasti vzdelávania. V roku 1991 sa Rómovia mali možnosť pri sčítaní ľudu opäť prihlásiť k rómskej národnosti. Krátko po novembrových udalostiach v roku 1989 vznikla prvá rómska politická strana – Rómska občianska iniciatíva a po nej ďalšie strany a kultúrne zväzy.²¹

Socio-ekonomická transformácia spoločnosti v 90-tych rokoch 20. storočia však ukázala, že dopad zmien sa veľmi výrazne prejavil práve na zamestnanosti a životnej úrovni Rómov. V roku 1995 vláda SR vymenovala splnomocnenca vlády SR pre občanov, ktorí potrebujú osobitnú pomoc a v rámci organizačnej štruktúry Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR zriadila organizačný útvar na úrovni odboru. Splnomocnenec vlády SR pre občanov, ktorí potrebujú osobitnú pomoc, následne pripravil vládny materiál – návrh úloh a opatrení na riešenie problémov občanov, ktorí potrebujú osobitnú pomoc na rok 1996, ktorý schválila vláda SR uznesením č. 310/1996. V nasledujúcom roku Úrad splnomocnenca vlády SR pre občanov, ktorí potrebujú osobitnú pomoc sformuloval Koncepčné zámery vlády SR na riešenie problémov Rómov, ktoré vláda SR prijala uznesením č. 796/1997. Dá sa to vnímať ako posun od striktno neetnického prístupu k zohľadňovaniu kombinácie sociálnej a etnickej podmienenosti problémov.

Prax ale ukázala, že je potrebné zamerať sa na etnický rozmer tejto problematiky, a preto po parlamentných voľbách v roku 1998 vláda SR zrušila Úrad splnomocnenca vlády SR pre občanov, ktorí potrebujú osobitnú pomoc a menovala splnomocnenca na riešenie problémov rómskej menšiny. Následne ustanovila Úrad splnomocnenca vlády SR na riešenie problémov rómskej menšiny, ktorý bol začlenený do organizačnej štruktúry Úradu vlády SR. Úrad začal krátko po svojom vzniku pracovať na novej stratégii vlády SR. Stratégia riešenia problémov rómskej národnostnej menšiny bola do vlády SR predkladaná podpredsedom vlády SR pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj v dvoch etapách. V I. etape sa schválilo uznesenie vlády SR č. 821/1999 k Stratégii vlády SR na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny a súboru opatrení na jej realizáciu. Táto časť stratégie obsahovala stručné a všeobecne formulované základné tézy opisujúce stav marginalizovaných rómskych komunít na Slovensku a návrhy na spôsoby riešení. Bola pomerne dobre rozpracovaná v oblastiach kultúry a vzdelávania, ako aj pri pomenovaní oblastí diskriminácie Rómov a návrhov riešenia tejto situácie. Slabým miestom stratégie bola kapitola zameraná na sociálnu oblasť. II. etapu stratégie schválenej vládou SR uznesením č. 870/2000 tvoril súbor konkrétnych opatrení na rok 2000. Táto časť stratégie bola rozpracovaná oveľa podrobnejšie. Vychádzala z občianskeho princípu a zdôrazňovala pozitívnu stimuláciu rómskeho obyvateľstva. Návrh súboru opatrení na rok 2000 bol spracovaný v oblastiach: ľudské práva, výchova a vzdelávanie, nezamestnanosť, bývanie, sociálna oblasť a oblasť zdravotného stavu. Vo viacerých kapitolách bola alokácia finančných prostriedkov na konkrétne úlohy nejasná. V porovnaní s predchádzajúcim vládny materiálom sa však javila ako komplexná.

---

²¹ V roku 1990 boli Rómovia po prvý krát zvolení za poslancov do parlamentu a ich zástupcovia sa dostali na také významné miesta, akými sú Úrad vlády Slovenskej republiky, Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ministerstvo školstva Slovenskej republiky.

Po personálnych zmenách na poste splnomocnenca vlády SR v roku 2002 schválila vláda SR uznesením č. 357/2002 Priority vlády SR vo vzťahu k rómskym komunitám na rok 2002, Komplexný rozvojový program rómskych osád a Program sociálnych terénnych pracovníkov. Dokument sa zamerával na nasledovné priority: vzdelávanie, podporu pre výstavbu nájomného bývania, ovplyvňovanie verejnej mienky, výskum, komplexný program rozvoja osád marginalizovaných komunit a program terénnych sociálnych pracovníkov. Materiál definoval cieľovú skupinu pre jednotlivé politiky, ktorými boli rómske komunity, čo pokrývalo sídelné jednotky (osady).

V období pred vstupom Slovenska do EÚ vláda SR pripravila viaceré opatrenia, ktoré reagovali na situáciu rómskych komunit. Uznesením vlády SR č. 278/2003 bol prijatý materiál Základné tézy prístupu vlády SR k integrácii rómskych komunit, ktorý vymedzoval základný rámec pre aktivity štátnej správy, pričom viaceré ciele neboli naplnené.

V roku 2004 vláda SR schválila uznesením č. 397/2004 dokument Evaluácia základných princípov politiky vlády SR k integrácii rómskych komunit za rok 2003, ako aj priority pre rok 2004. V tom istom roku došlo aj ku schváleniu Národného Akčného plánu sociálnej inklúzie na roky 2004 – 2006, ako aj Národného akčného plánu zamestnanosti pre roky 2004 – 2006. Uznesením vlády SR č. 498/2004 bola schválená Koncepcia integrovaného vzdelávania rómskych detí a mládeže vrátane stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania, ktorá bola tvorená ako doplnok k Národnému programu výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15 až 20 rokov.

Rok 2004 bol zároveň v znamení plánovania Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015, ktorá si za svoje prioritné ciele určila: vzdelávanie, zamestnanosť, bývanie a zdravie. Na základe týchto priorít bol v podmienkach Slovenskej republiky pripravený národný akčný plán pre dekádu, predložený na stretnutí národných koordinátorov dekády v Budapešti v novembri 2004. Následne bol prijatý uznesením vlády SR č. 28/2005. Dekáda bola od začiatku úzko prepojená s dvoma ďalšími iniciatívami: Miléniovými rozvojovými cieľmi (UNDP) a Politikami sociálnej inklúzie EÚ.

Dôležitým výsledkom spolupráce Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity s mimovládny sektorom bolo zmapovanie stavu rómskych komunit v rámci sociografického mapovania (Atlas rómskych komunit na Slovensku 2004), na základe ktorého bolo možné kvantifikovať náklady potrebné na zlepšenie bývania v rómskych komunitách.

V roku 2004 došlo k reštrikciám v systéme sociálnej pomoci, ktoré sa prejavili občianskymi nepokojmi. Následne bolo prijatých niekoľko opatrení zmierňujúcich ich dopad. Vyhodnotenie Základných tém koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunit za rok 2004 a priorít vlády SR v integrácii rómskych komunit za rok 2004, prijaté uznesením vlády SR č. 363/2005 reflektovalo taktiež na občianske nepokoje začiatkom roka 2004. Aktivity predchádzajúceho obdobia vyústili do prípravy horizontálnej priority Marginalizované rómske komunity, ktorej koordináčnym orgánom sa stal Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity. Základné definovanie horizontálnej priority bolo prijaté v Národnom strategickom referenčnom rámci Slovenskej republiky na roky 2007 – 2013 a v Systéme koordinácie a implementácie horizontálnej priority Marginalizované rómske komunity. Špecifickým nástrojom implementácie tejto horizontálnej priority mali byť tzv. lokálne stratégie komplexného prístupu, v rámci ktorých sa realizuje viacero tematických aktivít na jednom mieste. V rámci Národného strategického referenčného rámca bolo vyčlenených na realizáciu týchto stratégií v celkovej súhrnnej výške 200 mil. Eur. Prvá výzva na predkladanie projektových zámerov stratégií bola zverejnená v roku 2008, posledná uzávierka bola v januári 2010. Schvaľovanie stratégií sa ukončilo v polovici roku 2010. V súčasnosti je schválených 150 stratégií komplexného prístupu. Doposiaľ nedošlo k plnej implementácii projektov v rámci schválených stratégií a zložitnosť procesu a koordinácie naznačuje, že alokácie v jednotlivých operačných programoch neumožňujú flexibilné využívanie zdrojov.

Personálnym zmenám na poste splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity v roku 2007 predchádzali rozdielne názory na riešenie problematiky. Podpredseda vlády SR pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny kládol dôraz na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny, čím sa sociálny rozmer dostal do úzadia. V roku 2008 Úrad splnomocnenkyne

vlády SR pre rómske komunity pripravil strategický dokument týkajúci sa vládnej politiky vo vzťahu k Rómom pod názvom Strednodobá koncepcia rozvoja rómskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike SOLIDARITA – INTEGRITA – INKLÚZIA 2008 – 2013, prijatý uznesením vlády SR č. 183/2008. V strategickom dokumente došlo k odklonu od riešenia prispievajúceho k zlepšeniu postavenia marginalizovaných rómskych komunít na úkor podpory národnostnej menšiny. Uznesením vlády SR č. 206/2008 bola schválená Koncepcia integrovaného vzdelávania rómskych detí a mládeže vrátane vrátane stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania.

V júni 2009 Slovensko prebralo ročné rotujúce predsedníctvo v medzinárodnej iniciatíve Dekáda začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015. Jednou z úloh stanovených počas predsedníctva bola aj revízia akčných plánov. Celý proces revízie sa spustil na jar roku 2010, avšak vzhľadom k parlamentným voľbám nebol ukončený s odôvodnením, zapracovať priority nového programového vyhlásenia vlády SR do opatrení v akčných plánoch. Revízia akčného plánu pokračovala v roku 2011 a uznesením vlády SR č. 522/2011 bol prijatý Revidovaný národný akčný plán Dekády začleňovania rómskych komunít 2005 – 2015 na obdobie rokov 2011 – 2015.

C. 5 Straty z vylúčenia Rómov

Ekonomický rozmer sociálneho vylúčenia má interné i externé vyjadrenie: nielenže vedie k chudobe a núdzi na úrovni jednotlivca a rodiny, ale predstavuje aj podstatné ekonomické a finančné náklady pre spoločnosť ako takú. Integrácia Rómov na trhu práce v strednej a východnej Európe je veľmi slabá. Dôsledkom sociálneho vylúčenia Rómov je ich vysoká nezamestnanosť, a tým aj podstatne nižšie príjmy v porovnaní s väčšinou populáciou na rovnakých pracovných pozíciách, najmä nízkokvalifikovaných.²² Tieto rozdiely na trhu práce ešte posilňujú demografické trendy v starnúcich spoločnostiach krajín strednej a východnej Európy, pretože mladí, ktorí vstupujú na trh práce, vrátane Rómov, budú musieť znášať rastúce náklady vyplývajúce z nárastu dôchodkov, výdavkov na zdravotníctvo a infraštruktúru.

Zabezpečenie rovnakých pracovných príležitostí pre Rómov povedie k vyššej ekonomickej produktivite ako aj k vyššiemu finančnému prínosu, prostredníctvom nižších výdavkov štátu na sociálnu pomoc a vyšších príjmov z daní z príjmu. Odhady ekonomických prínosov v Bulharsku, Českej republike, Rumunsku a Srbsku sú v rozmedzí od 3,4 mld. Eur až do 9,9 mld. Eur ročne (v závislosti od odhadov počtu príslušníkov rómskej populácie) s ďalším finančným prínosom očakávaným v rozmedzí od 1,2 mld. Eur do 3,5 mld. Eur. Tieto odhady neberú do úvahy ďalšie potenciálne výhody plynúce z dynamiky ekonomického rastu alebo vyplývajúce z faktorov spojených s poklesom chudoby, ako napríklad zníženie zdravotného rizika či kriminality. Vláda SR musí najprv investovať do preklenutia rozdielov v úrovni vzdelania medzi rómskou a nerómskou populáciou, aby sa dosiahla lepšia integrácia a udržateľnosť Rómov na trhu práce a realizované opatrenia sa ukázali ako rozumné a návratné ekonomické riešenia do budúcnosti. Nízka pracovná aktivita je takisto koncentrovaná regionálne, keďže jedna štvrtina slovenských krajov s najvyšším percentuálnym podielom rómskej populácie má oveľa vyššiu mieru nezamestnanosti, pričom títo nezamestnaní nemajú žiadne alebo iba základné vzdelanie, a väčšina nezamestnaných je bez práce dlhšie ako rok.

Nedávne výpočty ukazujú obrovské priemerné náklady plynúce z vylúčenia Rómov na Slovensku, odhadované na 7 % HDP v roku 2008.²³ Hlavný podiel na sociálnych nákladoch majú náklady stratenej tvorby produktu spôsobené nízkou zamestnanosťou Rómov, ako aj priame nákladové položky ako zdravotné poistenie nezamestnaných, dávky sociálnej pomoci, či neefektívne financovanie základného školstva.²⁴

Slovensko kopíruje regionálnu populáciu a trendy na trhoch práce v krajinách strednej a východnej Európy, pričom predovšetkým odhady trhu práce sú znepokojivé. V roku 2030 budú Rómovia tvoriť 10 % populácie Slovenska a 16 % populácie v produktívnom, alebo školopovinnom veku. Kým podiel nerómskych seniorov stúpne na 21 % celkovej populácie Slovenska, podiel rómskych seniorov ostane len na 0,5 %.²⁵

Tento trend je sprevádzaný oveľa vyšším rozdielom v zamestnanosti Rómov na trhu práce, než je tomu v iných krajinách. Niektoré odhady udávajú mieru zamestnanosti Rómov na úrovni 10 % a mieru nezamestnanosti Rómov až 46 %. Podľa výberového zisťovania UNDP na Slovensku v roku 2010 je miera zamestnanosti rómskych mužov 20 % a žien 11 %. Podľa rovnakého zdroja je miera nezamestnanosti rómskych mužov 72 % a žien 75 %.

---

²²Inklúzia Rómov: Ekonomická príležitosť pre Bulharsko, Českú republiku, Rumunsko a Srbsko (Roma Inclusion: An Economic Opportunity for Bulgaria, Czech Republic, Romania and Serbia), Svetová banka 2010.

²³Straty z vylúčenia Rómov. Kľúčom k integrácii je rešpektovanie inakosti. Anton Marciničín and Ľubica Marciničinová, 2009.

²⁴Svetová banka v súčasnosti realizuje v SR výskum, ktorého výstupom bude aktualizácia výpočtov nákladov na nezačlenenie rómskej populácie. Výstup bude prístupný v januári 2012.

²⁵Straty z vylúčenia Rómov. Kľúčom k integrácii je rešpektovanie inakosti. Anton Marciničín a Ľubica Marciničinová, 2009, s. 4

D. Politiky stratégie

D. 1 Dimenzie pokryté stratégiou

Na dosiahnutie výrazného pokroku v integrácii Rómov na Slovensku je dôležité zvýšiť úsilie a zaistiť, aby vnútroštátne, regionálne a miestne politiky integrácie boli zamerané na Rómov jasným a konkrétnym spôsobom, a prostredníctvom explicitných opatrení riešili potreby Rómov s cieľom predísť a kompenzovať nevýhody, ktorým čelia.

Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020 vyzýva jednotlivé členské štáty, aby v snahe o integráciu Rómov pokryli predovšetkým štyri hlavné oblasti: prístup ku vzdelaniu, zamestnanosti, zdravotnej starostlivosti a bývaniu. Vláda SR prijala uznesením č. 522/2011 materiál Revidovaný národný akčný plán Dekády začleňovania Rómov 2005 – 2015 na obdobie rokov 2011 – 2015, ktorý slúži ako východisko pre definovanie prioritných oblastí.

Vláda SR si uvedomuje širokospektrálnosť sociálneho vylúčenia, ktorému Rómovia čelia, a preto okrem prioritných oblastí sa snaží sformulovať svoje politiky aj v ďalších oblastiach. Doposiaľ pomerne podceňovanou bola otázka finančného začlenenia, ktoré by vyrovnávalo rozdiely medzi Rómami a väčšinou spoločnosťou v otázke zlepšovania finančnej gramotnosti a prístupu k bankovým službám, mikrofinanciám, úverom.

Vláda SR v nasledujúcom období chce venovať zvýšenú pozornosť problematike nediskriminácie. Prieskumy verejnej mienky²⁶ naznačujú, že Rómovia sú diskriminácii vystavení častejšie ako väčšinová populácia, a že prípady podozrenia z diskriminácie nie sú oznamované a riešené na príslušných úradoch.

Ďalšia oblasť, v ktorej musí nastať zmena je oblasť verejnej mienky, kde je nevyhnutná širokospektrálna iniciatíva zameraná na vzdelávanie a komunikáciu s verejnosťou, a to všetkými dostupnými prostriedkami na všetkých úrovniach.

Vláda SR v nasledujúcom období bude venovať pozornosť rozpracovaniu inkluzívnych politík aj v oblasti podpory menšinových páv a používania jazyka, bezpečnosti, boja proti kriminalite, oblasti rodovej problematiky a ďalších. Rozpracovanie uvedených oblastí sa bude realizovať v roku 2012.

---

²⁶ Data in Focus Report. Zhe Roma. European Union Agency for Fundamental Rights

D. 2 Prioritné politiky Stratégie²⁷

D. 2. 1 Oblasť vzdelávania

Rómom ako právoplatne uznanej národnostnej menšine Ústava SR a medzinárodné dokumenty Rady Európy ratifikované Slovenskou republikou zaručujú právo na vzdelávanie v materinskom jazyku. V prípade rómskej národnostnej menšiny však uplatňovanie tohto práva komplikoval fakt, že rómsky jazyk bol štandardizovaný až v roku 2008. V praxi to znamená, že menšina, ku ktorej sa podľa Sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2001 oficiálne (podľa údajov Štatistického úradu SR z roku 2001) hlásilo takmer 90 000 ľudí, má k tomuto dňu v sieti škôl SR iba jednu školu s vyučovacím jazykom slovenským a rómskym – osemročné Súkromné gymnázium Z. J. Mallu v Kremnici. V roku 2010 boli vyhodnotené experimentálne overovania efektívnosti kurikúl rómskeho jazyka a literatúry a rómskych reálií, ktoré boli realizované pod vedením Štátneho pedagogického ústavu. Výsledkom overovaní sú obsahové a výkonové štandardy týchto predmetov (zverejnené na www.statpedu.sk) a zaradenie predmetu rómsky jazyk a literatúra do možných maturitných predmetov (novelizáciou vyhlášky o ukončení štúdia na stredných školách). Pretrvávajúcim problémom však zostáva akútny nedostatok kvalifikovaných učiteľov uvedených predmetov a nedostatok učebných textov a materiálov.

Prevažná väčšina rómskej populácie je preto vzdelávaná v slovenských školách, ktoré nezabezpečujú výučbu rómskeho jazyka a literatúry. Pri vzdelávaní týchto žiakov si treba uvedomiť fakt, že sú súčasťou sociálne najslabších a najzaostalejších vrstiev obyvateľstva – používa sa pre nich termín žiaci z marginalizovaných rómskych komunít (ďalej iba „MRK“), respektíve žiaci zo „sociálne znevýhodneného prostredia“ (ďalej iba „SZP“)²⁸. Problémom zostáva nejednoznačné používanie tejto definície v praxi. Definícia dieťaťa alebo žiaka zo SZP slúži na diagnostikovanie jeho/jej špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb. Príspevok na skvalitnenie podmienok pre výchovu a vzdelávanie žiakov zo SZP sa poskytuje zriaďovateľom škôl, v zmysle § 107 ods. 4 citovaného zákona, pre žiakov z rodín, ktorých priemerný mesačný príjem za posledných šesť po sebe nasledujúcich mesiacov je najviac vo výške životného minima podľa osobitného predpisu. Vyhláška MŠVVŠ SR²⁹ umožňuje použitie príspevku aj na plat pedagogického asistenta. Pôvodným zámerom tohto inštitútu bolo, aby so žiakmi zo SZP/MRK pracoval rómsky asistent učiteľa, najlepšie z danej komunity ovládajúci rómsky jazyk a miestny dialekt. V súčasnosti je z celkového počtu viac ako 700 asistentov učiteľa (pedagogických asistentov) iba minimálny počet asistentov ovládajúcich rómsky jazyk. Jedným z dôvodov je i to, že príslušníci rómskych komunít nedosahujú požadované kvalifikačné predpoklady stanované vyhláškou MŠVVŠ SR³⁰. V roku 2008 na základných školách pôsobilo 791 asistentov učiteľa, v roku 2010 klesol

---

²⁷ Niektoré vybrané ukazovatele na základe Regionálneho prieskumu marginalizovaných Rómov, 2011, UNDP/Svetová banka sú v prílohe č.2.

²⁸ Definícia podľa školského zákona č. 245/2008 sa snaží túto marginalizovanú skupinu vymedziť čo najpresnejšie: „Dieťaťom zo sociálne znevýhodneného prostredia alebo žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia je dieťa alebo žiak žijúci v prostredí, ktoré vzhľadom na sociálne, rodinné, ekonomické a kultúrne podmienky nedostatočne podnecuje rozvoj mentálnych, vôľových, emocionálnych vlastností dieťaťa alebo žiaka, nepodporuje jeho socializáciu a neposkytuje mu dostatok primeraných podnetov pre rozvoj jeho osobnosti.“

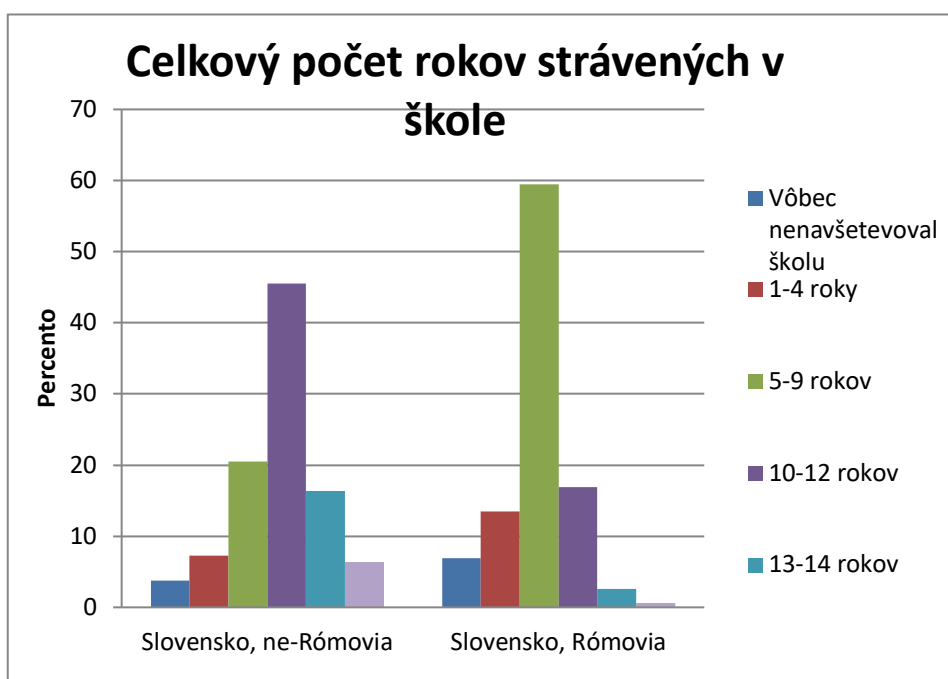
²⁹ Vyhláška MŠVVŠ SR č. 649/2008 Z. z. o účele na žiaka zo SZP umožňuje úhradu nákladov na mzdy a odvody asistentov učiteľa (od 1.1.2012 na odmeňovanie asistentov učiteľa), ktorí sa podľa požiadaviek učiteľa podieľajú na uskutočňovaní školského vzdelávacieho programu, najmä utváraním rovnosti príležitostí vo výchove a vzdelávaní, na prekonávaní architektonických, informačných, jazykových, zdravotných alebo kultúrnych bariér.

³⁰ Vyhláška MŠVVŠ SR č. 437/2009 Z. z., ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov v znení vyhlášky č. 366/2010 Z. z.:

- vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa v študijnom programe v študijnom odbore predškolská a elementárna pedagogika, v študijnom programe v študijnom odbore učiteľstvo akademických predmetov, učiteľstvo profesijných predmetov a učiteľstvo umelecko-výchovných a výchovných predmetov, v študijnom programe v študijnom odbore pedagogika, v študijnom programe špeciálna pedagogika učiteľský, vychovávateľský alebo neučiteľský smer,

ich počet na 717.³¹

Druhým významným inštitútom, ktorý má pomáhať žiakom zo SZP, je tzv. „nultý ročník“.³² Minimálny počet žiakov v triede nultého ročníka je 8, maximálny 16. Na každého žiaka zaradeného do nultého ročníka dostane škola 200 % bežného normatívu. Pre mnohých učiteľov je toto významný a zmysluplný nástroj na to, aby žiaci zo SZP dobehli v sociálnej a kognitívnej oblasti deti vyrastajúce v bežnom prostredí tak, aby sa neskôr mohli zaradiť do „hlavného prúdu vzdelávania“. Vzhľadom na to, že osnovy nultého ročníka sú nezriedka vytvorené rozložením učiva prvého ročníka do dvoch školských rokov (čím sa umožní pomalšie tempo výučby), žiaci nultého ročníka tvoria obvykle homogénnu triedu aj v prvom ročníku a následne pokračujú vo vzdelávaní v rovnakej triede počas celej dochádzky do základnej školy.³³ Žiaci zo SZP majú nárok na podporu z MPSVR SR, a to v podobe dotácií na stravu, pomôcky a taktiež motivačný príspevok za pravidelnú dochádzku dieťaťa.

Zdroj: Regionálny prieskum marginalizovaných Rómov, 2011, UNDP/Svetová banka

Je potrebné naďalej podporovať prepojenie študijných odborov stredných škôl s reálnou situáciou na trhu práce. Žiakov stredných škôl z MRK treba motivovať štipendiom, ktoré bude vyššie ako aktivačný príspevok a pokryje všetky ich náklady spojené so štúdiom na strednej škole, ako sú ubytovanie na internáte, strava, cestovné. Pomerne účinným nástrojom na zvýšenie počtu absolventov stredných škôl pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít spomedzi príslušníkov MRK môže byť aj vytváranie elokovaných tried stredných odborných škôl v mieste bydliska príslušníkov MRK.

Napriek zvýšeným finančným intervenciám do vzdelávania rómskych žiakov treba konštatovať,

v študijnom programe zameranom na vychovávateľstvo, v neučiteľských študijných programoch a doplnenie pedagogickej spôsobilosti;

- úplné stredné odborné vzdelanie v odbore vzdelávania zameraného na učiteľstvo a vychovávateľstvo, úplné stredné vzdelanie a doplnenie pedagogickej spôsobilosti, úplné stredné vzdelanie a špecializačné kvalifikačné štúdium asistentov učiteľa v metodicko-pedagogickom centre skončené do 31. augusta 2010.

³¹ Zdroj: štatistické ročenky ÚIPŠ

³² Školský zákon č. 245/2008 hovorí, že: „Nultý ročník základnej školy je určený pre deti, ktoré k 1. septembru dosiahli fyzický vek šesť rokov, nedosiahli školskú spôsobilosť, pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia a vzhľadom na sociálne prostredie, nie je u nich predpoklad zvládnutia vzdelávacieho programu prvého ročníka základnej školy.“

³³ Ed. Rafael, Vlado. Odpovede na otázky (de)segregácie rómskych žiakov vo vzdelávacom systéme na Slovensku. OSF, Bratislava 2011, str. 77.

že žiaci z MRK/SZP v slovenskom vzdelávacom systéme zlyhávajú. Rozdiel vo formálnej vzdelanostnej úrovni rómskej (najmä marginalizovanej) populácie v porovnaní s majoritnou populáciou je priepastný.³⁴ To má katastrofálne následky pri uplatňovaní sa Rómov na trhu práce. Bludný kruh sociálnej exklúzie sa však uzatvára aj tým, že rómski žiaci z marginalizovaných komunit často zlyhávajú už na základnej škole, pretože sa nedokážu socializovať v súčasnom školskom systéme (neprejdú dostatočne dlhým procesom socializácie). Týmto slovenský vzdelávací systém môže prispievať k reprodukcii sociálnych rozdielov, pretože u detí z nízkopříjmových rodín prispieva k väčšej pravdepodobnosti dosiahnutia nižšieho vzdelania, čo následne zvyšuje pravdepodobnosť, že ďalšia generácia detí bude vyrásť v chudobe. Tým sa uzatvára začarovaný kruh.

Štúdia Rómskeho vzdelávacieho fondu (ďalej iba „REF“) z roku 2009³⁵ poukázala na to, že až 60 % všetkých žiakov v špeciálnych školách sú rómski žiaci z MRK a v špeciálnych triedach na bežných základných školách dokonca vyše 86 % zo všetkých žiakov pochádza z MRK. Podľa Ústavu informácií a prognóz školstva (ďalej iba „ÚIPŠ“) v školskom roku 2010/2011 tvoril podiel žiakov zo SZP v špeciálnych školách zhruba tretinu zo všetkých žiakov. Aj keď SZP nekopíruje na 100 % MRK, tento údaj je sám o sebe alarmujúci. To veľmi poukazuje na komplexnosť problému, ktorý sa musí riešiť reformou obsahu a formy psychologicko-diagnostických testov, inštitucionálnou reformou systému pedagogicko-psychologického poradenstva, prevencie, ale hlavne financovania a fungovania samotných špeciálnych škôl. Problematickým zostáva aj vytváranie čisto rómskych tried na ZŠ, výučba rómskych žiakov v oddelených pavilónoch škôl a rušenie školských obvodov pre obce s vysokým zastúpením žiakov z MRK.

Slovenský vzdelávací systém potrebuje komplexnú reformu, ktorá bude založená predovšetkým na:

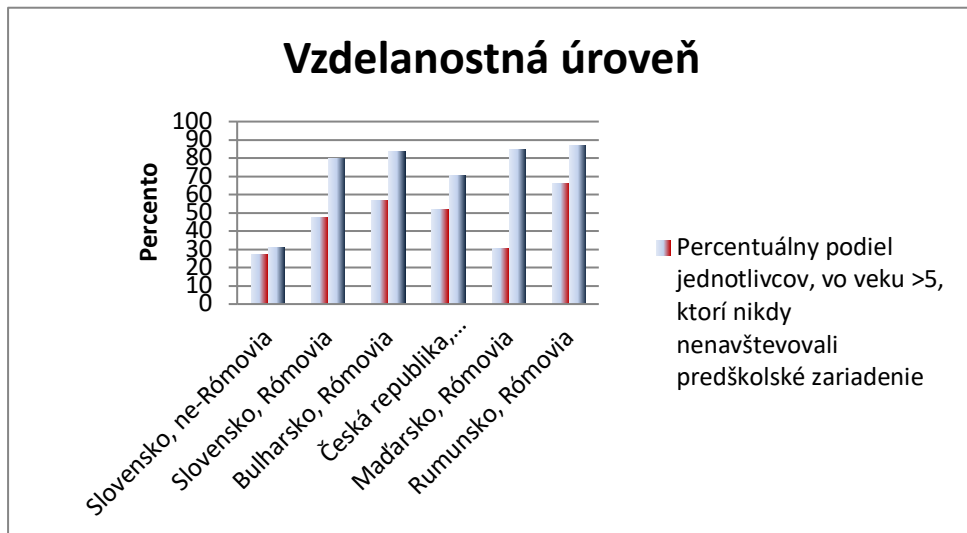
- razantnom zvýšení zaškolenosti detí z MRK od 3 rokov v materských školách – výrazná investícia do predprimárnej výchovy detí a vzdelávania detí z MRK spolu s podporou programov starostlivosti o dieťa v ranom veku³⁶;
- vypracovaní a implementovaní štandardov desegregácie vo vzdelávaní (spolu s indikátormi a následným monitoringom segregácie), ktoré by mali rešpektovať princíp sociálnej interakcie rómskych a nerómskych detí pri najvyššej možnej kvalite vzdelávania a dosahovania učebných výsledkov, s výnimkou rómskeho národnostného školstva a lokalít s väčšinovým zastúpením rómskeho obyvateľstva (podmienkou však zostáva dodržanie zásady čo najvyššej kvality vo vzdelávaní a dosahovaní učebných výsledkov);
- vypracovaní konkrétnych modelov školskej inklúzie pre rôzne situácie a cieľové skupiny s ambíciou vytvoriť všeobecný model inkluzívnej školy (do interného aj externého hodnotenia kvality školy by sa zarátaval aj tzv. index inklúzie školy ako jeden z motivačných nástrojov na realizáciu programov inkluzívneho vzdelávania). Pri kreovaní inkluzívneho vzdelávacieho prostredia by sa mali prioritne zohľadniť osobitosti žiakov pochádzajúcich z prostredia marginalizovaných rómskych komunit, osôb so zdravotným znevýhodnením, príslušníkov národnostných menšín, cudzincov a migrantov.

---

³⁴ Podľa prieskumu domácností z roku 2010, ktorý vykonalo UNDP, 40,5 % marginalizovanej rómskej populácie nemá ukončené úplné základné vzdelanie (ISCED 2). Pre porovnanie, podľa cenzu z roku 2001, 80 % občanov SR má vyššie ako úplné základné vzdelanie. Čo sa týka stredoškolského vzdelania, tak z prieskumu UNDP z roku 2010 vyplýva, že iba 17 % príslušníkov marginalizovanej rómskej populácie má ukončené vzdelanie na stupňoch ISCED 3C (bez maturity) a ISCED 3A (s maturitou).

³⁵ <http://www.diskriminacia.sk/?q=node/959>

³⁶ Podľa štúdie vedeckého časopisu Lancet (september 2011) investícia do predprimárneho vzdelávania a programov ranej starostlivosti o dieťa môže byť zo strednodobého a dlhodobého hľadiska zhruba 6 – 17-krát menej nákladná ako riešenie dôsledkov, ktoré vyplývajú z jej absencie.

Zdroj: Regionálny prieskum marginalizovaných Rómov, 2011, UNDP/Svetová banka

Globálny cieľ:

Zlepšiť prístup ku kvalitnému vzdelávaniu vrátane vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve, ale aj základného, stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania s osobitným dôrazom na odstránenie segregácie v školách, predchádzať predčasnému ukončeniu školskej dochádzky a zabezpečiť úspešný prechod zo školy do zamestnania.

Realizovať také politiky, ktoré budú odstraňovať rozdiely vo vzdelanostnej úrovni Rómov a ostatnej populácie.

Čiastkové ciele:

1. Zvýšiť účasť detí zo SZP/MRK v predprimárnom vzdelávaní z približne 18 % (v roku 2010) na 50 % v roku 2020, za predpokladu rozšírenia kapacitnej siete materských škôl a programov výchovy a vzdelávania detí v ranom veku v regiónoch so zvýšeným nárastom rómskeho obyvateľstva, vrátane implementácie programov orientovaných na zlepšenie spolupráce s rodičmi a zvyšovanie počtu asistentov učiteľa v predprimárnom vzdelávaní.

Indikátor: Miera zaškolenosti detí z marginalizovaných rómskych komunít vo veku 3 – 6 rokov podľa jednotlivých vekových ročníkov.

Východisková hodnota: Podľa zisťovania (Regionálny prieskum o marginalizovaných Rómoch, UNDP 2011) 18 % detí v tejto vekovej kategórii navštevovalo predprimárne vzdelávanie (chlapci 20 %; dievčatá 14 %); len pre zaujímavosť priemer pre všeobecnú populáciu bol 72 % (šk. rok 2008/2009).

2. Zlepšiť motiváciu, školské výsledky a dochádzku rómskych detí v základnom vzdelávaní a zabezpečiť, aby ISCED 2 získalo 100 % všetkých školopovinných detí (v regiónoch so zvýšeným nárastom rómskeho obyvateľstva rozšíriť kapacitnú sieť základných škôl), čo si vyžiada zabezpečenie dostupnosti kvalitných a variabilných vzdelávacích programov, zameraných na podporu individualizovaných potrieb žiaka, zvýšenie inkluzívnosti vzdelávacieho systému, zvýšenie efektívnosti systému sociálnej podpory vzdelávania, prehodnotenie spôsobu financovania nákladov na žiakov zo SZP, vytvorenie stáleho finančného mechanizmu pre podporu celodenného výchovno-vzdelávacieho systému na základných školách s podielom žiakov zo SZP/MRK nad 20 % a zabezpečenie podmienok pre podporu aktivít zameraných na prácu s rodinou, aplikovanie komplexnej integrácie rodovo citlivej a multikultúrnej výchovy v základných školách. Postupne vytvárať podmienky, ktoré zabránia predčasnemu ukončeniu školskej dochádzky mladistvým matkám.

Indikátor č. 1: Podiel osôb vo veku 15 a viac rokov, ktoré sú mimo školského systému s najvyšším dosiahnutým vzdelaním na úrovni ISCED 2 na celkovom počte osôb 15 a viac rokov, ktoré sú

mimo školského systému.

Východiskové hodnoty: Podľa zisťovania (UNDP 2010) bolo v roku 2010 v rámci rómskej populácie, ktorá bola už mimo školského systému, 56 % mužov a 63 % žien s ukončeným 9. ročníkom základnej školy.

Indikátor č. 2: Podiel SZP/MRK navštevujúcich 9. ročník ZŠ na celkovom počte školopovinných detí.

Východiskové hodnoty: Budú určené neskôr na základe kombinácie dát za rok 2011.

3. Zvýšiť podiel rómskych študentov, ktorí dosiahnu ISCED 3B a ISCED 3C a ISCED 3A na úroveň všeobecnej populácie SR, čo znamená venovať cielenú pozornosť deťom zo SZP/MRK pri prechode zo základnej na strednú školu a podporovať zlepšenie študijných výsledkov na stredných školách, nastavenie adekvátnej finančnej podpory. Odstránenie bariér v prechode na stredné školy zvýšením priestupnosti školského systému. Prepojenie sekundárneho vzdelávania s potrebami trhu práce (prognózovanie trhu práce, napojenie na zamestnávateľov) a podpora cieleného kariérneho poradenstva pre deti s rizikom transmisie generačnej chudoby (napr. dlhodobozamestnaných).

Indikátor č. 1: Podiel osôb, ktoré sú mimo školského systému s najvyšším dosiahnutým vzdelaním na úrovni ISCED 3A, ISCED 3B a ISCED 3C na celkovom počte osôb, ktoré sú mimo školského systému.

Indikátor č. 2: Rozdiel počtu poberateľov dotácií na základných a stredných školách.

Východiskové hodnoty: Podľa zisťovania (UNDP 2010) v rámci rómskej populácie, ktorá bola už mimo školského systému, 21 % mužov a 13 % žien dosiahlo ukončené vzdelanie na stupňoch ISCED 3C, ISCED 3B a ISCED 3A.

4. Zlepšiť starostlivosť o pedagogických a odborných zamestnancov a zvýšiť podiel pedagogických a odborných zamestnancov škôl ovládajúcich rómsky jazyk (dialekt miestnej komunity).

Indikátor: Podiel pedagogických a odborných zamestnancov, ktorí ovládajú rómsky jazyk v písomnej aj ústnej podobe, resp. dialekt miestnej komunity na komunikačnej úrovni.

5. Uplatnenie práva na vzdelávanie v rómskom jazyku alebo vyučovanie rómskeho jazyka a podpora rozvoja identity prostredníctvom podpory používania rómskeho jazyka na všetkých stupňoch vzdelávania; zabezpečovanie prípravy učiteľov rómskeho jazyka a literatúry a podporovanie vzdelávania učiteľov vyučujúcich v rómskom jazyku; predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, homofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie; podpora interetnického a interkultúrneho dialógu a porozumenia.

Indikátor č. 1: Počet pedagogických zamestnancov, ktorí môžu vyučovať rómsky jazyk a literatúru a rómske reálie.

Indikátor č. 2: Počet tried/škôl, na ktorých prebieha výučba predmetu rómsky jazyk a literatúra a rómske reálie.

6. Riešiť problematické otázky výchovy a vzdelávania v špeciálnych školách a školských zariadeniach, vrátane školského poradenstva a prevencie; skvalitniť proces diagnostiky a zaradovania detí do systému špeciálneho vzdelávania a odstránenie príčiny neoprávneného zaradovania detí do tohto systému (metodika diagnostických vyšetrení musí primerane zohľadňovať schopnosti detí pochádzajúcich zo SZP/MRK); postupne eliminovať zaradovanie detí vzdelávaných podľa variantu A do špeciálnych škôl a špeciálnych tried ZŠ a zabezpečiť ich vzdelávanie v hlavnom prúde so zvýšeným počtom asistentov učiteľa, ktorí ovládajú rómsky jazyk; vytvoriť konkrétne modely školskej inklúzie pre všetky typy znevýhodnenia detí.

Indikátor č. 1: Podiel rómskych žiakov a žiačok v špeciálnych školách a špeciálnych triedach na základných školách na celkovom počte rómskych žiakov a žiačok (cieľom by malo byť znižovanie podielu až na úroveň podielu za všeobecnú populáciu).

Východiskové hodnoty: Podľa zisťovania UNDP v roku 2010 navštevovalo špeciálnu ZŠ, špeciálnu triedu v ZŠ, špeciálnu SŠ a špeciálnu triedu v SŠ 19 % rómskych žiakov a žiačok, ktorí tvoria podľa niektorých zdrojov až 60 % zo všetkých žiakov.

Indikátor č. 2: Podiel rómskych žiakov a žiačok na celkovom počte žiakov a žiačok v špeciálnych ZŠ a špeciálnych triedach ZŠ.

Indikátor č. 3: Podiel žiakov a žiačok zo SZP na celkovom počte žiakov v špeciálnych ZŠ a špeciálnych triedach základných škôl.

D. 2.2 Oblasť zamestnanosti

Miera možnosti zamestnania občanov je jedným zo základných predpokladov spoločenskej a pracovnej integrácie. Tradičné zručnosti Rómov nie sú potenciálnym riešením ich nezamestnanosti, sú pre trh práce iba okrajovým záujmom. Diskriminácia rómskej populácie na trhu práce nie je jediným problémom, s ktorým sa Rómovia stretávajú pri hľadaní si zamestnania. Nízka úroveň vzdelania a zručností je veľkým nedostatkom v oblasti konkurencieschopnosti na trhu práce. Postoje zamestnávateľov k zamestnávaniu Rómov sú negatívne a nevhodne ovplyvňujú mieru zamestnanosti tejto menšiny.

Vývoj nezamestnanosti v roku 2010 charakterizoval postupné spomaľovanie tempa jej medziročného rastu zo 44,9 % v 1. štvrťroku na 28,5 % a 13,1 % v 2. a 3. štvrťroku a jeho výrazné spomalenie v 4. štvrťroku na 0,7 %. V priemere za rok 2010 sa počet nezamestnaných v SR medziročne zvýšil o 20% na 389 tisíc osôb. Nárast počtu nezamestnaných sa prejavil intenzívnejšie v mužskej populácii. Kým počet nezamestnaných mužov medziročne vzrástol o 24,6 %, nezamestnanosť žien vzrástla o 14,8 %. Na vývoj evidovanej nezamestnanosti v roku 2010 pôsobili viaceré faktory. Išlo hlavne o prítok uchádzačov o zamestnanie (ďalej iba „UoZ“) z hromadného prepúšťania, ktorý v roku 2010 dosiahol 5 277 osôb, prítok UoZ z krajín EÚ, ktorý v roku 2010 dosiahol 8 011 osôb, pretrvávajúci nesúlad medzi štruktúrou voľných pracovných miest a štruktúrou uchádzačov o zamestnanie, nedostatok voľných pracovných miest, ukončenie pracovných pomerov z organizačných dôvodov v skúšobnej dobe a na dobu určitú, ukončenie, resp. pozastavenie samostatnej zárobkovej činnosti, opätovný návrat do evidencie uchádzačov o zamestnanie po 3 mesiacoch.³⁷

Najpočetnejšou skupinou zo znevýhodnených UoZ sú dlhodobo nezamestnaní občania vedení v evidencii UoZ najmenej 12 mesiacov z predchádzajúcich 16 mesiacov. Na trhu práce majú sťažené uplatnenie z dôvodu, že dlhodobou nezamestnanosťou postupne strácajú odborné vedomosti, pracovné zručnosti a pracovné návyky. Do tejto kategórie patria ťažko umiestniteľné osoby s nízkou vzdelanostnou úrovňou a bez kvalifikácie. V roku 2010 bolo v evidencii UoZ v priemere 172 083 dlhodobo nezamestnaných osôb. Ich absolútny počet v porovnaní s rokom 2009 vzrástol o 52 111 osôb. Podiel dlhodobo nezamestnaných osôb na celkovom počte UoZ v roku 2010 predstavoval v priemere 45,2 %, čo v porovnaní s rokom 2009 (35,3 %) bol nárast o 9,9 p. b.³⁸

Presné štatistiky o rómskej nezamestnanosti neexistujú, možno vyslovovať iba odhady na základe posúdenia situácie v problémových a marginalizovaných lokalitách Slovenska. Práve v okresoch s vysokým počtom rómskeho obyvateľstva je miera nezamestnanosti najvyššia. Na základe neoficiálnych údajov o nezamestnanosti rómskej populácie z predchádzajúceho obdobia je zrejmé, že počet nezamestnaných Rómov v Slovenskej republike systematicky rastie a rómska populácia tvorí výraznú väčšinu dlhodobo nezamestnaných v SR. Za hlavné problémy ovplyvňujúce vysokú nezamestnanosť rómskej populácie možno označiť nízku kvalifikovanosť Rómov, nezáujem zamestnávateľov o takýchto pracovníkov v dôsledku nedostatku pracovných príležitostí, nízku pracovnú morálku časti rómskej populácie a nedostatok pracovných príležitostí, najmä v okresoch s vysokým počtom Rómov.³⁹

Tabuľka: Vývoj miery evidovanej nezamestnanosti v SR v rokoch 2003 - 2010⁴⁰

Miera evidovanej nezamestnanosti na Slovensku v %								
Obdobie	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003

³⁷ MPSVR SR: Správa o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2010, str. 17

³⁸ MPSVR SR: Správa o sociálnej situácii obyvateľstva SR za rok 2010, str. 28

³⁹ Čačipen pal o Roma - Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Edit. Vašečka, M.. IVO. Bratislava 2002. s. 565

⁴⁰ Zdroj informácií: http://www.upsvar.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky.html?page_id=1254

December	12,46	12,66	8,39	7,99	9,40	11,36	13,07	15,56
-----------------	-------	-------	------	------	------	-------	-------	-------

Globálny cieľ:

Zlepšiť prístup k pracovným príležitostiam s osobitným dôrazom na nediskriminačný prístup na pracovný trh, ako aj aktívne politiky a programy zamerané na trh práce, vzdelávanie a odbornú prípravu dospelých a podporu samostatnej zárobkovej činnosti.

Znížiť rozdiel v zamestnanosti medzi Rómami a väčšinou populáciou.

Znížiť podiel nezamestnanosti Rómov o 50 %, keď vychádzame zo zisťovania UNDP v 2010, kedy bola miera nezamestnanosti rómskych mužov 72 % a žien 75 %.

Čiastkové ciele:

1. Podporovať zvyšovanie zamestnateľnosti príslušníkov rómskych komunit prostredníctvom:

- zavedenia preventívnych opatrení zameraných na predchádzanie nezamestnanosti znevýhodnených skupín – zamerať sa na prácu s deťmi z rodín dlhodobo nezamestnaných rodičov s cieľom znížiť medzi generačnú reprodukovanú chudobu;
- podpory zvyšovania vzdelanostnej úrovne a kvalifikačnej úrovne uchádzačov o zamestnanie z rómskych komunit, ktorí nemajú ukončené základné (ISCED 2) a stredné vzdelanie (ISCED 3) – podporovať druhošancové vzdelávanie;
- zosúladenia sekundárneho vzdelávania s požiadavkami trhu práce, pretože tu existuje nesúlad medzi ponukou pracovnej sily a dopytom na trhu práce v SR, teda tým, čo ponúkajú stredné školy, a tým, čo potrebuje trh práce.

Indikátor: Podiel rómskej populácie vo veku 15 a viac rokov, ktorá niekedy v priebehu života vykonávala platenú prácu, v trvaní najmenej 6 mesiacov na celkovom počte rómskej populácie v tomto veku.

Východisková hodnota: Podľa zisťovania UNDP 2010 niekedy v priebehu života vykonávalo platenú prácu v trvaní najmenej 6 mesiacov iba 48 % rómskej populácie.

2. Podporovať zvyšovanie zamestnanosti príslušníkov rómskych komunit prostredníctvom:

- podporovania prechodu znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie z evidencie úradov práce na trh práce pomocou aktívnych opatrení na trhu práce a projektov a programov zameraných na podporu zvyšovania zamestnanosti;
- zabezpečenia revízie zákona o pomoci v hmotnej núdzi tak, aby podporoval prechod znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie z evidencie úradov práce na trh práce pomocou súbehu príjmu zo zamestnania a poberaním dávky v hmotnej núdzi;
- prehodnotenia možnosti zavedenia povinnosti pre zamestnávateľa, zamestnávať znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v prípade, že zamestnávateľ zamestnáva viac ako 20 zamestnancov;
- podporovania, vytvárania a udržania pracovných miest v sociálnych podnikoch, ktorých zriaďovateľom je obec v súlade so zákonom o službách zamestnanosti;
- zabezpečenia revízie zákona o verejnom obstarávaní tak, aby podporoval sociálny aspekt a tvorbu pracovných miest pri formulovaní kritérií hodnotenia jednotlivých obstaraní a ďalej nastaviť podmienky verejného obstarávania pre zabezpečovanie pomocných a upratovacích prác tak, aby štátnym a verejným inštitúciám vznikla povinnosť prostredníctvom špecializovaných agentúr (napr. agentúry dočasného zamestnávania alebo agentúry sprostredkovaného zamestnávania) zamestnávať nízko kvalifikovaných dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie;
- podporovania, vytvárania a udržania pracovných miest v poľnohospodárstve

- a lesnom hospodárstve;**
- **podporovania malých a stredných podnikov, aby mali motiváciu zamestnávať Rómov prostredníctvom dotácií**
  - **vytvárať podmienky pre zamestnanosť matiek s malými deťmi, vrátane opatrení na zosúladenie rodinného a pracovného života.**

Indikátor: Miere zamestnanosti a nezamestnanosti rómskej populácie vo veku 15 – 64 rokov podľa metodiky VZPS.

Východisková hodnota: Podľa zisťovania UNDP v roku 2010 je miera zamestnanosti rómskych mužov 20 % a žien 11 %. Miera nezamestnanosti rómskych mužov 72 % a žien 75 %.

3. Zlepšiť vzťah príslušníkov rómskych komunít s úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny a inými inštitúciami prostredníctvom skvalitnenia a rozšírenia poradenstva aj zvýšením počtu zamestnancov.

Indikátor: Spokojnosť klientov s poskytovanými službami – formou dotazníka na začiatku realizácie opatrenia a na konci realizácie opatrenia.

Východisková hodnota: Podľa vyhodnotenia dotazníka o spokojnosti klientov s poskytovanými službami na začiatku realizácie opatrenia.

4. Podpora sociálnej integrácie aj prostredníctvom podpory terénnej sociálnej práce a činnosti komunitných centier v obciach s vysokým podielom príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít ako priestoru pre poradenstvo, vzdelávanie a voľno časové aktivity.

Indikátor: Počet terénnych sociálnych pracovníkov v obciach s marginalizovanými rómskymi komunitami.

Počet komunitných centier v obciach s marginalizovanými rómskymi komunitami.

Východisková hodnota: Počet terénnych sociálnych pracovníkov a asistentov terénneho sociálneho pracovníka v roku 2011 a počet komunitných centier v roku 2011.

D. 2. 3 Oblasť zdravia

Vo viacerých správach o stave rómskej populácie na Slovensku sa konštatuje, že v posledných rokoch, (resp. po roku 1989) sa zhoršuje zdravotný stav rómskej populácie. Exaktných poznatkov z tejto oblasti nie je veľa, ale napriek tomu je možné konštatovať, že rozdiel v zdravotnom stave rómskej a ostatnej populácie sa prejavuje v reálnom stave, ako i v pocitovom hodnotení.

Odborníci⁴¹ za hlavné determinanty zhoršeného zdravotného stavu považujú nedostatočnú úroveň zdravotného a sociálneho povedomia; nízky štandard osobnej hygieny; nízky štandard komunálnej hygieny; bývania a ekologickú rizikovosť prostredia (nedostatočný prístup k pitnej vode, infraštruktúre). K nevyhovujúcemu zdravotnému stavu v rómskych komunitách prispieva nedostatočná výživa ako dôsledok chudoby a zhoršená reálna dostupnosť k zdravotnej starostlivosti z dôvodu nedostatku finančných zdrojov na cestovanie za lekárom. Zhoršujúca sa je i miera užívania alkoholu, tabakových výrobkov a narastajúce závislosti a s nimi previazané ďalšie riziká. Podľa niektorých autorov⁴² je v niektorých rómskych komunitách pomerne veľká genetická záťaž, ktorá súvisí s vysokou incidenciou kongenitálnych (vrodených) ochorení.

Na základe relevantných demografických ukazovateľov je možné konštatovať, že podľa veku má rómska populácia progresívny charakter. Znamená to, že predproduktívna zložka populácie (detí) je najvyššia, ďalej nasleduje produktívna zložka a počet osôb v poproduktívnom (tiež dôchodkovom) veku je minimálny. Na základe tejto demografickej štruktúry je možné konštatovať, že priemerná dĺžka života rómskej populácie je výrazne kratšia ako u majority. Niektoré zdroje uvádzajú, že až o 10 rokov⁴³.

Viaceré štúdie zaoberajúce sa natalitou (medicínske, etnologické, etnodemografické) poukazujú na vyššiu perinatálnu a dojčenskú úmrtnosť. Podľa niektorých zdrojov je detská úmrtnosť rómskej populácie 18 %, zatiaľ čo v nerómskej populácii predstavuje 14,6 %.⁴⁴

Zlé životné podmienky v segregovaných rómskych osadách a v lokalitách s vysokou koncentráciou rómskej populácie, ako aj nízke zdravotné povedomie, majú vplyv na častý výskyt infekčných ochorení. Existujú náznaky, že choroby ako hepatitída, bacilárna dyzentéria sú stále závažným problémom mnohých rómskych komunít. Ide o tzv. choroby špinavých rúk, ktoré sa šíria napríklad kontaminovanou vodou a potravinami.⁴⁵ K závažným problémom patria aj infekcie dýchacích ciest. Z nedostatku hygieny prameňa choroby ako svrab a pedikulóza (zavšivenie).

Rovnako pri predchádzaní infekčných ochoreniam je problémom nižšia zaočkovanosť rómskej populácie, ako aj detí v porovnaní s väčšinovou populáciou.

Vzhľadom k sociálnej odkázanosti sa v posledných rokoch čoraz častejšie objavuje i fakt, že rodiny majú reálnu skúsenosť s nedostatkom jedla. Podľa prieskumov respondenti uvádzajú, že v priebehu mesiaca niekoľko dní trpia hladom.

Predpokladá sa tiež vyššia spotreba alkoholu a následne choroby s tým spojené (cirhóza pečene, ochorenia tráviaceho traktu a pod.) a aj ďalekosiahle sociálne a ekonomické dôsledky alkoholizmu (patologické javy, násilné činy, rozpad rodiny a pod.). Častejšie sa objavujú indicie na nárast závislostí v rómskej populácii (fajčenie, a to i u detí a tehotných žien, fetovanie, gemblerstvo a pod.). Príčiny treba hľadať nielen v zlej sociálnej situácii, ale aj v nízkej vzdelanostnej úrovni a slabom

---

⁴¹ Čačipen pal o Roma - Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Edit. Vašečka, M.. Inštitút pre verejné otázky. Bratislava 2002. s. 658

⁴² Bernasovský, I., Bernasovská, J. : Anthropology of Romanies (Gypsies). Brno, Nauma 1999. 197 s..... Šereš, I. :

⁴³ Digne, M. a kolektív: Zlepšenie situácie Rómov v Slovenskej republike – návrhy a odporúčania. Twinning Covenant SK 0002/SK00/IB-OT. Bratislava 2003 s. 46.

⁴⁴ Digne, M. a kolektív: Zlepšenie situácie Rómov v Slovenskej republike – návrhy a odporúčania. Twinning Covenant SK 0002/SK00/IB-OT. Bratislava 2003 s. 46.

⁴⁵ podľa Správa o zdravotnom stave obyvateľstva 2006-2008 V roku 2008 z celkového počtu 730 hlásených prípadov ochorení na vírusovú hepatitídu typu A sa v Prešovskom kraji vyskytlo 573 prípadov. Viac než 80 % ochorení sa zistilo v 13 epidémiách. V najväčšej epidémii, v obci Lomnička (okres Stará Ľubovňa), ochorelo v priebehu mesiacov august až november 300 osôb (z celkového počtu 730 hlásených prípadov za celý rok), z toho bolo 299 Rómov.

zdravotnom povedomí.⁴⁶

V rómskych komunitách absentujú vedomosti o ochrane zdravia, reprodukčnom zdraví, sexuálnom správaní, opatere detí a o osobnej hygiene. Predovšetkým správy mimovládnych organizácií (ďalej iba „MVO“) poukazujú na skutočnosť, že Rómovia môžu byť diskriminovaní aj pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, napríklad oddelenými izbami pre Rómov a ostatných. Od roku 2003 Slovensko čelí aj žalobám z násilných sterilizácií rómskych žien.⁴⁷

Koncom 90-tych rokov 20. storočia sa pilotovali viaceré programy, ktoré sa snažili zlepšovať dostupnosť zdravotnej starostlivosti predovšetkým pre príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít. Od roku 2007 funguje Program podpory zdravia znevýhodnených komunít na Slovensku na roky 2007 - 2015, ktorý sa realizuje prostredníctvom regionálnych úradov verejného zdravotníctva. Je do neho zapojených 30 komunitných pracovníkov v oblasti zdravotnej výchovy, ktorých úlohou je sprostredkovať komunikáciu, zvyšovať informovanosť a šíriť zdravotnú výchovu. Ukazuje sa, že na podmienky SR pri existencii viac ako 600 rómskych osád s rôznou mierou sociálneho vylúčenia je Program podpory zdravia znevýhodnených komunít na Slovensku na roky 2007 – 2015 nedostačujúci.

Globálny cieľ:

Podporiť prístup k zdravotnej starostlivosti a verejnému zdraviu, vrátane preventívnej zdravotnej starostlivosti a zdravotníckej osvetu. Znížiť rozdiel v zdravotnom stave medzi Rómami a väčšinou populáciou.

Čiastkové ciele:

1. Zlepšiť a skvalitniť hygienu v osadách a mestských koncentráciách, vytvoriť mechanizmy zberu a likvidácie tuhého komunálneho odpadu (Environmentálny fond, separácia, príspevok na bývanie) a zabezpečiť mechanizmus pre pravidelnú deratizáciu v segregovaných rómskych komunitách v súčinnosti so samosprávou a príslušníkmi marginalizovaných rómskych komunít.

Indikátor: Podiel domácností, pri ktorých je frekvencia odvozu komunálneho odpadu aspoň raz za dva týždne.

Východisková hodnota: Podľa zisťovania Regionálneho prieskumu o marginalizovaných Rómoch (UNDP 2011) to bolo 79 %.

2. Zmonitorovať stav znečistenia a riziko bývania v lokalitách nachádzajúcich sa na starých environmentálnych záťažoch a okamžite riešiť presídlenie v prípade zdravotného rizika pre obyvateľov takýchto lokalít.

3. Zabezpečiť dostupnosť a kvalitu pitnej vody.

Indikátor: Zabezpečenie vyhovujúcej kvality pitnej vody, ktorú používajú rómske domácnosti.

Východisková hodnota: Podľa zisťovania UNDP z roku 2010 necelých 82 % z celkového súboru rómskych domácností a iba 68 % domácností zo segregovaných osád označili vodu, ktorú denne používajú za „dobrú na pitie“.

4. Zabezpečiť dostupnosť využívania služieb zdravotnej starostlivosti, zlepšiť reálnu dostupnosť prostredníctvom odstraňovania prekážok (geografických a finančných), vytvoriť program minimálnej dentálnej starostlivosti a zlepšiť komunikáciu medzi príslušníkmi MRK a zdravotníckymi pracovníkmi pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti s potenciálnym dosahom na zlepšenie poskytovania zdravotnej starostlivosti v komunitách.

---

⁴⁶ Čačipen pal o Roma - Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Edit. Vašečka, M.. Inštitút pre verejné otázky. Bratislava 2002.

⁴⁷ Zoon, I. : Minority report 2001. Budapešť, Open society Institut 2001, tiež Bukovská, B a kol. Telo i duša, Košice 2003

Indikátor: Podiel domácností, ktoré si nemôžu dovoliť návštevu lekára.

Východisková hodnota: Podľa zisťovania UNDP z roku 2010 18 % rómskych domácností ako dôvod upustenia od návštevy lekára uvádza nedostatok finančných prostriedkov.

Indikátor: Podiel marginalizovaných Rómov, ktorí bývajú viac ako 5 km od najbližšieho všeobecného lekára.

Podiel marginalizovaných Rómov, ktorí bývajú viac ako 5 km od najbližšej lekárne.

Východisková hodnota: Podľa zisťovania (Regionálny prieskum o marginalizovaných Rómoch, UNDP 2011) žilo vo vzdialenosti viac ako 5 km od najbližšieho všeobecného lekára 19 % marginalizovaných Rómov a vo vzdialenosti viac ako 5 km od najbližšej lekárne 23 % marginalizovaných Rómov.

5. Znížiť výskyt infekčných ochorení prostredníctvom zvýšenia osvetu a zvýšenia podielu počtu osôb, ktoré sa podrobia preventívnemu očkovaniu, s cieľom znížiť rozdiely medzi príslušníkmi marginalizovaných rómskych komunít a väčšinovej populácie.

Indikátor: Podiel obcí s výskytom vybraných infekčných ochorení (hepatitída A, B, C, TBC, pohlavné choroby) na základe zdrojov od Národného centra zdravotníckych informácií a kombinácie údajov z Atlasu rómskych komunít na Slovensku 2004.

Východisková hodnota: Bude určená neskôr na základe kombinácie dát za rok 2011.

6. Zvýšiť povedomie o výchove k rodičovstvu, reprodukčnému zdraviu, materstvu a starostlivosti o dieťa, realizovať osvetové komplexné nestereotypné aktivity zamerané na zvyšovanie informovanosti o sexuálnom a reprodukčnom správaní pre ženy a mužov z MRK (vrátane kampaní na zvýšenie a skvalitnenie informovanosti o používaní moderných metód antikoncepcie) a zabezpečovať nediskriminačný, kvalitný a slobodný prístup pre príslušníčky a príslušníkov MRK k moderným antikoncepčným metódam a k službám sexuálneho a reprodukčného zdravia, založeným na dobrovoľnosti a princípoch informovaného rozhodovania a súhlasu.

Indikátor: Priemerný vek matky z prostredia marginalizovaných komunít pri narodení prvého dieťaťa.

Východisko: Bude určené neskôr na základe kombinácie dát za rok 2011.

7. Realizovať osvetové aktivity zamerané na prevenciu drogových závislostí a sociálno-patologických javov, vrátane násillia páchaného na ženách a domáceho násillia sexuálneho zneužívania a obchodovania s ľuďmi a zvýšiť informovanosť vytvorením podmienok pre špecializovanú poradenskú činnosť so zameraním na elimináciu a prevenciu násillia páchaného na ženách a domáceho násillia, podporu zdravia, prevenciu ochorení a zdravého životného štýlu.

8. Stabilizovať, optimalizovať a rozšíriť sieť komunitných pracovníkov v oblasti zdravotnej výchovy a vytvárať podmienky pre zamestnávajúce Rómov a zároveň realizovať a vyhodnotiť pilotný projekt komunitných pracovníkov v oblasti zdravotnej výchovy do nemocničných zariadení, s cieľom pripravovať pacientov a pacientky z MRK, hlavne na gynekologicko-pôrodných a pediatrických oddeleniach na pobyt v zdravotníckom zariadení, komunikáciu so zdravotným personálom, ako aj s ostatnými pacientami, resp. návštevníkmi.

Indikátor: Počet komunitných pracovníkov zdravotnej výchovy.

Východisko: V Programe podpory zdravia znevýhodnenej rómskej populácie v roku 2011 bolo zapojených 30 pracovníkov zdravotnej výchovy.

D. 2. 4 Oblasť bývania

Za posledných dvadsať rokov bol v Slovenskej republike v oblasti bývania zaznamenaný výrazný prepád životnej úrovne rómskych komunít. V uvedenom období došlo zo strany rómskej populácie k presídľovaniu z integrovaných mestských štvrtí do mestských get a vidieckych osád a to najmä v segregovaných oblastiach.

Oblasť bývania je nesporne jednou z oblastí, kde sa najviac prehlbujú rozdiely medzi rómskou a väčšinovou populáciou. Napriek faktu, že v rámci väčšinovej populácie sú skupiny znevýhodnené v rôznych oblastiach a rovnako označované ako zraniteľné, či už kvôli ekonomickému statusu alebo etnickému pôvodu, len rómske komunity na Slovensku vytvárajú osady a v nich rôzne typy neštandardných obydlií, ktoré nespĺňajú technické, ani hygienické normy. Tieto neštandardné obydlia sú často postavené na pozemkoch s neusporiadaným právnym titulom, bez stavebných povolení. Neštandardné sú aj stavebné materiály ako drevo, plech, hlina. Ďalším veľkým problémom je nedostupnosť základnej infraštruktúry ako je elektrina, prístup k pitnej vode, prístupové cesty a chodníky s verejným osvetlením, plyn, kanalizácia. Osobitným problémom v tomto smere je odvoz a nakladanie s komunálnym odpadom.

Situáciu čiastočne rieši Program rozvoja bývania, ktorý schválila vláda SR a realizuje sa od roku 1998. V rámci tohto programu MDVRR SR poskytuje dotácie na obstaranie nájomných bytov bežného a nižšieho štandardu, obstaranie technickej vybavenosti a taktiež aj na odstránenie systémových porúch bytových domov.

Tento program sa v súčasnosti riadi zákonom č. 443/2010 o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní. Na základe tohto programu bolo v SR postavených takmer 2 900 bytov. Napriek unikátnosti programu v strednej a východnej Európe nemožno o programe tvrdiť, že je univerzálnym riešením otázky bývania rómskych komunít a stále má svoje limity. Je v záujme Slovenska tento program udržať a pokiaľ možno vylepšiť.

Poslednou problematikou je problematika sociálneho bývania ako služby. Bývanie je oblasť, na ktorú ide najväčšia časť výdavkov domácností. Definícia sociálneho bývania sa prvýkrát objavila v roku 2010. Mestá a obce ako prvoradí poskytovatelia sociálnych služieb budú musieť častejšie svojim občanom hľadať možnosti riešenia ich bytovej situácie, a to i v čase obmedzených obecných rozpočtov.

Globálny cieľ:

Zlepšiť prístup k bývaniu s osobitným dôrazom na sociálne bývanie a potreba podporovať odstránenie segregácie v bývaní, a plné využitie finančných prostriedkov, ktoré sa nedávno sprístupnili v kontexte Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

Znížiť rozdiel medzi väčšinovou populáciou a Rómami v podiele prístupu k bývaniu a inžinierskym sieťam (ako napr. voda, elektrina a plyn) a znížiť podiel chatrčí a nelegálnych obydlií o 25 %.

Čiastkové ciele:

1. Odstraňovanie chatrčí a príbytkov nevhodných na bývanie (v zmysle stavebného zákona a uplatnenia minimálnych štandardov na bývanie) v marginalizovaných rómskych komunitách a vytvorenie mechanizmov podpory legálneho bývania pre obyvateľov, ktorých príbytky boli odstránené.

Indikátor: Podiel rómskych domácností bývajúcich v chatrčiach alebo príbytkoch neurčených na bývanie

Východisková hodnota: Podľa zisťovania UNDP v roku 2010 až 16 % rómskych segregovaných a separovaných domácností býva v chatrčiach alebo v príbytkoch neurčených na bývanie.

2. Analyzovať možné postupy opravy existujúceho bytového fondu v prípadoch, kedy ide o byty a domy, ktorých technický stav môže ohroziť zdravie, či život obyvateľov.

Nájsť možnosti intervencie v prípadoch havarijných stavov, spôsobených prírodnými úkazmi (víchrice, povodne) a požiare.

Indikátor: Hodnota nie je merateľná, ani nie je možné predpokladať, koľko situácií sa vyskytne každý rok. Toto opatrenie reaguje na veľmi konkrétnu potrebu v oblasti bývania. Na základe skúseností z minulých rokov vieme povedať, že bez systematickej obnovy bytového fondu takéto prípady budú narastať.

3. Nájsť možnosti a spôsoby legalizovania, prípadne odstraňovania čiernych stavieb pri zachovaní možnosti ich obyvateľov získať legálne bývanie.

Indikátor: Počet nelegálnych stavieb využívaných na bývanie v obciach.

Východisková hodnota: Bude určená neskôr.

4. Vytvoriť finančné a legislatívne nástroje umožňujúce vysporiadanie pozemkov za účelom výstavby nájomných sociálnych bytov.

Indikátor: Počet obcí s rómskymi osadami na nevysporiadaných pozemkoch

Východisková hodnota: Bude určená neskôr.

5. Zabezpečiť dobudovanie infraštruktúry a vybavenosti segregovaných a separovaných rómskych osídlení na Slovensku

Indikátor: Podiel marginalizovaných Rómov (prípadne domácností), ktorých domácnosť má prístup k pitnej vode, kanalizácii/septiku, plynu a elektrickej energii.

Východisková hodnota: Bude určená neskôr na základe kombinácie dát za rok 2011.

6. Zabezpečiť poskytovanie finančných prostriedkov na Program rozvoja bývania, prostredníctvom ktorého sú poskytované dotácie na obstaranie bytov bežného, resp. nižšieho štandardu. Preskúmať možnosť použitia fondov EÚ.

Indikátor: Počet poskytnutých dotácií na obstaranie nájomných bytov nižšieho štandardu MDVRR SR v lokalitách MRK.

Východisková hodnota: Počet postavených bytov nižšieho štandardu do roku 2010 je 2 890.

7. Rozšíriť systém verejných sociálnych služieb v oblasti bývania a zaviesť program prístupného bývania.

Indikátor: Počet miest, kde bol realizovaný program.

Východisková hodnota: V súčasnosti tento program funguje v dvoch mestách na Slovensku.

8. Pripraviť legislatívne podmienky poskytovania nároku na príspevok na bývanie tak, aby bol tento v odôvodnených prípadoch vypláčaný priamo správcovi bytu, alebo inému poskytovateľovi služieb spojených s bývaním a tiež tak, aby mohol byť okruh prijímateľov rozšírený o žiadateľov, ktorí nie sú posudzovaní ako občania v hmotnej núdzi, avšak ich príjem je nižší ako podiel životného minima. Príspevok však bude prísne zacielený na účely platenia poplatkov spojených s bývaním.

D. 2. 5 Oblasť finančného začlenenia ⁴⁸

Empirické dôkazy naznačujú, že prístup k základným finančným službám ako sú sporenie, platby a úver dokáže pozitívne ovplyvniť život chudobných⁴⁹. Chýbajúci prístup k financiám je často najväčšou prekážkou rastu drobných, malých a stredných podnikov (MSME)⁵⁰.

Finančné systémy európskych štátov sú vo všeobecnosti považované za vysoko rozvinuté s významným vplyvom na populáciu. Napriek tomu je stále relatívne vysoké percento domácností v nových členských štátoch EÚ bez účtov v bankách v porovnaní s EÚ-15. Nedávnymi prieskumami v domácnostiach⁵¹ realizovanými v nových členských štátoch sa preukázalo, že dochádza k závažnému prekryvaniu sa domácností bez účtov v bankách s rómskou populáciou. Prieskum domácností tiež poskytuje dôkazy o tom, že rómske domácnosti majú zvyčajne väčšie ťažkosti pri dosahovaní finančného zabezpečenia než majoritná populácia. Tento fakt je priamo naviazaný na spôsob, akým rómske domácnosti využívajú bankové služby.

Špecifickým problémom Slovenska v otázke finančného začlenenia je slabý dosah bankových sietí. Analýza údajov z prieskumu domácností ukazuje, že rómske rodiny žijúce segregovane oveľa menej využívajú bankové služby. Až 64 % rómskych domácností žije viac ako 3 km od najbližšej pobočky banky, zatiaľ čo u väčšinovej populácie je to iba 36 % obyvateľov.

Tabuľka: Porovnanie prístupu k účtom v nových členských krajinách EÚ ⁵²

Štát	Percento domácností s prístupom k účtu	Percento rómskych domácností s prístupom k účtu
Bulharská republika	15,7	3,5
Česká republika	79,4	34,9
Maďarská republika	72,9	46,8
Rumunská republika	22,7	5,6
Slovenská republika	76,8	29,0

Uvedené faktory spolu s obmedzenou finančnou gramotnosťou a nízkym povedomím o právach spotrebiteľov v najchudobnejších oblastiach vedú k stále rozšírejšiemu fenoménu užerníctva v mnohých rómskych komunitách. Prieskum domácností odhalil, že až pozoruhodne vysoký podiel rómskych domácností si požičiava peniaze z neformálnych zdrojov a od obchodníkov. Úžera je v spomínaných komunitách veľmi bežný jav. V mnohých prípadoch dochádza k zatajovaniu takýchto zdrojov pôžičiek.

Tabuľka: Pôvod úverových zdrojov rómskych domácností⁵³

Úverové zdroje	Percentá
komerčné banky/úverové spoločnosti	42,8
mikrofinančné inštitúcie	38,4
priatelia a rodinní príslušníci	5,8
neformálni veritelia	1,4
obchodníci	2,2
Iné	9,4

⁴⁸ Kapitola vznikla v spolupráci so Svetovou bankou a Nadáciou otvorenej spoločnosti

⁴⁹Caskey, J., C. R. Duran, a T. M. Solo (2006). *Obyvatelia miest bez bankových účtov v Mexiku a Spojených štátoch (The Urban Unbanked in Mexico and the United States)*. Analytická správa 3835. Svetová banka, Washington, DC.

⁵⁰Dupas, P., a J. Robinson (2009). *Obmedzenia pre úspory a rozvoj mikropodnikov: Dôkazy z experimentu v Kenyi (Savings Constraints and Microenterprise Development: Evidence from a Field Experiment in Kenya)*. Správa NBER 14693.

Národný úrad pre ekonomický výskum, Cambridge, MA.

⁵¹ Prieskum UNDP

⁵² The World Bank (pripravované). *Financial Inclusion of the Roma in Eastern Europe: The Road to (Self-)Employment?*

⁵³ The World Bank (pripravované). *Financial Inclusion of the Roma in Eastern Europe: The Road to (Self-)Employment?*

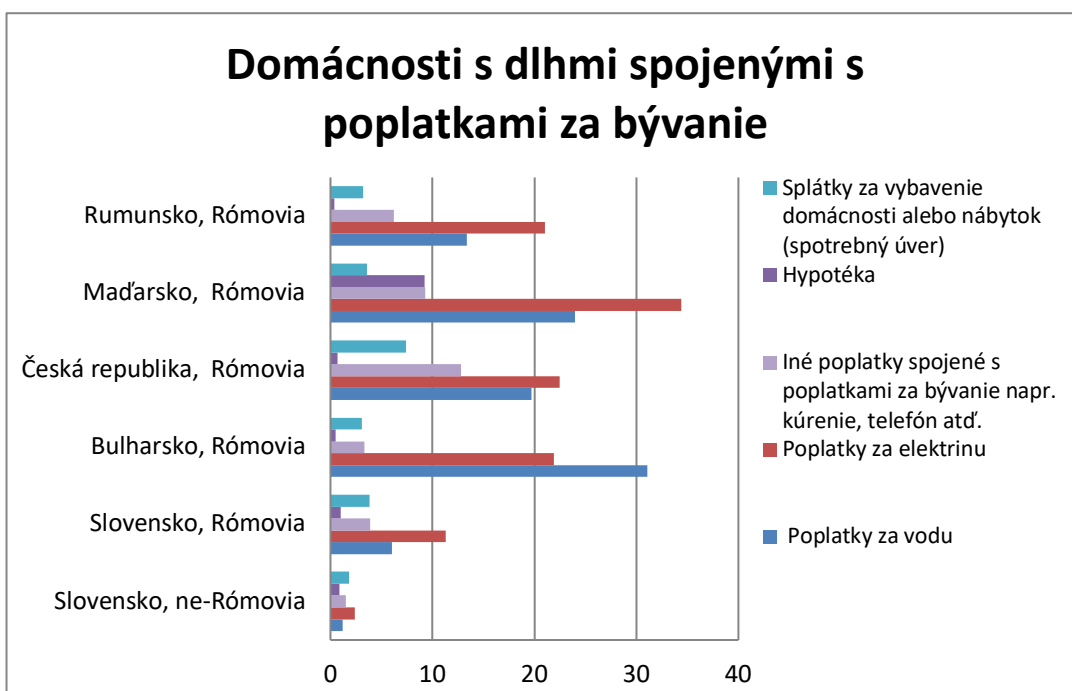
Prieskum domácností tiež ukázal, že začínajúci rómski podnikatelia majú veľmi obmedzenú možnosť získať štandardný úver na podnikanie. Výsledkom je, že mikroúvery hrajú v súčasnosti len veľmi obmedzenú úlohu pri podpore samostatnej zárobkovej činnosti Rómov. Na Slovensku sú výraznými problémami:

- všeobecne malá dôležitosť prisudzovaná malým a stredným podnikom;
- v podstate neexistujúci sektor pre mikroúvery;
- mimoriadne nízka úroveň samostatnej zárobkovej činnosti medzi Rómami.

Európska komisia (ďalej iba „EK“) si osvojila úzky a špecifický prístup k finančnému začleňovaniu zameranému na základný prístup k bankovému účtu a pochopenie zložitých finančných produktov. EK nedávno vydala publikáciu *Odporúčania pre prístup k základným platobným účtom*⁵⁴ ako pomôcku na podporu finančného začlenenia pre spotrebiteľov v Európe. Vyzvala členské štáty, aby zabezpečili dostupnosť účtov zákazníkom za primerané poplatky. Po uplynutí roka má EK v pláne zhodnotiť situáciu a navrhnúť prípadné ďalšie opatrenia.

Finančné vylúčenie rómskej populácie zostáva páľčivé, a to nielen kvôli vystaveniu rómskych komunit násilným a dravým finančným praktikám, ale tiež preto, že rómske domácnosti a prístup malých a drobných podnikateľov k financiám a pochopeniu ich významu sú nevyhnutnými predpokladmi pre dosiahnutie ekonomických a finančných prínosov sociálneho začlenenia. Táto otázka si vyžaduje komplexné riešenia na úrovni štátu. Následným opatrením po intervencii štátu by mala byť otázka finančného začlenenia, ktorú je potrebné riešiť s pomocou účtov s nízkymi poplatkami alebo bez poplatkov a poskytnutím finančných školení v rómskych komunitách. Toto si vyžaduje širokú spoluprácu medzi finančnými inštitúciami a neziskovými organizáciami.

Na stimulovanie poskytovania mikroúverov rómskym podnikateľom je potrebné preskúmať potenciál iniciatív na spoluprácu medzi mimovládnyimi organizáciami a súkromným sektorom spoločne s podporou rastu drobných, malých a stredných podnikateľov (MMSE) a väčšieho zužitkovania nástrojov EÚ ako sú Jeremie, Jasmine a Progress. Iniciatívy si vyžadujú silnú politickú podporu, riadenie, ako aj prípadnú legislatívnu podporu.⁵⁵

Zdroj: Regionálny prieskum marginalizovaných Rómov, 2011, UNDP/Svetová banka

⁵⁴C(2011) 4977/4: *Odporúčania pre prístup k základným platobným účtom*.

⁵⁵ presný názov programu

Globálny cieľ:

Zlepšiť finančnú gramotnosť, poskytnúť marginalizovaným rómskym komunitám informácie o finančných službách, podporovať základné a pokročilé finančné vzdelávanie a odbornú prípravu marginalizovaných rómskych komunít.

Indikátor: Počet rómskych rodín, ktoré participujú na standardizovanom finančnom tréningu.

Čiastkové ciele:

1. Zlepšiť prístup k finančným službám (najmä úspory).

Indikátor 1: Podiel rómskych domácností s bežným účtom.

Východisková hodnota: Podľa pripravovanej štúdie Svetovej Banky má 29 % rómskych domácností na Slovensku prístup k bežnému účtu.

Indikátor 2: Podiel rómskych domácností so sporiacim účtom.

Východisková hodnota: Podľa pripravovanej štúdie Svetovej banky o Finančnej inklúzii Rómov, má na Slovensku prístup k sporiacemu účtu 5,2 % rómskych domácností.

2. Zvýšiť ochranu marginalizovaných rómskych komunít pred činnosťou úžerníkov a nelegálnymi praktikami úverových spoločností systematickej terénnej práce, vzdelávania v oblasti finančnej gramotnosti a komplexnej revízie trestnej legislatívy a finančných opatrení na ochranu finančného spotrebiteľa.

Indikátor: Podiel rómskych domácností požičiavajúcich si od neformálnych veriteľov.

Východisková hodnota: Podľa pripravovanej štúdie Svetovej Banky o Finančnej inklúzii Rómov si požičiava od priateľov, známych a príbuzných 5,8 % rómskych domácností, od neformálnych veriteľov 1,4 %, od obchodníkov 2,2 % a z ostatných zdrojov 9,4 %.

3. Podporiť rozvoj mikrofinančných programov v marginalizovaných oblastiach s prihliadnutím na podporu mikro, malých a stredných podnikov (MMSP) a samostatne zárobkovo činných osôb. Podporiť rast MMSP prostredníctvom EÚ nástrojov.

D. 2. 6 Oblasť nediskriminácie⁵⁶

Skutočnú mieru diskriminácie rómskej populácie na Slovensku je ťažké kvantifikovať vzhľadom na pretrvávajúci nedostatok etnicky špecifických dát. Jedným z mála zdrojov informácií je prieskum Agentúry EÚ pre základné práva⁵⁷, podľa ktorého 41 % oslovených Rómov na Slovensku sa v priebehu jedného roka stalo obeťami diskriminácie na základe svojho etnického pôvodu. Z tohto počtu slovenskí Rómovia zažili diskrimináciu:

- pri hľadaní zamestnania alebo v zamestnaní – 23 %;
- zo strany realitnej agentúry/majiteľa – 10 %;
- zo strany zdravotníckeho personálu – 17 %;
- zo strany personálu sociálnych služieb – 15 %;
- zo strany školského personálu – 6 %;
- v oblasti súkromných služieb – 24 %.

Pritom 80 % respondentov prípad diskriminácie neoznámilo žiadnej kompetentnej inštitúcii. 81 % respondentov si myslí, že na Slovensku je diskriminácia založená na etnickom princípe veľmi alebo pomerne rozšírená. Zároveň však len 41 % opýtaných Rómov vie o existencii antidiskriminačného zákona a 84 % nepozná inštitúciu poskytujúcu pomoc obetiam diskriminácie. Napadnutiam, hrozbám či obťažovaniu čelilo 28 % respondentov, pričom približne pätina obetí sa domnieva, že boli obeťami rasovo motivovanej trestnej činnosti. 69 % z nich tento čin neohlásilo. Z výsledkov tohto a i ďalších výskumov vyplýva vysoká úroveň diskriminácie Rómov na jednej strane a nízka miera informovanosti a povedomia o ich právach a mechanizmoch ochrany, ako aj nízka dôvera v inštitúcie a políciu ako služby verejného záujmu zvlášť na strane druhej. Skúsenosť s diskrimináciou a strach pred ňou majú za následok, že niektorí Rómovia volia stratégiu vyhýbania sa situáciám, v ktorých by mohli byť diskriminovaní, čo vyžaduje také opatrenia, ktoré okrem zvýšenia informovanosti a povedomia o vlastných právach významne zvýšia dôveru cieľovej skupiny v inštitúcie garantujúce rovnosť príležitostí, a tým jej vymožitelnosť v praxi.

Pre komplexný pohľad na problém diskriminácie rómskej populácie sú potrebné intenzívne a cielene orientované výskumy na zmapovanie reálneho stavu. V tejto súvislosti sa však vynára pretrvávajúci problém získavania spoľahlivých dát v oblasti diskriminácie z dôvodu etnicity či rasy (predovšetkým z dôvodu príslušnosti k rómskemu etniku), zdravotného postihnutia, veku, náboženstva, sexuálnej orientácie, ale aj sociálneho statusu a viacnásobnej diskriminácie v súlade s legislatívou upravujúcou ochranu osobných údajov. Jedným z dôsledkov tohto stavu je nemožnosť vyhodnocovania dopadov a merania progresu antidiskriminačných politík a ich jednotlivých opatrení.

Základným legislatívnym nástrojom v oblasti dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania a zákazu diskriminácie v SR je tzv. Antidiskriminačný zákon⁵⁸ z roku 2004 ako všeobecný predpis pokrývajúci oblasti sociálneho zabezpečenia, pracovno-právnych a obdobných právnych vzťahov, vzdelávania, zdravotnej starostlivosti, poskytovania tovarov a vzťahujúci sa na výpočet chránených dôvodov vrátane príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, rasy či farby pleti. Napriek postupnému zapracovaniu viacerých antidiskriminačných inštitútov ich efektívnosť pri eliminácii diskriminácie v spoločnosti je zatiaľ otázná, keďže ich využívanie v praxi je neisté a nedostatočné. Problém nastáva tiež pri monitorovaní situácie jednak miery diskriminácie a jednak uplatňovania antidiskriminačnej legislatívy. Osobitným problémom sa v danom kontexte javí inštitút dočasných vyrovnávacích opatrení.

Pripravuje sa novelizácia resp. rekodifikácia Antidiskriminačného zákona, ktorá by mala priniesť

⁵⁶ Časť vznikla v spolupráci so Sekciou ľudských práv a rovnakého zaobchádzania Úradu vlády SR.

⁵⁷Data in Focus Report. The Roma. European Union Agency for Fundamental Rights, dostupné na http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EU-MIDIS_ROMA_EN.pdf, http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EU-MIDIS_ROMA_SK.pdf navštívené 26. 10. 2011

⁵⁸Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

hlavne odstránenie existujúcich bariér implementácie, teda okrem iného rozšírenie okruhu subjektov oprávnených prijímať dočasné vyrovnávacie opatrenia, zvýšenie informovanosti verejnosti o problematike diskriminácie, skvalitnenie poskytovanej právnej pomoci obetiam diskriminácie a zlepšenia prístupu k nej prostredníctvom transformácie Slovenského národného strediska pre ľudské práva na funkčnú inštitúciu pre rovnosť. V súvislosti s úsilím na zabezpečenie efektívnejšieho fungovania ochrany a podpory ľudských práv sa pripravuje prenos kompetencií celoštátnej inštitúcie pre ľudské práva na verejného ochrancu práv vrátane vytvorenia troch zástupcov verejného ochrancu práv pre deti, osoby so zdravotným postihnutím a národnostné menšiny a etnické skupiny s cieľom zabezpečiť výkon medzinárodných ľudsko-právnych záväzkov SR.

Systematickým nástrojom vlády SR v oblasti prevencie a redukcie diskriminácie bol od roku 2000 Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Od roku 2010 boli posilnené kompetencie v oblasti ľudských práv vrátane rovnosti príležitostí v rámci Kancelárie podpredsedu pre ľudské práva a národnostné menšiny. Bol vytvorený nový stály, poradný, koordinačný a odborný orgán vlády – Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. Zároveň bolo vytvorených 8 výborov, vrátane Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny, Výboru pre výskum, vzdelávanie a výchovu v oblasti ľudských práv a rozvojového vzdelávania a Výboru pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie, ako aj Pracovnej skupiny pre problematiku inkluzívneho vzdelávania a Multidisciplinárnej pracovnej skupiny rady k vypracovaniu metodológie zberu dát o veku, pohlaví, príslušnosti k národnostnej menšine, etnickej skupine alebo o iných charakteristikách.

Dôležitým rámcovaním pre integračné politiky vo vzťahu k Rómom je v súčasnosti pripravený návrh na vypracovanie Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike, ktorá re/definuje základné pojmy, koncepty a stanoví prioritné úlohy v troch hlavných oblastiach implementácie ľudskoprávnej politiky štátu:

- posilnenie (prípadne vytvorenie) efektívnych koordinačných, monitorovacích a participatívnych mechanizmov implementácie ľudsko-právnych cieľov a politik;
- posilnenie a rozvoj nezávislých ľudsko-právnych inštitúcií;
- stanovenie konkrétnych priorít pre jednotlivé oblasti ľudských práv a jednotlivé zraniteľné skupiny obyvateľstva, vrátane otázky výchovy a vzdelávania v oblasti ľudských práv.

Kľúčovou podmienkou pre úspech stratégie inklúzie Rómov a efektívnosť opatrení je získanie celospoločenskej podpory. V tomto kontexte je vzhľadom na nelichotivú situáciu podstatné zintenzívniť pôsobenie štátu v oblasti výchovy a vzdelávania k ľudským právam. Tejto agende sa venuje Výbor pre výskum, vzdelávanie a výchovu v oblasti ľudských práv a rozvojového vzdelávania, ktorý bol zriadený ako stály odborný orgán rady pre otázky výskumu, vzdelávania a výchovy v oblasti ľudských práv a ľudsko-právnej osvety, s osobitným zreteľom na presadzovanie inkluzívnosti. Výbor pri svojej činnosti má zohľadňovať medzinárodné záväzky Slovenskej republiky v oblasti výchovy a vzdelávania v oblasti ľudských práv, ľudsko-právnej osvety a rozvojového vzdelávania. Úlohou výboru bude taktiež sledovať príslušné odporúčania Organizácie Spojených národov, jej špecializovaných organizácií, predovšetkým Organizácie Spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru, Rady Európy, Európskej únie, Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe a ďalších medzinárodných orgánov, organizácií a inštitúcií. Výbor má eminentný význam pre realizáciu parciálnych ľudsko-právnych problematik sledovaných jednotlivými výbormi rady, preto bude úzko spolupracovať a koordinovať svoju činnosť s ostatnými výbormi a pracovnými skupinami rady.

V oblasti prevencie diskriminácie a riešenia konfliktov vyplývajúcich z existencie nerovnakého postavenia komunit v súčasnosti absentuje systematické využívanie mechanizmov, ktoré sa vo svete s úspechom používajú, avšak na Slovensku po pokusoch o zavedenie koncom 90-tych rokov 20. storočia dnes prakticky neexistujú. Vytvorenie priestoru pre znovu zavedenie komunitnej mediácie a zmierovacích rád si vyžaduje evidentný nárast napätia a naliehavú potrebu riešenia prevencie konfliktov medzi rómskou a nerómskou populáciou. To predpokladá vytvorenie siete

sprostredkovateľov, mediátorov, facilitátorov či zmierovačov, ktorí by mali v súčinnosti zabezpečiť relevantné štátne inštitúcie, samosprávy, MVO, cirkvi a jednotlivci v tých lokalitách, v ktorých je existujúci alebo hrozí potenciálny konflikt súvisiaci s koexistenciou rómskej a nerómskej populácie. Toto opatrenie smeruje k možnosti artikulovať a riešiť problém a vznikajúci konflikt skôr, ako eskaluje do ťažko riešiteľnej podoby, čo v konečnom dôsledku smeruje k zníženiu nákladov na ich riešenie. Zároveň otvára možnosť participatívnej účasti dotknutých strán na riešení, ktoré berú zároveň na seba zodpovednosť za to, čo sa v ich spoločenstve deje, pričom sama cesta dialógu a pozitívneho riešenia existujúcich sporov prispieva k zlepšeniu vzájomných vzťahov.

„V rámci MRK je možné identifikovať aj viacnásobnú diskrimináciu, ktorej podliehajú najmä ženy a dievčatá. Postavenie žien v MRK s tradičným modelom usporiadania rodiny s matkou zodpovednou za starostlivosť o mnohopočetnú rodinu a domácnosť, nízka vzdelanostná úroveň žien a ich nízka ekonomická aktivita v značnej miere ovplyvňujú kvalitu nielen ich života, ale aj života ich detí a udržujú cyklus chudoby. Posilňovanie žien a rešpektovanie ich ľudských práv (vrátane reprodukčných práv) a rovnoprávnosti je jedným zo základných atribútov ľudského rozvoja, preto je potrebné aj v rámci MRK venovať zvýšenú pozornosť odstraňovaniu predsudkov a nerovnoprávneho postavenia žien.“

Globálny cieľ:

Efektívnejšie implementovať antidiskriminačnú legislatívu prostredníctvom poskytovania účinnej a cielenej pomoci obetiam diskriminácie z dôvodu príslušnosti k rómskemu etniku.

Zaviesť do praxe funkčné mechanizmy riešenia a prevencie konfliktov na lokálnej úrovni týkajúcich sa komunitných problémov s cieľom znižovať napätie existujúce vo vzájomnej koexistencii rómskej a nerómskej populácie a odbúravať pocit rezignácie a neriešiteľnosti týchto konfliktov.

- 1. Odstrániť prekážky efektívnejšej implementácie antidiskriminačnej legislatívy:**
  - novelizovať resp. rekodifikovať Antidiskriminačný zákon;
  - sfunkčniť inštitút dočasných vyrovnávacích opatrení;
  - zabezpečiť dostupnú a kvalitnú právnu pomoc vo veciach porušenia Antidiskriminačného zákona;
  - transformovať Slovenské národné stredisko pre ľudské práva na funkčnú inštitúciu pre rovnosť vrátane posilnenia kompetencií;
  - zvýšiť informovanosť a právne povedomie Rómov o možnostiach ochrany pred diskrimináciou;
  - vytvoriť metodológiu štandardizovaného zberu anonymných údajov o príslušnosti k národnostnej menšine alebo etnickej skupine, sexuálnej orientácii alebo iných charakteristík pri zachovaní princípov ochrany osobných údajov podľa platnej legislatívy;
  - vytvoriť platformu pre odbornú diskusiu širšej právnickej verejnosti (sudcovia, advokáti, experti z akademického prostredia, ako aj študenti práva), pomáhajúce profesie (Equality Body, Ombudsman, CPP) k aplikácii antidiskriminačnej legislatívy.
  - zamerať sa na odstraňovanie viacnásobnej diskriminácie žien a znižovanie rodových nerovností v súkromnom a verejnom živote MRK a podporovať ekonomickú samostatnosť rómskych žien pomocou osvety k rodovej rovnosti spoluprácou s MVO zaoberajúcich sa rodovou rovnosťou

- 2. Vytvorenie priestoru a mechanizmov na riešenie a prevenciu konfliktov medzi rómskou a nerómskou populáciou:**
  - vytvoriť stabilný systém poskytovania komunitnej mediácie v oblastiach s akútnym konfliktom;

- zabezpečiť vytvorenie siete zmierovacích rád v regiónoch a lokalitách s vyššou koncentráciou rómskej populácie, s úlohou včasného signalizovania potenciálnych konfliktov a ich riešenia v ranných fázach vývoja konfliktu.

D. 2. 7 Oblasť prístupov smerom k väčšinovej spoločnosti – Iniciatíva integrácie Rómov prostredníctvom komunikácie⁵⁹

Názory a postoje na rómsku populáciu sa neodvíjajú len od osobnej skúsenosti, informácií o ich spôsobe života, tradíciách a kultúre, ale najmä na základe ich obrazu prezentovaného v médiách a vyjadrení verejných činiteľov a osobností spoločenského života, ktoré majú významný vplyv na verejnú mienku.

Vo verejnej mienke sa dlhodobo udržiava predstava, že štát vychádza v oblasti sociálnych práv a sociálneho zabezpečenia v ústrety Rómom nepomerne viac, ako k nerómskym obyvateľom. Pretrváva stereotypizácia Rómov ako sociálne neprispôsobivej skupiny zaťažujúcej sociálny systém a obraz rómskej populácie ako deviantov, či páchatel'ov trestnej činnosti. Jedným z dôležitých predpokladov úspešného integrovania Rómov je preto zmena verejnej mienky.

Aktuálne poznatky v oblasti vnímania národnostných menšín a etnických skupín poukazujú na etnicky deformovanú verejnú debatu ako významnú príčinu vzniku a pretrvávania konfliktu medzi majoritnou populáciou a Rómami. V tomto kontexte sa ukazuje silná potreba deetnizovať verejný priestor a poskytnúť tak neutrálnu pôdu na vznik diskusie bez predsudkov a etnických stereotypov. Komunikácia s majoritnou populáciou v tejto deetnizácii zohráva kľúčovú úlohu.

V komplexnom prístupe ku vzdelávaniu verejnosti s cieľom vplývať na zmenu jej postojov voči rómskemu obyvateľstvu zohrávajú dôležitú úlohu aj masovokomunikačné prostriedky. Dostupné prieskumy poukazujú na čiastočné zlepšovanie spôsobu informovania o menšinovej problematike a zohľadňovanie mnohoetnickej a multikultúrnej štruktúry Slovenska. I naďalej však pretrvávajú vážne porušovania etických pravidiel, ako aj odporúčaní Rady Európy, napríklad stereotypným a negatívnym zobrazovaním života Rómov, poskytovaním neprimeranej pozornosti ponižujúcim a ohovárajúcim výrazom zo strany aktérov, udalostí, či redaktorov. V tomto kontexte je potrebné, aby sa vzdelávanie verejnosti smerom k väčšej tolerancii a hlbšiemu porozumeniu problematiky stalo neoddeliteľnou súčasťou verejnoprávnych, ale aj súkromných médií.

V záujme zabezpečiť plnohodnotnú ekonomickú a sociálnu inklúziu Rómov, ktorá si vyžaduje zmenu postojov väčšiny obyvateľstva aj rómskych komunít, vláda SR presadzuje Iniciatívu integrácie Rómov prostredníctvom komunikácie s Rómami, ale aj väčšinovou spoločnosťou. Cieľom iniciatívy je odstraňovať stigmatizáciu rómskeho obyvateľstva jeho cieleným začleňovaním do spoločnosti. Osvetou a výchovou majoritnej populácie prispieť k objektívnemu spoznávaniu rómskej populácie a následne aj ich prijatiu. Negatívne nálady a postoje voči Rómom sa vyskytujú na rôznych úrovniach spoločnosti. Vláda SR preto v záujme inklúzie rómskej populácie presadzuje dlhodobý a komplexný prístup s paralelným využitím rôznorodých metód. Opakované, rôznorodé pôsobenie na jednotlivé cieľové skupiny verejnosti je pre zmenu postojov nevyhnutné. Jednotlivé piliere iniciatívy sú založené na princípe solidarity, ktorý je obojstranne výhodný pre obyvateľstvo, keďže začlenenie prináša významné zisky v sociálnej a ekonomickej rovine a podporujú efektívnosť verejných politík v procese inklúzie (komunikácia orgánov štátnej správy, územnej samosprávy a komunít). Piliere iniciatívy zároveň vytvárajú priestor pre aktivity, ktoré nadväzujú a dopĺňujú úsilie ostatných častí stratégie. Úspech iniciatívy je pre inklúziu Rómov kľúčový.

Iniciatíva sa opiera o tri piliere:

1. komunikáciu zameranú na odmyt'ovanie Rómov a osvetu
2. podporu inkluzívnych prístupov, vzdelávanie a expertízu
3. spoločnú pro-integračnú platformu.

1. Komunikácia zameraná na odmyt'ovanie Rómov a osvetu

Cieľom je odstrániť existujúce mýty vo verejnej mienke voči Rómom, a to najmä:

- 1) Komunikačnými aktivitami zacielenými na odstránenie stereotypov a predsudkov voči

---

⁵⁹ Časť vznikla v spolupráci s Nadáciou otvorenej spoločnosti Bratislava.

- Rómom, ktoré by mali byť jednotne prezentované a koordinované kompetentnými orgánmi a organizáciami. V záujme naplnenia cieľa je nevyhnutné, aby si ho osvojili, stotožnili sa s ním a následne sa zapojili do jednotlivých komunikačných aktivít.
- 2) Je potrebné spochybňovať a odstraňovať predsudky a stereotypy majoritnej populácie prostredníctvom multikultúrneho vzdelávania, osvety za aktívnej účasti masovokomunikačných prostriedkov a aktívneho vystupovania na sociálnych sieťach.
  - 3) Efektívnou komunikáciou začleňovať Rómov do spoločnosti a opätovne vytvárať ich pocit spolupatričnosti.
  - 4) Vytvárať komunikačné príležitosti na slobodnú a efektívnu výmenu informácií, iniciovať príležitosti vzájomného kontaktu a aktívnej spolupráce Rómov s nerómskou populáciou a motivovať k účasti na nej aj za pomoci facilitátorov, či mediátorov, keď je to vhodné.
  - 5) Vytvárať komunikačné príležitosti a iniciovať príležitosti vzájomného kontaktu a aktívnej spolupráce v rámci rómskej populácie s cieľom odbúravať vnútroetnické stereotypy a predsudky a súčasne budovať rómsku elitu, ktorá by dokázala obraňovať príslušníkov menej exkludovaných komunití.

Demýtizačná komunikácia pritom musí zohľadňovať špecifiká sociálnych komunití s dôrazom na komunity mládeže. Na dosiahnutie úspechu musia byť súbežne využité rôznorodé techniky práce s cieľovými skupinami, najmä však aktivizmus, ambasádorstvo, využitie osobností lokálnych, regionálnych a celoslovenských autorít, verejných podujatí a kampaní. Komunikácia tak bude mať dosah na charakter informácií šírených v médiách a nebude podporovať šírenie stereotypov a predsudkov o Rómoch.

2. Podpora inkluzívnych prístupov, vzdelávania a expertízy

Cieľom je podporovať inkluzívne postoje v profesných a odborných komunitách, ktoré môžu prispievať k sociálnej integrácii Rómov. Dôraz sa kladie na vzdelávanie a podporu inkluzívneho správania voči Rómom, a to najmä v oblastiach:

- 1) socializácie, výchovy v rodine a vzdelávania;
- 2) zamestnávania, pracovného života, či ekonomickej aktivity všeobecne;
- 3) zdravotného zabezpečenia a zdravotníckych služieb;
- 4) občianskej a politickej participácie;
- 5) mediálnej komunikácie.

Primárnymi cieľovými skupinami sú predstavitelia samosprávy, pedagógovia, zdravotnícki pracovníci, zložky zapojené do výkonu spravodlivosti (prokuratúra, polícia, súdnictvo) a novinári.

3. Spoločná pro-integračná platforma

Cieľom vzniku a existencie spoločnej pro-integračnej platformy je koordinácia a prepojenie aktivít jednotlivých aktérov iniciatívy, a to najmä za účelom:

- 1) efektívneho rozdelenia zodpovedností a kompetencií jednotlivých účastníkov komunikačných aktivít;
- 2) jednotného prístupu a charakteru komunikácie jednotlivých aktérov smerom k populácii a jednotlivým cieľovým skupinám;
- 3) vytvárania relevantného plánu aktivity v jednotlivých oblastiach štátnej správy, verejnej správy a tretieho sektora;
- 4) zhromažďovania aktuálnych a vecných informácií a ich využitia v jednotlivých oblastiach sociálnej inklúzie Rómov;
- 5) priebežného monitorovania aktivity a efektívnosti komunikácie a prístupov v inklúzii Rómov pomocou výskumného merania;
- 6) získavania a zdieľania kvalitnej a rýchlej spätnej väzby z jednotlivých komunikovaných oblastí.

Hlavnými aktérmi v pro-integračnej platforme sú Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, Úrad vlády SR, príslušné ministerstvá (Ministerstvo vnútra SR, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstvo zdravotníctva SR, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstvo hospodárstva SR), orgány územnej samosprávy, polícia. Ďalšími rozhodujúcimi aktérmi sú organizácie občianskej spoločnosti, ktoré dokážu sprostredkovať kvalitnú a rýchlu spätnú väzbu a zdieľajú hodnoty kampane.

E. Implementácia stratégie

E. 1 Postavenie kľúčových partnerov pri realizácii stratégie

Uvedomujeme si, že pre úspešnú implementáciu stratégie je nevyhnutné vymedziť úlohu a postavenie ďalších kľúčových partnerov, ako sú vyššie územné celky, cirkvy, akademické inštitúcie a neziskový sektor všeobecne.

E. 1. 1 Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity

Vláda SR poverila Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity ako poradný orgán vlády SR prípravou Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020. Príprava stratégie si vyžiadala rozsiahle konzultácie na národnej, regionálnej a miestnej úrovni. Medzinárodné inštitúcie ako Svetová banka a Rozvojový program OSN (UNDP) sa podieľali na príprave stratégie formou sprostredkovania podkladových dát a odborných analýz.

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity (ďalej iba „USVRK“) bude jedným z kľúčových partnerov aj pri implementácii stratégie ako koordinátor jednotlivých aktivít i odbornej platformy na posudzovanie vhodnosti jednotlivých nástrojov a politik. Jeho úlohou bude sledovať globálny cieľ a zjednocovať víziu vlády SR vo vzťahu k Rómom. V priebehu implementačného procesu stratégie je úlohou USVRK koordinácia monitorovacích a analytických procesov. Monitorovanie a zber údajov bude prebiehať v súčinnosti s UNDP, Svetovou bankou, rómskou občianskou spoločnosťou a ďalšími partnermi. Zo Štatútu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, ktorý má postavenie poradného orgánu vlády SR vyplýva jeho zodpovednosť za zhromaždenie priebežných a finálnych analýz. USVRK bude pravidelne raz ročne spracovávať monitorovaciu správu, ktorá bude informovať o implemetovaní jednotlivých opatrení. Hodnotiacu správu bude USVRK spracovávať každé dva roky s prihliadnutím na nezávislé evaluačné zdroje. Na základe hodnotení bude USVRK navrhovať opatrenia, prípadne úpravy v zavedených politikách.

Vo vzťahu k zahraničným partnerom sa USVRK stáva národným kontaktným bodom stratégie, z čoho vyplýva koordinačná úloha pri aktivitách spojených so zberom dát vykonávaných externými agentúrami. Zároveň preberá komunikačnú a koordinačnú úlohu vo vzťahu k Rómskej platforme EÚ.

E. 1. 2 Samosprávy⁶⁰

Združenie miest a obcí Slovenska (ďalej iba „ZMOS“) je vnímaný ako jeden z hlavných implementačných partnerov Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020. ZMOS zastupuje záujmy samospráv na Slovensku. Základným predpokladom nevyhnutnej spoločenskej zmeny by malo byť dosiahnutie širšej spoločenskej a politickej zhody na princípoch tejto stratégie.

Je potrebné uviesť, že vysoká závislosť marginalizovaných rómskych komunít na systéme sociálnej pomoci, ktorá je výsledkom neinkluzívnych, či demotivačných parametrov spolu s nezvratnými demografickými zmenami v nadchádzajúcich dekádach, bude predstavovať zásadné riziko stability verejných rozpočtov – rozpočtu štátu, ako aj rozpočtov miest a obcí. Neplnenie finančných záväzkov, no i nevytváranie podmienok na plnenie záväzkov v rámci stratégie je tak ohrozením nielen pre príslušníkov majority, ale aj marginalizovaných komunít. Je potrebné, aby uvedená téma mala patričné miesto v odborných, politických aj celospoločenských diskusiách.

Pri nastavovaní podmienok implementácie je dôležité pamätať na administratívnu dosiahnuteľnosť, garanciu vzťahov a nastaviť procesy tak, aby neodradili zainteresované subjekty od participácie. Marginalizované rómske komunity vyžadujú najrozsiahlejšie okamžité intervencie v Prešovskom, Košickom, Banskobystrickom samosprávnom kraji, ale ani iné územia Slovenska by nemali byť vylúčené z možnosti čerpať fondy EÚ, vrátane Bratislavského samosprávneho kraja.

Pre jednotlivé oblasti politik vyplývajú samosprávam osobitné úlohy:

V oblasti vzdelávania:

ZMOS dlhodobo upozorňuje na zmysel predprimárneho vzdelávania ako predpokladu úspešného zapojenia do primárneho vzdelávacieho procesu. Zároveň poukazuje na nedostatky v politikách štátu a v štátom vytváraných podmienkach, ktorými je determinované predprimárne vzdelávanie.

Vzdelávanie v lokalitách s vysokou koncentráciou detí čeliacich chudobe, či sociálnemu vylúčeniu s nedostatočnou podporou vzdelávania zo strany ich rodín má svoje negatívne aspekty. Nedostatočné priestorové podmienky v materských aj základných školách vedú k vyššiemu počtu žiakov v triedach. Tie kladú vyššie nároky na pedagogický personál, ktorý neraz zvažuje uplatnenie v iných školách za obdobných platových podmienok.

Odporúčania pre obce a obecné zastupiteľstvá:

- Na úrovni školských rád zabezpečiť desegregačné plány v spolupráci so zástupcami komunity a sociálnymi pracovníkmi. V úzkej komunikácii s komunitou nastaviť jasné konzekventné pravidlá a štandardy pre všetkých žiakov.
- Maximalizovať participáciu aktívovaných nezamestnaných pri zabezpečovaní účasti detí na vzdelávaní, bezpečnej ceste do školy a zo školy, poriadku na školách. Priestupky proti disciplíne riešiť v súčinnosti rodiča a sociálneho pracovníka. Z uvedeného dôvodu je potrebné nájsť efektívne stimuly pre vzdelávanie aj zo strany rodičov.
- Odborné vzdelávanie by nemalo byť presúvané do osád, naopak žiaci z osád by mali mať možnosť cestovať za vzdelávaním. Potenciál pracovnej mobility žiaka s ukončenou odbornou školou, ktorá je lokalizovaná v blízkosti osady je nižší.

V oblasti zamestnanosti:

Mestá a obce dlhodobo vytvárajú pracovné podmienky pre udržiavanie alebo získanie základných pracovných návykov, ktoré svojim charakterom možno považovať za nízkoprahové. Súčasný model služieb zamestnanosti nie je dostatočne flexibilný pre reflektovanie rôznorodých potrieb, na strane nezamestnaného aj na strane trhu práce. Fakticky neexistuje nástroj zvyšujúci motiváciu

---

⁶⁰ Kapitola vznikla v spolupráci s Úniou miest a obcí Slovenska

úradov práce, sociálnych vecí a rodiny na umiestňovaní nezamestnaných na trhu práce, resp. na zvyšovaní ich šancí na umiestnenie. Uvedené skutočnosti vedú k formálnej a neefektívnej aplikácii nástrojov aktívnej politiky na trhu práce v zmysle zákona o službách zamestnanosti. Politika zamestnanosti by mala byť smerovaná na rôzne úrovne zamestnateľnosti tak, aby ako celok vytvárala systém postupných krokov smerujúcich k zamestnanosti. Nástroje pre jednotlivé stupne by mali smerovať k podpore prechodu na vyšší stupeň zamestnateľnosti.

ZMOS podporuje zvyšovanie zapojenia tak verejného sektora, ako aj privátneho sektora na vytváraní inkluzívnych pracovných miest, avšak s ohľadom na schopnosti a možnosti daných aktérov. Aktivity ZMOS-u:

- Presadzovať zmenu nastavenia fungovania služieb zamestnanosti (britský, resp. nemecký model agentúr), ktoré budú schopné pružne reagovať na meniace sa podmienky trhu práce a špecifické potreby nezamestnaných. Hľadať možnosti na previazanie služieb zamestnanosti, sociálnych činností štátu a samosprávy. Presadzovať nastavenie podmienok pre ich aplikáciu v praxi verejnej správy.
- ZMOS bude podporovať sprístupnenie inštitútu (riadeného) súkromného bankrotu, znovuoživenia možnosti pre poskytovanie sociálnych pôžičiek a sprísnenie podmienok pre podnikanie nebankových subjektov.

Ambíciou je priniesť a predstaviť model LETS (Local Exchange Trade System) ako súčasť komunitných výmenných okruhov, ktorý popri aktivizácii jednotlivcov prináša pozitívne zmeny pri budovaní komunity a jej sebastačnosti.

Odporúčania pre obce a obecné zastupiteľstvá:

- Hľadať možnosti multiplikačných efektov pre miestne investície, zväziť zapojenie LETS do aktivačných činností (menších obecných služieb) ako nástroja na zvýšenie záujmu a zmysluplnosti aktivačných prác.

V oblasti zdravia:

ZMOS dlhodobo žiada o zmenu v prístupe k odpadovému hospodárstvu. Súčasná nastavenie politik bráni rozvoju zamestnanosti v tomto sektore. ZMOS bude i naďalej žiadať o nastavenie funkčného systému odpadového hospodárstva. Nakoľko investície do prevencie a efektívnosti sú vo všeobecnosti najlepšou cestou znižovania verejných výdavkov, ZMOS bude hľadať spôsoby na previazanie objemu preventívnych investícií s objemom prostriedkov na zdravotnú intervenciu na úrovni zdravotných poisťovní, čím sa vytvorí priestor pre podporu efektívnych preventívnych programov zo zdrojov verejného zdravotného poistenia podľa prevalencie ochorení alebo jej koncentrácie na určitom území. ZMOS bude naďalej hľadať spôsoby pre reguláciu služieb a tovarov majúcich negatívny vplyv na lokálnu komunitu – gemblerstvo, fetovanie, alkohol a pod.

Odporúčania pre obce a obecné zastupiteľstvá:

- Využívanie aktivovaných nezamestnaných na preventívne programy a osvetu, utváranie podmienok pre terénne zdravotné služby.
- Budovanie podmienok pre zásobovanie pitnou vodou je podmienené viacerými aspektami, najmä charakterom osídlenia (legálne, nelegálne); nákladovosťou budovania infraštruktúry (umiestnenie osídlenia od existujúcej infraštruktúry); ekonomikou prevádzky (zabezpečenie uhrádzania spotrebovanej pitnej vody); či prítomnosťou alternatívnych prístupov k pitnej vode (pramene, studne).

V oblasti bývania:

V oblasti bývania je potrebné vytvárať postupne integrujúce formy bývania, ktoré budú rozvíjať participáciu obyvateľov bytov, ich zodpovednosť a snahu o štandardné bývanie. Pri podpore výstavby bytov nižšieho štandardu maximalizovať možný podiel nekvalifikovanej práce, použiteľných cenovo dostupných materiálov, predovšetkým prírodných materiálov. Certifikované bezplatne dostupné projekty

by mali v rámci administratívnych konaní mať jednoduchší režim. Pri podpore výstavby nájomného bytového fondu zväžiť aj iné možnosti podpory budovania bytového fondu napr. vyššou angažovanosťou súkromného kapitálu.

ZMOS bude presadzovať programy a postupy pre výstavbu cenovo dostupných typizovaných bytov nižšieho štandardu. V záujme ich cenovej dostupnosti a znižovania administratívnej náročnosti bude hľadať možnosti pre ich výstavbu v zjednodušenom administratívnom režime a hľadať spôsoby na maximalizáciu participácie na výstavbe zo strany budúceho nájomcu (typizované projekty by mali mať podrobný manuál výstavby). Popri štátnej podpore nájomného bývania bude hľadať spôsoby pre zvýšenie súkromných investícií do výstavby obecných nájomných bytov. Uvedené formy nájomného bývania musia vytvárať priestor pre integráciu najzraniteľnejších skupín.

Odporúčania pre obce a obecné zastupiteľstvá:

- V rámci modelu prestupného bývania venovať rovnakú pozornosť všetkým typom a stupňom nájomného bývania.
- V rámci komunitných plánov a nástrojov aktívnej politiky trhu práce hľadať formy podpory samosprávy v bytových domoch a vytvárať podmienky pre zveľaďovanie bytového fondu ich majiteľmi: domový dôverník, mikropôžičky a mikrogranty na stavebný materiál na obnovu zanedbaných bytových domov v prípade, ak je ich obývanie ešte bezpečné.

E. 1. 3. Mimovládne organizácie ⁶¹

Po roku 1989 sa vytvoril pre Rómov na Slovensku, podobne ako v ďalších postkomunistických krajinách, nebývalý priestor pre činnosti podporujúce posilnenie národnej identity, sociálneho začlenenia, sociálneho a politického pluralizmu a práva na participatívnu demokraciu, najmä prostredníctvom neziskového sektoru. V tomto období boli vytvorené desiatky občianskych združení a iných mimovládnych organizácií⁶², ktorých členovia pôsobili ako sprostredkovatelia medzi verejnými orgánmi a občanmi. Vznik a rozvoj občianskej spoločnosti bol úzko spojený s procesmi súvisiacimi s prechodom od autokracie k demokracii, rozvojom ľudských zdrojov, slobodou prejavu a aktivít v oblasti vzdelávania, kultúry, ale aj náboženstva a sociálnej politiky. Po roku 1998, keď istú časť politiky zamestnanosti štátu mohli vykonávať aj neziskové organizácie, vznikli desiatky občianskych združení zúčastňujúcich sa na programoch verejnoprospešných prác a neskôr aktívnych prác. Z pohľadu participácie samotných Rómov v mimovládnych organizáciách bol neziskový sektor najúspešnejší z hľadiska ich zapájania sa do riešenia vlastných problémov. Za uplynulé obdobie sa v neziskovom sektore etablovalo množstvo rómskych aktivistov a osobností, ktorí sú akceptovaní na národnej aj medzinárodnej úrovni.

Európska únia si uvedomovala dôležitosť rozvoja občianskej spoločnosti v kontexte sociálneho začleňovania Rómov a na vznik a rozvoj mimovládnych organizácií, ktorých cieľovou skupinou bola rómska populácia, vyčleňovala významné finančné prostriedky. V období od roku 1993 až do prvej polovice roku 2000 podporila viac ako polovicu realizovaných rómskych projektov. ⁶³ Prostredníctvom finančnej pomoci prispeli donorské štáty nielen ku konkrétnym výstupom jednotlivých projektov, ale aj k šíreniu hodnôt, akými sú solidarita, rozvoj osobností, sloboda prejavu, či občianska participácia. Dôležitý bol pri tom dôraz darcov na dodržiavanie ľudských práv a ochranu záujmov rómskej národnostnej menšiny.

Paradoxne vstup Slovenska do EÚ dňa 1. mája 2004 znamenal pokles podpory pre neziskový sektor. Z vysokého počtu mimovládnych organizácií venujúcich sa rómskej téme iba malá časť dokázala realizovať svoju činnosť kontinuálne a svoje aktivity profesionalizovať.

Väčšina z nich sa nedokáže uchádzať o prostriedky z európskych štrukturálnych fondov, či už pre byrokratickú náročnosť, alebo nedostatok zdrojov na spolufinancovanie. Rómske mimovládne organizácie sa nedokázali uchádzať ani o finančné prostriedky nórskeho finančného mechanizmu, dokonca ani o finančné prostriedky z Nadácie otvorenej spoločnosti, ktoré sú prioritne určené pre rómsku populáciu. Finančné prostriedky z dotácií štátneho rozpočtu nepostačujú na pokrytie potreby množstva mimovládnych organizácií, ich každodenné aktivity najmä s deťmi a mládežou a na budovanie kapacít v neziskovom sektore, ktorých cieľovou skupinou sú Rómovia.

Dôsledkom je priepastný rozdiel medzi rómskymi a nerómskymi mimovládnymi neziskovými organizáciami, ich silou a individuálnymi schopnosťami. Niektoré z aktívnych nerómskych organizácií si uvedomujú túto skutočnosť a svojou činnosťou nahrádzajú rómske MVO a na verejnosti vystupujú ako zástupcovia rómskej populácie. Takýto postoj prekáža mnohým rómskym aktivistom, avšak z organizačných, kapacitných i finančných dôvodov nedokážu vytvoriť inštitúciu alebo sieť, ktorá by zastupovala rómsku občiansku spoločnosť na verejnosti. Takúto bariéru môže prelomiť iba zlepšenie riadenia ľudských zdrojov, efektívne strategické riadenie a dostatok pozornosti venovanej mobilizácii dobrovoľníkov. Je nevyhnutné prijať kreatívne, flexibilné a dlhodobejšie stratégie rozvoja ľudských zdrojov a budovania partnerstiev s verejným a súkromným sektorom.

---

⁶¹ Kapitola vznikla v spolupráci s rómskymi mimovládnymi organizáciami

⁶² Podľa údajov Ministerstva vnútra SR v roku 2010 z celkového počtu asi 30 000 registrovaných občianskych združení malo 863 združení v oblasti činnosti uvedenú rómsku kultúru a približne rovnaký počet v názve slovo Róm/rómsky, pričom nemuselo ísť o totožné organizácie. Hlavné oblasti podpory reprezentovali - kultúra, vzdelávanie a voľnočasové aktivity, kde v každom z regiónov Slovenska vzniklo niekoľko desiatok neziskových mimovládnych organizácií.

⁶³ http://www.pdcs.sk/files/file/m_lenczova.rtf

Rómske MVO je možné rozdeliť podľa zamerania do dvoch skupín:

- pracujúce na lokálnej – komunitnej úrovni, zväčša bez dostatočných ľudských kapacít, finančne nestabilných, bez potrebného technického vybavenia, bez akéhokoľvek alebo nedostatočného príjmu z projektovej a vedľajšej činnosti, fungujúce zväčša na dobrovoľnej účasti, bez kapacít uchádzať sa o finančné zdroje z EÚ;
- pracujúce na regionálnej alebo aj na národnej úrovni odkázané na finančné zdroje jedného alebo viacerých donorov, finančne nestabilné a neschopné samofinancovania, s obmedzenými ľudskými kapacitami, s nedostatočným zameraním na vzťahy s verejnosťou a masovokomunikačnými prostriedkami, či výskumné aktivity, bez advokačných kompetencií s absentujúcim efektívnym mechanizmom vnútorného riadenia a procesov strategického plánovania.

Základná vízia stratégie do roku 2020 by teda mala sledovať dva základné ciele – zmenšenie priepasti medzi rómskymi a nerómskymi MVO a posilnenie inštitucionálnych a odborných kapacít rómskych MVO tak, aby boli schopné samofinancovania a čerpania finančných prostriedkov z Európskej únie. Kľúčovou strategickou otázkou pre rómsku občiansku spoločnosť na Slovensku je, aby v pokračujúcom procese európskej integrácie zaujala správne miesto. Zástupcovia mimovládnych organizácií vyjadrili svoje odhodlanie aktívne obhajovať práva občianskej spoločnosti, stať sa partnerom vlády SR v procese prípravy, realizácie a monitorovania a hodnotenia implementácie Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020.

Na druhej strane si zástupcovia väčšiny rómskych mimovládnych organizácií uvedomujú, že im chýbajú znalosti a informácie z oblasti európskej integračnej politiky, analytické kapacity a ďalšie profesionálne zručnosti. Rómske mimovládne neziskové organizácie vedia, že bez zlepšenia kvality a úrovne lokálnych organizácií i úrovne sieťových inštitúcií, ktoré sa venujú deťom a mládeži, právam žien, sociálnym záležitostiam, vzdelávaniu a ďalším oblastiam, ich vplyv bude neúčinný. Ak chcú zvýšiť svoj vplyv prostredníctvom koordinovaných akcií, lobovania a presadzovania záujmov svojich cieľových skupín, je potrebné uskutočniť nasledujúce kroky:

- Zriadiť komplexný inštitucionálny rámec pre spoluprácu medzi vládou SR a organizáciami občianskej spoločnosti súčasne so sprievodnou stratégiou pre rozvoj občianskej spoločnosti. Tento rámec bude zahŕňať aktívnu účasť občianskej spoločnosti a zastúpenie vo všetkých štruktúrach.
- Prevziať vedúcu úlohu verejnej diskusie a podnecovateľa verejnej politiky v oblasti sociálnych vecí, ľudských práv a pri zmene verejnej mienky vo vzťahu k Rómom, vrátane lepšej informovanosti verejnosti o Rómoch.
- Aktívne sa zúčastňovať na politickom dialógu na národnej úrovni a prostredníctvom platformy rómskych organizácií sa zapojiť do prípravy, realizácie a monitoringu stratégie.

Predpokladom k splneniu uvedenej vízie je nevyhnutné zlepšenie finančnej stability rómskych mimovládnych organizácií a rozvoj ľudských zdrojov. Tiež je potrebné vybudovať partnerstvá a siete MVO v oblasti mapovania, monitorovania a ovplyvňovania verejných politik vo všetkých oblastiach presadzovania práv Rómov na regionálnej i národnej úrovni. V záujme výmeny skúseností je potrebné vytvoriť prostredie na podporu medzinárodnej spolupráce MVO pri získavaní informácií o dobrých skúsenostiach v zahraničí, najmä v členských krajinách EÚ.

Pre tento účel bude potrebné zvýšiť investície na:

- podporu inštitucionálnej infraštruktúry vytváraním a posilňovaním efektívnych mechanizmov vnútorného riadenia a spravovania rómskych MVO – rozvoj administratívnych kapacít, posilňovanie strategického, finančného plánovania, udržateľnosti MVO, budovanie členstva, posilnenie vytvárania vzťahov s verejnosťou a médiami;
- podporu a skvalitnenie kapacít ľudských zdrojov – vzdelávaním a zvyšovaním

odbornosti, rozvojom schopností a zručností jednotlivých členov MVO vo všetkých oblastiach (posilnenie advokačných kompetencií, tréningy, stáže, granty zamerané na rozvoj ľudských zdrojov, vzdelávanie a výmenu skúseností, budovanie a rozvoj vzťahov so socio-ekonomickými partnermi, ako i projektového, strategického manažmentu, vzťahov s verejnosťou a médiami, jazykovej gramotnosti a výskumnej činnosti);

- podporu obnovy technickej infraštruktúry a vybavenosti rómskych MVO;
- podporu sietí MVO (posilnenie budovania znalostí, prenosu a výmeny skúseností z vnútroštátneho a medzinárodného sieťovania medzi rómskymi MVO), či budovanie partnerstiev na regionálnej a lokálnej úrovni v kombinácii s re-grantingovým systémom podpory malých rómskych MVO.

Súbežne so zvýšením materiálnej a finančnej stability je potrebné týmto organizáciám poskytovať formálne i neformálne vzdelávanie, posilniť poradenstvo a organizačné zručnosti. Výzvou pre rómske MVO na národnej úrovni by malo byť dosiahnutie efektívnej siete schopnej viesť partnerský dialóg s vládnyimi partnermi a zaujať miesta rešpektovaných hovorcov občianskej spoločnosti.

Pre splnenie týchto cieľov je potrebné vytvoriť kreatívne, flexibilné a dlhodobejšie stratégie rozvoja ľudských zdrojov s cieľom využiť aj potenciál dobrovoľníctva. Tým je zdôraznená potreba nielen zlepšenia spolupráce rómskych MVO s vládou a ďalšími partnermi, ale aj požiadavka efektívnejšej činnosti MVO. Navrhované aktivity je potrebné chápať v širšom kontexte politiky EÚ, najmä s dôrazom na integráciu Rómov.

E. 2 Plán aktivít

Slovenská republika stála pri zrode iniciatívy Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015, ktorej cieľom bolo vytvoriť priestor na inklúziu Rómov v jednotlivých krajinách, vrátane pozdvižnutia ich ekonomického statusu.

V roku 2005 bol aj uznesením vlády SR č. 28/2005 prijatý Národný akčný plán Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015. Uvedený materiál bol skôr v rovine zámerov, ako presne definovaných úloh, neboli špecifikované indikátory, ani opatrenia, ktorými sa ciele mali dosiahnuť. V roku 2010 vláda SR, prostredníctvom Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, pristúpila k revízii akčného plánu dekády. Proces prípravy bol ukončený v júni 2011, následne vláda SR schválila Revidovaný národný akčný plán Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 na obdobie rokov 2011 – 2015 uznesením č. 522/2011. Uvedený materiál je súčasťou stratégie, predstavuje rozpracovanie prioritných politík stratégie inklúzie Rómov.

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity na revízii národného akčného plánu dekády spolupracoval s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstvom kultúry SR, Ministerstvom výstavby a regionálneho rozvoja SR (do júna 2010) a Ministerstvom dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR, Ministerstvom zdravotníctva SR, mimovládnyimi organizáciami, odborníkmi a aktivistami. Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity pri revízii využíval expertízu Rozvojového programu OSN (UNDP) a organizačné kapacity Nadácie otvorenej spoločnosti (OSF). Akčné plány boli vypracované pre štyri prioritné oblasti dekády: vzdelávanie, zamestnanosť, zdravie, bývanie, pričom zohľadňujú aj prierezové témy – rovnosť príležitostí, boj proti chudobe a predchádzanie diskriminácii. Akčné plány obsahujú 153 konkrétnych opatrení v oblastiach (vzdelávanie, zamestnanosť, zdravie a bývanie).

Bola snaha čo najpresnejšie vyčíslieť aj náklady na jednotlivé opatrenia, to sa však podarilo iba čiastočne. Celková suma pokrývajúca realizáciu všetkých opatrení bola vyčíslená na takmer 142 mil. Eur, čo je však iba časť všetkých finančných prostriedkov. Spracovanie pre jednotlivé prioritné oblasti je mierne odlišné, čo vyplýva zo skutočnosti, že ich spracovávali rôzne pracovné skupiny. V oblasti vzdelávania sú jednotlivé opatrenia skôr v rovine koncepčných zmien. V oblasti zamestnanosti sú aj aktivity, ktoré sa zaoberajú sociálnym postavením marginalizovaných rómskych komunít. Oblasti zdravia a bývania definujú aj typy projektov a programov zameraných na marginalizované rómske komunity. Jednotlivé akčné plány, resp. špecifické ciele obsahujú indikátory, niektoré merateľné priamo, pre iné je potrebná kombinácia dát. Na rok 2012 USVRK v spolupráci s Rozvojovým programom OSN (UNDP) pripravuje mapovanie rómskych komunít, ktoré prispeje k aktuálnejším údajom. Prvý plánovaný monitoring revidovaných akčných plánov dekády bude v 4. štvrtroku 2012.

V priebehu roka 2012 budú dopracované akčné plány Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 – D 2. 5 (Oblasť finančného začlenenia), D 2. 6 (Oblasť nediskriminácie); D. 2. 7 (Oblasť prístupov smerom k väčšinovej spoločnosti – Iniciatíva integrácie Rómov prostredníctvom komunikácie) a tiež definovať ďalšie oblasti pre prioritné politiky.

Predpokladáme každoročný monitorovací proces a v dvojročnej periodicite evaluáciu a aktualizáciu plánu aktivít a opatrení politík definovaných v Stratégii Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020.

2012	1Q	Príprava akčných plánov pre prioritné politiky Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 D 2. 5 (Oblasť finančného začlenenia); D 2. 6 (Oblasť nediskriminácie); D. 2. 7 (Oblasť prístupov smerom k väčšinovej spoločnosti – Iniciatíva integrácie Rómov prostredníctvom komunikácie) na obdobie rokov 2012 – 2015. V rámci jednotlivých oblastí sa sformujú medzirezortné pracovné skupiny s účasťou kľúčových partnerov, prípadne ďalších subjektov. Budú pripravené akčné plány na úrovni opatrení, určenia zodpovednosti a vyčíslenia nákladov.
	2Q	Príprava cieľov pre ďalšie prioritné politiky Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020, ktoré budú definované neskôr. Predpokladanými oblasťami budú rodová rovnosť, problematika bezpečnosti a boja proti kriminalite. Definovanie oblastí bude prebiehať na medzirezortnej úrovni.
	3Q	Príprava akčných plánov pre prioritné politiky Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020, ktoré budú definované v 2Q 2012.
	4Q	Monitoring akčných plánov pre oblasti vzdelávanie, zamestnanosť, zdravie a bývanie prijatých v rámci Revidovaného národného akčného plánu Dekády začleňovania Rómov 2005 – 2015 na obdobie rokov 2011 – 2015 prijatého uznesením vlády SR č. 522/2011. Monitoring sa bude realizovať pravidelne v 4. štvrtroku príslušného kalendárneho roka a bude pokrývať obdobie 12 mesiacov.
2013		Programové obdobie EÚ 2014 – 2020.
	4Q	Monitoring všetkých akčných plánov Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020.
2014	2Q	Evaluácia dopadov Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020.
	3Q	Úprava politik Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 a príprava stratégie na základe evaluácie.
2015	3Q – 4Q	Príprava akčných plánov Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 na roky 2016 – 2020.

E. 3   Financovanie stratégie a dopad stratégie na štátny rozpočet

V čase súčasnej finančnej krízy, ktorá si vyžaduje fiškálnu disciplínu, znižovanie rozpočtového deficitu i hospodárne nakladanie s verejnými zdrojmi, si je vláda SR vedomá, že rozhodnutia investovať značné rozpočtové zdroje na opatrenia, ktoré prinesú výsledky až v horizonte niekoľkých rokov, nie sú jednoduché. Zároveň si vláda SR plne uvedomuje, že ak neprijme patričné opatrenia a nebude investovať zdroje na zlepšenie sociálnoekonomického postavenia marginalizovaných rómskych komunit, náklady v budúcnosti budú ešte vyššie.

Revidovaný národný akčný plán Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 na obdobie rokov 2011 – 2015 prijatý uznesením vlády SR č. 522/2011 má čiastočne definované financovanie niektorých opatrení. Indikatívna suma pokrývajúca realizáciu akčných plánov je takmer 142 mil. Eur zo štátneho rozpočtu, vrátane štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu EÚ. Definované finančné zdroje sú kryté štátnym rozpočtom, okrem úloh v pôsobnosti Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pri realizácii opatrení (Vzdelávanie: 1. 3; 2. 2; 2. 6 a 2. 7. 3) sa odhaduje nekrytý vplyv na štátny rozpočet vo výške 4 100 000 Eur v roku 2013 a 7 100 000 Eur v roku 2014. Rozpočtovo nekryté výdavky v roku 2013 – 2014 sa budú riešiť alternatívne a prehodnocovaním priorít rezortu. Tabuľka so zhrnutím vplyvov na rozpočet verejnej správy v rámci Revidovaného národného akčného plánu Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 na obdobie rokov 2011 – 2015 je v prílohe č.3.

S konkretizáciou ďalších akčných plánov je nevyhnutné realizovať aj finančné plánovanie. Finančná kvantifikácia je potrebným predpokladom na realizovanie aktivít. V tomto smere je rozhodujúce ako sa podarí priority politik definované v Stratégii Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 presadiť do programového obdobia EÚ na roky 2014 – 2020. Oznámenie o Rámci EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020 apeluje na členské štáty, aby väčšmi využívali štrukturálne fondy na začlenenie Rómov. Integráciu Rómov tak možno podporiť s pomocou fondov EÚ, najmä Európskeho sociálneho fondu (ďalej iba „ESF“), Európskeho fondu pre regionálny rozvoj (ďalej iba „ERDF“) a Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (ďalej iba „EAFRD“).

Prioritné oblasti stratégie sú financovateľné zo zdrojov štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu EÚ. V oblasti vzdelávania ide o kombináciu ESF a ERDF. Ako príklad je vhodné uviesť financovanie komplexného zavedenia predškolskej prípravy, kde najväčšie náklady sú v príprave na vybudovanie dostatočnej siete predškolských zariadení a príprave pedagógov a asistentov. Na budovanie materských škôl sa dajú použiť prostriedky ERDF. V oblasti zamestnanosti sa môžu použiť prostriedky ESF na rôzne tréningové programy, ako aj sociálne inovácie a aktívne opatrenia na trhu práce. Z ERDF a EAFRD sa môžu čerpať prostriedky na podporu miestneho hospodárstva, zakladanie malých a stredných podnikov, či mikropôžičky. V oblasti zdravia sa môže z ESF aj ERDF financovať zdravotnícka osвета, komunitní pracovníci zdravotnej výchovy, ako aj výstavba komunitných centier, kde sa takéto služby poskytujú. Podpora bývania z uvedených fondov je možná už v tomto období.

Súčasný programový obdobia na roky 2007 – 2013

V súčasnom programovom období na roky 2007 – 2013 je možné využiť finančné prostriedky EÚ v prospech Rómov. Niekoľko krajín EÚ so značnou rómskou populáciou tak už urobilo; napr. Česká republika podporuje rozvoj bytovej výstavby v oblastiach s vysokou koncentráciou rómskej populácie prostredníctvom ERDF; v Maďarsku sú vzdelávacie a sociálne programy, ako aj programy bývania podporované z ESF aj z ERDF.

V tomto programovom období sa akumulovanie zdrojov ukázalo nielen ako zbytočne komplikované, ale doslova niekedy paralyzujúce celý proces používania prostriedkov v prospech začleňovania rómskej populácie. Pre implementáciu stratégie je kľúčové, aby sa efektívne nastavil systém používania zdrojov zo štrukturálnych fondov a naplánovali sa jednotlivé programy tak, aby sa v budúcom programovom období reálne zvýšila možnosť používať štrukturálne fondy na podporu rómskej

inklúzie.

Je predpoklad, že situácia sa v budúcom programovom období zásadným spôsobom zmení, a to aj v súvislosti so stratégiou Európa 2020. Jej tri hlavné piliere: znalostný, trvalo udržateľný a inkluzívny rast si vyžadujú financovanie prostredníctvom štrukturálnych fondov, rovnako ako stratégie pripravené podľa Rámca EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020. Komisia EÚ pre budúce obdobie navrhuje možnosť spoločných ESF a ERDF programov pre oblasť sociálnej inklúzie. Táto inovácia oproti terajšiemu programovému obdobiu môže výrazne uľahčiť aj proces plánovania a programovania a koordináciu postupov pri začleňovaní Rómov medzi jednotlivými rezortami.

Je možné uvažovať o viacerých alternatívach, ako štrukturovať operačné programy a prioritné osi. Najefektívnejším nástrojom sa jednoznačne ukazuje vytvorenie spoločného operačného programu zo zdrojov ESF a ERDF, z ktorého by sa potom dali financovať všetky potrebné oblasti od vzdelávania, trhu práce, podpory podnikania, lokálnej infraštruktúry, sociálnej infraštruktúry, bývania, komunitných centier a pod. O to dôležitejšie bude dobré inštitucionálne nastavenie operačného programu, kvalitné programovanie a vytvorenie silného Riadiaceho orgánu schopného efektívne napomáhať implementácii.

V rámci operačného programu Vzdelávanie je na podporu MRK určené opatrenie 3.1 Zvyšovanie vzdelanostnej úrovne príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít.

Slovensko bude v rokoch 2012 - 2013 realizovať podporu infraštruktúry bývania pre marginalizované rómske komunity prostredníctvom Pilotného prístupu podpory bývania zo štrukturálnych fondov EÚ, ktorého návrh bol schválený uznesením vlády SR č. 392/2011. Finančné zabezpečenie výstavby nájomných bytov sa predpokladá v rámci Regionálneho operačného programu. Slovensko podporuje integráciu aj prostredníctvom dopytovo-orientovaných projektov v rámci jednotlivých operačných programov, ale najmä prostredníctvom lokálnych stratégií komplexného prístupu. Kumulovanie zdrojov na realizáciu komplexného prístupu zo šiestich operačných programov sa ukázalo ako zbytočne komplikované a náročné na koordináciu. Komplexný prístup je vhodným riešením, avšak v budúcom programovom období je potrebné zásadne zmeniť terajšie inštitucionálne rozdelenie operačných programov a koordináciu práce na začleňovaní Rómov medzi jednotlivými rezortami a operačnými programami. Ako možné riešenie sa javí:

- zachovanie prierezovej horizontálnej priority na podporu rómskej inklúzie (horizontálna priorita Rómska inklúzia)

- vytvorenie samostatného operačného programu resp. samostatnej prioritnej osi (za podmienky možnosti kombinácie financovania z ESF a ERDF) alebo integrovanej stratégie územného rozvoja (formou integrovaných územných investícií) s cieľom riešenia špecifických potrieb území so zvýšenou koncentráciou marginalizovaných rómskych komunít. Vzhľadom na doterajšie skúsenosti, administratívne kapacity a širokú regionálnu pôsobnosť sa USVRK javí ako vhodný riadiaci resp. sprostredkovateľský orgán na riadenie a vykonávanie takýchto aktivít. V rámci všetkých operačných programov by sa zároveň mohol sledovať aj príspevok k napĺňaniu cieľov horizontálnej priority Rómska inklúzia.

Vo vzťahu k riešeniu problematiky marginalizovaných rómskych komunít bude podstatným prvkom prípravy budúcich programov prijateľné riešenie podmienky spolufinancovania jednotlivých projektov, ktorá sa v súčasnosti javí ako neprekonateľná prekážka takmer pre všetkých prijímateľov z prostredia, predovšetkým ak realizujú viacero projektov súčasne. Je tiež dôležité zdôrazniť, že príprava budúceho programového obdobia je značne závislá od splnenia cieľov stanovených touto stratégiou, najmä v oblasti úpravy príslušnej legislatívy. Podporu zo štrukturálnych fondov EÚ je totiž potrebné založiť na všeobecne platných definíciách, objektívnych podmienkach a kritériách.

Budúce programové obdobie na roky 2014 – 2020

V októbri 2011 prijala Európska komisia legislatívny balíček⁶⁴ pre kohéznú politiku na obdobie

---

⁶⁴ Tlačová správa: "Komisia položila základy zvýšenia vplyvu kohéznych investícií po roku 2013." Nový legislatívny balíček

2014 – 2020, ktorého zmyslom bolo naštartovať rast a pracovné príležitosti v Európe zacielením na investovanie EÚ do programu Európa 2020. Sústreďenie sa na zredukovanie počtu investičných priorít v súlade s týmito cieľmi bude stredobodom nových Zmlúv o partnerstve, ktoré členské štáty podpíšu s Európskou komisiou. Očakáva sa, že vplyv týchto fondov bude ešte posilnený zjednodušením a zosúladením pravidiel platných pre jednotlivé fondy.

Európsky sociálny fond

Predpokladá sa, že ESF bude v budúcnosti ešte posilnený, predovšetkým vo svetle koncentrovania sa na tvorbu pracovných príležitostí a na sociálnu integráciu v rámci programu Európa 2020. Komisia navrhuje širší finančný rámec 84 mld. Eur pre ESF, s minimálnym 20 % podielom určeným na opatrenia súvisiace so sociálnou integráciou. Navrhuje tiež väčšiu podporu pre sociálne inovácie. Komisia chce, aby sa ESF sústreďil na obmedzený počet projektov a investičných priorít v zmysle programu Európa 2020, čím by sa zvýšil jeho vplyv a maximalizovali dopady. Veľký význam pre integráciu Rómov majú tiež ustanovenia o väčšej účasti sociálnych partnerov a občianskej spoločnosti na implementácii ESF prostredníctvom vzájomnej spolupráce, podpory rozvojových programov organizovaných na lokálnej úrovni, ako aj zjednodušenia systému prerozdelenia zdrojov. Pravidlá platné pre financovanie projektov z prostriedkov ESF budú zjednodušené, najmä pokiaľ ide o „malých“ príjemcov, ktorí tvoria minimálne 50 % príjemcov prostriedkov z ESF, ako napr. mimovládne organizácie a malí a strední podnikatelia.

ESF dokáže financovať politiky vo väčšine oblastí definovaných v stratégii. Nasledovné oblasti sú najrelevantnejšie z pohľadu financovania prostredníctvom ESF: vzdelávanie, vrátane predškolského vzdelávania; zvyšovanie kvalifikácie; činnosti komunitných centier, vrátane komunitnej a terénnej práce, asistencie v oblasti zdravia a vzdelávania, kampaní informujúcich verejnosť, iniciatív na komunitnej úrovni a inovatívnych sociálnych služieb a aktivít mimovládnych organizácií.

Európsky fond pre regionálny rozvoj

ERDF sa sústreďuje na posilnenie ekonomickej a sociálnej súdržnosti v EÚ pomocou maximalizácie inherentného potenciálu jednotlivých regiónov. Kľúčové investičné priority ERDF sú infraštruktúra, energetická úspornosť a obnoviteľné zdroje, veda a výskum a inovácie, vrátane priamej pomoci malým a stredným podnikateľom, nástroje finančného riadenia a lokálny rozvoj, vrátane rozvoja miest a obcí. Integráciu Rómov je tak možné podporiť prostredníctvom integrovaného rozvoja miest a obcí, podnikania Rómov formou aktivít podporujúcich konkurencieschopnosť malých a stredných podnikateľov, alebo prostredníctvom rozvoja infraštruktúry, vrátane bývania a sociálnej infraštruktúry.

Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka

V súčasnom programovom období môžu aj Rómovia požiadať o nenávratný finančný príspevok z PRV SR 2007 – 2013, nakoľko v Programe rozvoja vidieka sa uplatňuje pravidlo rovnosti príležitostí bez akejkoľvek diskriminácie. Pre budúcnosť, v zmysle programu Európa 2020 môžu byť zdroje EAFRD využité pre integráciu Rómov, a to v súlade s platnými nariadeniami a dokumentmi na európskej a národnej úrovni.

E. 4   Legislatívne implikácie

Pri naplňaní stratégie vláda SR predpokladá, že bude musieť dôjsť k novelizácii niekoľkých právnych predpisov. Ako kľúčová zmena sa javí novelizácia tzv. antidiskriminačného zákona. V tejto súvislosti sa dajú očakávať aj úpravy zákona o obecnom zriadení. V oblasti školstva predpokladáme zmenu školského zákona, ale aj zákonov o financovaní základných škôl a pedagogických zamestnancov. Rozsiahla novelizácia bude potrebná v oblasti zamestnanosti a sociálnych vecí. Novelizácia sa predpokladá aj pri zákonoch a vykonávacích predpisoch, ktoré upravujú problematiku územného plánovania a stavebného poriadku, financovania a projektovania nájomných bytov v rámci zákona o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní:

Indikatívny zoznam zákonov, ktorých úprava sa predpokladá je v prílohe č.4.

F. Rámec monitoringu a evaluácie stratégie

Konečným cieľom každej stratégie je dosahovať pozitívne výsledky pomocou starostlivo riadeného procesu implementácie. Výsledky, ktoré by mala priniesť táto stratégia sa zameriavajú na sústavné zlepšovanie života ľudí žijúcich v rómskych komunitách na Slovensku prostredníctvom inkluzívnych politík a dosahovania zvýšenia sociálnej kohézie spoločnosti. Realizácia stratégie s ohľadom na dosiahnutie týchto výsledkov si vyžaduje:

- zacielenie dialógu všetkých zúčastnených strán – verejná správa, občianska spoločnosť, vrátane Rómov – na výsledky počas všetkých fáz úsilia o začlenenie;
- zladenie programov monitorovania a evaluácie s výsledkami;
- vytvorenie štandardizovanej podoby pre prípravu monitorovacích a hodnotiacich správ;
- používanie výsledných údajov na zlepšovanie a rozhodovanie o politikách.

Uplatnenie výsledkovo orientovanej filozofie pri politikách rómskej inklúzie si vyžaduje vytvorenie prepracovaného rámca monitorovania a evaluácie v stratégii. Cieľom je mať prepracovaný súbor nástrojov pre meranie úspešnosti s ohľadom na zvýšenie efektívnosti zásahov vládnych politík, zabezpečenie väčšej transparentnosti a zodpovednosti, s cieľom podporiť úsilie vlády SR pri plnení svojich záväzkov na podporu začleňovania Rómov. Zavedenie výsledkovo orientovaného rámca monitorovania a evaluácie tiež zaisťuje, že úsilie vlády SR je vnútorne dobre riadené, a že výsledky politík sú včas zachytené a poskytnuté všetkým interným aj externým zainteresovaným stranám a partnerom, aby sa zabezpečila nepretržitá spätná väzba pre prípadné úpravy. Rámec monitorovania a evaluácie založený na výsledkoch je tiež základným stavebným prvkom pre preukázanie výsledkov čerpania finančných prostriedkov, ktoré so zreteľom na prebiehajúci dialóg o lepšom využívaní štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu EÚ na podporu začleňovania Rómov by s veľkou pravdepodobnosťou mali poskytnúť podklad pre tvorbu nového referenčného rámca na čerpanie fondov EÚ v programovom období na roky 2014 – 2020. Výsledkovo orientovaný rámec monitorovania a evaluácie je kľúčovým prvkom pre získavanie dlhodobej podpory verejnosti pri presadzovaní rómskych inkluzívnych politík a stáva sa veľmi dôležitým komponentom politickej a verejnej diskusie, rovnako aj významným medzičlánkom pre interakciu s občianskou spoločnosťou a širšou verejnosťou.

F. 1 Očakávané výsledky vládnych politík

Očakávané výsledky vládnych politík sú založené predovšetkým na cieľoch predložených v Revidovanom národnom akčnom pláne Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 na obdobie rokov 2011 – 2015 a cieľoch, ktoré budú sformulované pre nové oblasti prioritných politík. Už pri definovaní cieľov boli naznačené indikátory, ktoré sú dostupné na posudzovanie zmeny. Vzhľadom k tomu, že bol naznačený nedostatok dát a potreba vypracovania metodiky zisťovania etnicky citlivých dát, počet indikátorov sa zvýši. Zároveň kvalita indikátorov dovoľí vyslovovať presnejšie hodnotenia o miere napĺňania stratégie.

Pri evaluácii vládnych politík sa Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity bude zameriavať na paralelné posúdenie viacerých dimenzií. Ako úspešné sa budú hodnotiť vládne politiky a intervencie, ktoré budú spĺňať kritérium účinnosti, vplyvu, efektívnosti a trvalej udržateľnosti. Za najdôležitejšie sa v tejto súvislosti bude považovať kritérium účinnosti a trvalej udržateľnosti. Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity pri evaluácii vládnych politík bude striktno prihliadať na to, aby boli napĺňané princípy, s ktorými prichádza predkladaná stratégia. Pri monitoringu a evaluácii sa bude prihliadať najmä na tri strategické princípy – destigmatizácia, desegregácia a degetoizácia, ktorých uplatnenie sa bude predpokladať aj pri vládnych politikách nepriamo súvisiacich s cieľovou skupinou tejto stratégie, no ovplyvňujúcich jej status vo svojich dôsledkoch. Uplatnenie implementačných princípov predloženej stratégie bude hodnotiť a posudzovať USVRK v závislosti od možnosti ich aplikácie a priebežného monitoringu.

F. 2 Indikátory a postupy monitoringu a evaluácie

Úspešnosť stratégie bude meraná prostredníctvom skupiny konkrétnych ukazovateľov (niektoré sú uvedené v sekcii D2) počítaných na základe jednoznačných, ľahko pochopiteľných a relevantných premenných získavaných z rôznych zdrojov (existujúcich alebo novozavedených). Tieto ukazovatele vychádzajú prevažne z Revidovaného národného akčného plánu Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 na obdobie rokov 2011 – 2015.

Vytvorenie efektívneho a spoľahlivého rámca pre monitoring a evaluáciu si bude vyžadovať naplnenie nasledujúcich predpokladov :

1. Identifikácia cieľových skupín

USVRK spoločne s UNDP v roku 2012 aktualizujú ATLAS rómskych komunít 2004. Svetová banka pripraví mapu chudoby kombináciou dát zo sčítania obyvateľstva v roku 2011 a prieskumu EU-SILC (štatistika o príjme a životných podmienkach). Je teda predpoklad, že identifikácia marginalizovaných rómskych komunít a rómskych komunít bude možná.

2. Stanovenie rozdielov v ukazovateľoch rozvoja medzi rómskymi komunitami a väčšinovou spoločnosťou

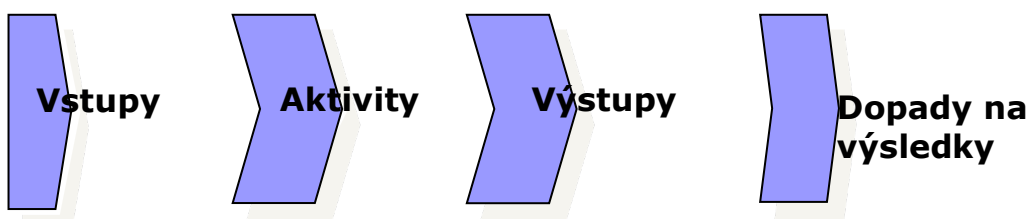
Aj keď niektoré politiky v kľúčových oblastiach stratégie už majú priradené indikátory merania, kompletný súbor ukazovateľov bude vytvorený neskôr, a to definovaním východiskových hodnôt a využívaním všetkých dostupných dát, vrátane prieskumov vykonaných UNDP a Svetovou bankou.

3. Inštitucionalizácia evaluácie

Kriticky chýbajúcim krokom je identifikácia "toho, čo by mohlo fungovať najlepšie", teda najefektívnejšie opatrenia z hľadiska nákladov a účinnosti. Často sú k dispozícii rôzne politiky, ktoré sa snažia dosiahnuť ten istý výsledok, pričom je nevyhnutné priebežne analyzovať dosiahnutý pokrok. Preto je nevyhnutné:

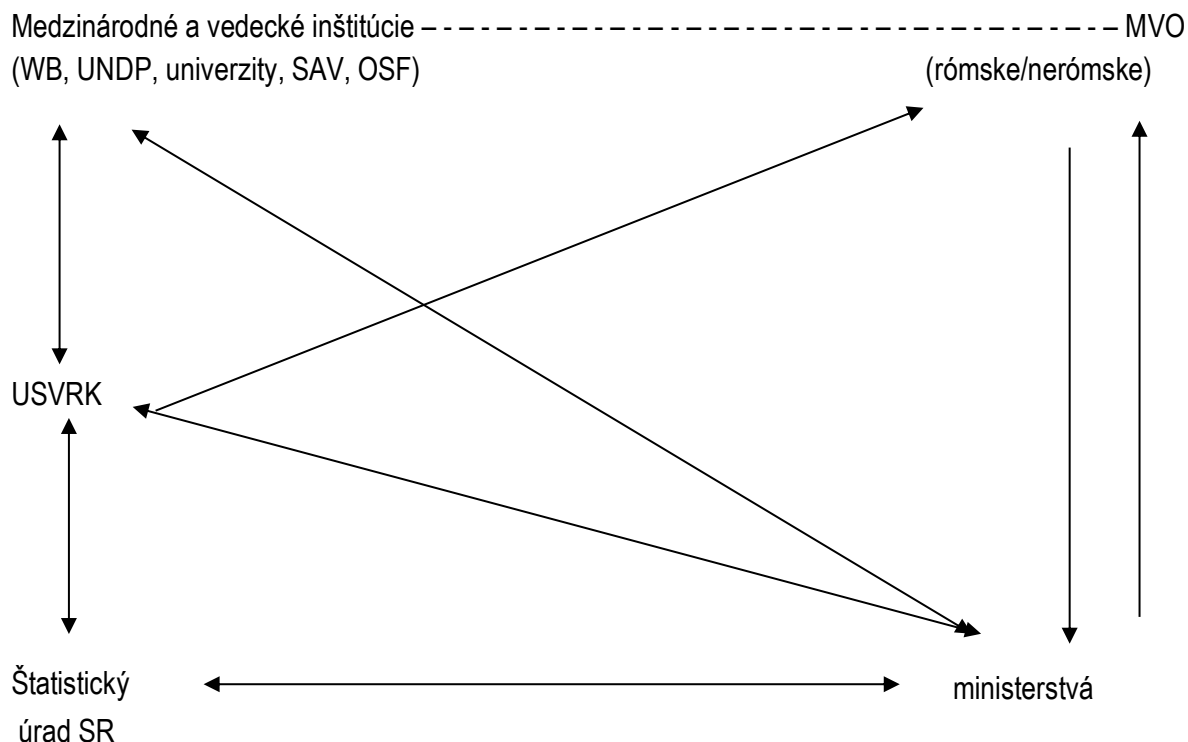
- analýza dát rozšíreného EU-SILC prieskumu domácností,
- systematicky konzultovať s kľúčovými aktérmi a cieľovými skupinami,
- vyhodnocovanie pilotných projektov a dôslednú realizáciu porovnávacích dopadových štúdií.

Monitoring stupňa programu – inštitucionalizácia *výsledkového rámca*

Každý projekt a program musí jasne formulovať výsledkový rámec a rozhodnúť, ktorý z cieľov sa má prioritne dosiahnuť; zamýšľané dopady by mali byť ujasnené v prvom kroku tvorby projektu/politiky a mali by byť v súlade s prioritnými dopadmi. Je dôležité tiež rozhodnúť sa o type intervencie, t.j. o výstupe projektu, ktorý má najväčšiu šancu dosiahnuť požadované dopady z hľadiska nákladovej efektivity a účinnosti.

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity je ako koordinátor procesu implementácie stratégie a iniciátor rámca M&E v spolupráci so všetkými partnermi – orgánmi štátnej správy a samosprávy, občianskou spoločnosťou, vedeckými inštitúciami, medzinárodnými organizáciami a Rómami primárne zodpovedný za monitorovanie stratégie na úrovni jednotlivých politik, programov a projektov.

Monitorovací pracovný program je navrhnutý s cieľom využiť synergiu pomocou partnerstva s ďalšími orgánmi štátnej správy, medzinárodnými organizáciami (UNDP, Svetová banka), vedeckými inštitúciami a rómskou občianskou spoločnosťou. Stanovuje jasné princípy riadenia tým, že určuje zdroj dát, frekvenciu a metódu zberu dát (aj organizácie zodpovedné za zber dát) a stanovuje spôsob a formu podávania správ. Podrobný popis monitorovacieho pracovného programu bude špecifikovaný neskôr, v osobitnej prílohe. Evaluácia jednotlivých programov a politík je dôležitá pre účely vyhodnotenia jednotlivých politík a programov pre ich vlastné operačné zlepšenia a úpravy. Zodpovednosť za túto časť monitorovacej a evaluačnej časti leží v prvom rade na vykonávateľoch programov a politík a príslušných rezortov. Konečné výstupy tohto evaluačného procesu sú relevantné pre nastavovanie ďalších následných politík a programov aj pre ďalšie inštitúcie.

Pri vytváraní, nastavovaní a financovaní štátnych politík je M&E podstatné pre lepšie zacielenie týchto politík, ich následné rozšírenie, vylepšenie, či naopak redukovanie až po úplné zrušenie, prípadne nastavovanie následných politík a programov z pohľadu celkového naplňovania globálnych cieľov stratégie a sociálnej inklúzie. Zodpovednosť za aktivity na koordinačnej úrovni je na USVRK ako poradnom orgáne vlády SR. Evaluačné správy a precízne dopadové štúdie jednotlivých politík, programov a projektov vypracované nezávislými hodnotiteľmi poskytnú spätnú väzbu založenú na faktoch a dátach o implementácii stratégie. Evaluačné správy budú vypracovávané aj vedeckými a akademickými inštitúciami na štátnej a medzinárodnej úrovni.

Počas M&E stratégie musí byť zaručený pravidelný konzultačný proces so zástupcami rómskych komunít a občianskej spoločnosti. V dlhodobom horizonte sa v oblasti M&E bude klásť väčší dôraz na súčinnosť s mimovládnyimi organizáciami tým, že USVRK bude aktívne presadzovať postupne rastúcu úlohu občianskej spoločnosti v externej evaluácii. Partneri sa v konzultačnom procese spolu s USVRK zapoja do monitorovania pokroku pri implementácii stratégie. Výročné správy o stratégii poskytnú podrobné informácie o miere účasti partnerov v procese monitorovania. Verejné podávanie správ o záveroch M&E bude slúžiť pre účely:

- vytvorenia rámca zodpovednosti;
- informovania širokej verejnosti o aktivitách v oblasti rómskej inklúzie a jej výsledkoch;
- aktívneho a trvalého dialógu so zástupcami rómskych komunít a občianskej spoločnosti, čo nám dovoľí prijímať a implementovať inkluzívne politiky.

Údaje z monitoringu budú k dispozícii všetkým zainteresovaným partnerom. USVRK raz ročne pripraví monitorovaciu správu, ktorú vláda SR po schválení predloží Európskej komisii. Paralelne s touto monitorovacou správou bude USVRK vyzývať (prípadne aj finančne podporí) mimovládne organizácie a občiansku spoločnosť k príprave externej monitorovacej správy ako neoddeliteľnej súčasť monitorovacej správy predkladanej vláde SR a následne aj Európskej komisii. USVRK zabezpečí spracovanie externého hodnotenia úspešnosti stratégie vo vzťahu ku zadaným princípom a cieľom. Toto hodnotenie bude vypracovávané pravidelne počas celého obdobia trvania stratégie, vždy po ukončení dvoch rokov jej implementácie.

Príloha č. 1

DÁTUM	MIESTO		POČET ÚČASTNÍKOV
31. 5. 2011	Bratislava	Zasadnutie Poradného orgánu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity	14
15. 6. 2011	Bratislava	Zasadnutie Medzirezortnej komisie splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity	16
24. 10. 2011	Banská Bystrica	Konzultácia so zástupcami miest a obcí Banskobystrického samosprávneho kraja	58
24. 10. 2011	Banská Bystrica	Konzultácia so zástupcami mimovládnych organizácií Banskobystrického samosprávneho kraja	42
25. 10. 2011	Prešov	Konzultácia so zástupcami miest a obcí Prešovského samosprávneho kraja	50
25. 10. 2011	Prešov	Konzultácia so zástupcami mimovládnych organizácií Prešovského samosprávneho kraja	39
26. 10. 2011	Košice	Konzultácia so zástupcami miest a obcí Košického samosprávneho kraja	35
26. 10. 2011	Košice	Konzultácia so zástupcami mimovládnych organizácií Košického samosprávneho kraja	52
03. 11. 2011	Bratislava	Zasadnutie Medzirezortnej komisie splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity	14
04. 11. 2011	Bratislava	Okrúhly stôl so zástupcami rómskej občianskej spoločnosti	45

Zoznam prizvaných predstaviteľov štátnej správy, samosprávy a mimovládneho sektora ku konzultácii pri tvorbe Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020

P.č.	Názov a adresa organizácie
1	OZ Cesta Nádeje, Dr. Janského 9, 965 01 Žiar nad Hronom
2	OZ ARO, /Aliancia rómskych organizácií/, Trieda SNP 27, 974 01 Banská Bystrica
3	Nadácia škola dokorán, Dr. Janského 19/16, 965 01 Žiar nad Hronom
4	OZ DAR, /Detvianska aliancia Rómov, Štúrova 25, 962 12 Detva
5	QUO VADIS,o.z., I.Krasku 7, 960 01, Zvolen
6	Ústav rómskych európskych štúdií, Detašované pracovisko Vysokkej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety n.o. v Bratislave, budova ZŠ na Bakossovej ul. č. 5, 974 01 Banská Bystrica
7	LPSI – Partnerstvo Žiarsky región, Nám. Matice slovenskej 8, 965 01 Žiar nad Hronom
8	RRA - Regionálna rozvojová agentúra, Partizánska cesta 3, 974 01 Banská Bystrica
9	Zástupca European Roma Rights Centre Slovensko, Nový Svet 21, 974 01 Banská Bystrica
10	Úrad Banskobystrického samosprávneho kraja, Námestie SNP 23, 974 01 Banská Bystrica
11	Úrad práce sociálnych vecí a rodiny Banská Bystrica, ul. Skuteckého 39, 974 01 Banská Bystrica
12	Centrum pedagogicko - psychologického poradenstva a prevencie v Brezne, Hradby 9 977 01 Brezno
13	Združenie pre rozvoj vidieka, Mugarská 15, 974 11 Banská Bystrica
14	OZ Podpoľanie, Záhradná 11/13, 962 12 Detva
15	Súkromné gymnázium Zefyrína J.Mallu Kremnica, Dolná 48/19, 967 01 Kremnica
16	Komunitná nadácia Zdravé mesto, Komenského 21, 974 01 Banská Bystrica
17	VOKA, Námestie Š. Moyzesa 4, 974 01 Banská Bystrica
18	CEPA, Ponická Huta 65, 976 33 Poniky
19	Centrum sociálnej pomoci mladým CESPOM, Jozefa Kármána č. 26, 984 01 Lučenec
20	Kultúrno-výchovné občianske združenie LÁČHO DROM , Huta 31, 985 05 Kokava nad Rimavicou
21	Klub rómskej mládeže Poltár, Námestie osloboditeľov, 987 01 Poltár
22	Informačné poradenské centrum Rómov, Malohontská 1931, 979 01 Rimavská Sobota
23	Občianske združenie Klub rómskych aktivistov na SR, Š. M. Daxnera 906, 981 01 Hnúšťa
24	Združenie za integráciu Rómov na Slovensku, Hlavná 82, 980 01 Rimavské Janovce
25	Revúcke dobré slovo, Strmá 1400/1, 050 01 Revúca
26	Banskobystrický samosprávny kraj, Odbor sociálnych politík-Útvar pre rodovú rovnosť a marginalizované skupiny, Hlavné námestie 19, 979 01 Rimavská Sobota
27	Komunitné centrum menších, Komenského 3, 990 01 Veľký Krtíš
28	Mesto Banská Bystrica, Československej armády 26, 974 01 Banská Bystrica
29	Mesto Detva, Tajovského 7, 962 12 Detva
30	Mesto Zvolen, Námestie slobody 22, 960 01 Zvolen

31	Mesto Banská Štiavnica, Radničné námestie 1, 969 24 Banská Štiavnica
32	Obec Valkovňa, Valkovňa č. 73, 976 69 Pohorelá
33	Obec Martin, Nám. S. H. Vajanského 1, 036 49 Martin
34	Mesto Žilina, Nám. obetí komunizmu 1, 011 31 Žilina
35	Mesto Brezno, Námestie gen. M. R. Štefánika 1, 977 01 Brezno
36	Mesto Handlová, Námestie baníkov 7, 972 51 Handlová
37	Mesto Žiar nad Hronom, Š. Moysesova 46, 965 01 Žiar nad Hronom
38	Obec Zvolenská Slatina, SNP 370/19, 962 01 Zvolenská Slatina
39	Mesto Vrútky, Matušovičovský rad 4, 038 61 Vrútky
40	Mesto Ružomberok, Námestie A. Hlinku 1, 03401 Ružomberok
41	Mesto Dolný Kubín, Hviezdoslavovo námestie 1651/2, 026 01 Dolný Kubín
42	Obec Čierny Balog, Závodie 2/2, 976 52 Čierny Balog
43	Mesto Krupina, Svätotrojičné námestie 4/4, 963 01 Krupina
44	Mesto Žarnovica, Námestie SNP č. 33, 966 81 Žarnovica
45	Obec Hontianske Nemce, Hontianske Nemce 500, 962 65 Hontianske Nemce
46	Mesto Filakovo, Radničná 25, 986 01 Filakovo
47	Mesto Rimavská Sobota, Svätoplukova 9, 979 01 Rimavská Sobota
48	Obec Nitra nad Ipľom, Nitra nad Ipľom 96, 985 57 Holiša
49	Obec Trenč, Trenč 11, 985 32 Veľká nad Ipľom
50	Mesto Lučenec, Novohradská 1, 984 01 Lučenec
51	Obec Hrnčiarska Ves, Hrnčiarska Ves 237, 980 13 Hrnčiarska Ves
52	Obec Hucín, Hucín 76, 049 13 Hucín
53	Mesto Jelšava, Námestie Republiky 499, 049 16 Jelšava
54	Obec Abovce, Abovce 99, 980 44 Lenartovce
55	Obec Cakov, Cakov 73, 980 42 Rimavská Seč
56	Obec Hodejov, Hodejov 141, 980 31 Hodejov
57	Obec Kaloša, Kaloša 62, 982 52 Nižná Kaloša
58	Obec Kesovce, Kesovce 3, 980 45 Štrkovec
59	Obec Šimonovce, Šimonovce 146, 980 03 Šimonovce
60	Obec Širkovce, Širkovce 184, 980 02 Jesenské
61	Obec Čelovce, Čelovce 113, 991 41 Čelovce
62	Obec Hrušov, Hrušov 526, 991 42 Hrušov
63	Mesto Tornaľa, Mierová 14, 982 01 Tornaľa
64	OZ Pre lepší život Rankovce, Rankovce 21, 044 45 Bidovce
65	OZ Amare róma Moldava nad Bodvou, Jána Kráľa 4, 045 01 Moldava nad Bodvou
66	OZ Help Róm, Košice-Luník IX, 040 11 Košice

67	OZ Nová cesta, Slobody 1, 071 01 Michalovce
68	OZ Univerzus, Krátka 30, 048 01 Rožňava
69	OZ Lúč, Nám. sv. Cyrila a Metoda 142, 078 01 Sečovce
70	Nadácia Dobrá rómska víla Kesaj, Považská 20, 040 11 Košice
71	Súkromná pedagogická a sociálna akadémia, Jegorovovo nám. 5, 040 22 Košice
72	Krajský školský úrad, Zádielska 1, 040 78 Košice
73	TSP KE-Luník IX, Trieda SNP 48/A, 040 01 Košice
74	Mesto Sečovce, Nám. sv. Cyrila a Metoda 43/27, 078 01 Sečovce
75	Mesto Moldava nad Bodvou, Školská 2, 045 01 Moldava nad Bodvou
76	Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Šrobárova 2, 041 80 Košice
77	Rómske mediálne centrum (MECEM), Južná trieda 53, 040 01 Košice
78	Obvodné oddelenie Policajného zboru SR v Jasove, Jasov 358, 044 23 Jasov
79	OZ Prameň, Teplička 25, 052 01 Spišská Nová Ves
80	Komunitné centrum Nálepko, Stredný riadok 384/1, 053 33 Nálepko
81	Komunitné centrum Rudňany, 053 23 Rudňany
82	Farská rada Smižany, Tomašovská 14, 053 11 Smižany
83	Pracovná Agentúra Vospálek, s.r.o., Duklianska 23, 052 01 Spišská Nová Ves
84	Lokálne partnerstvo sociálnej inklúzie Spišská Nová Ves a Gelnica, Hviezdoslavova 15 052 01 Spišská Nová Ves 1
85	Obec Spišské Tomášovce, Kostolná 20/12, 052 01 Spišská Nová Ves
86	Regionálny úrad verejného zdravotníctva Spišská Nová Ves
87	Mesto Košice, Trieda SNP 48/A, 040 11 Košice
88	Mestská časť Košice Luník IX, Krčméryho 2, 040 11 Košice
89	Mesto Rožňava, Štefánikova 29, 048 01 Rožňava
90	Mesto Michalovce, Nám. Osloboditeľov 30, 071 01 Michalovce
91	Mesto Sobrance, Štefánikova 23, 073 01 Sobrance
92	Mesto Sečovce, Nám. sv. Cyrila a Metoda 43/27, 078 01 Sečovce
93	Obec Kunova Teplica, Kunova Teplica 127, 049 32 Kunova Teplica
94	Obec Pašková, Pašková 66, 049 33 Kunova Teplica
95	Obec Rankovce, Rankovce 18, 044 45 Bidovce
96	Mesto Trebišov, M. R. Štefánika 862, 075 01 Trebišov
97	Obec Blatné Remety, Blatné Remety 26, 072 44 Blatné Remety
98	Košický samosprávny kraj, Nám. Maratónu mieru 1, 042 66 Košice
99	Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Košice, Staničné námestie 9, 040 01 Košice
100	Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Michalovce, Selezianov 1, 071 01 Michalovce
101	Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Trebišov, Záborského 8, 075 01 Trebišov

102	Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Rožňava, Ernesta Rótha 49, 048 01 Rožňava
103	Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Sobrance, Michalovská 55, 073 01 Sobrance
104	Regionálny úrad verejného zdravotníctva Košice, Ipeľská 5, 042 20 Košice
105	Regionálny úrad verejného zdravotníctva Rožňava, Špitálska 3, 048 01 Rožňava
104	Regionálny úrad verejného zdravotníctva Michalovce, Sama Chalupku 5, 07101 Michalovce
106	Mesto Gelnica, Banícke námestie 4, 056 01 Gelnica
107	Obec Nálepko, Stredný riadok 384/1, 053 33 Nálepko
108	Obec Richnava, Richnava 261, 053 51 Richnava
109	Mesto Spišská Nová Ves, Radničné námestie 7, 052 70 Spišská Nová Ves
110	Obec Spišské Tomášovce, Kostolná 20/12, 052 01 Spišská Nová Ves
111	Obec Letanovce, Slovenského raja 55, 053 13 Letanovce
112	Obec Markušovce, Michalská 51, 053 21 Markušovce
113	Obec Bystrany, Bystrany 49, 053 62 Bystrany
114	Obec Žehra, Žehra 104, 053 61 Spišské Vlchy
115	Obec Rudňany, Rudňany 234, 053 23 Rudňany
116	Obec Hrabušice, Hlavná 171/46, 053 15 Hrabušice
117	Obec Betlanovce, Betlanovce 23, 053 15 Hrabušice
118	Obec Iľiašovce, Iľiašovce 231, 053 11 Smižany
119	OZ Oblík, Bystré 407, 094 34 Bystré
120	Rómske centrum Ternipen (RCT), Janka Kráľa 1008/6, 069 01 Snina
121	Komunitné centrum Lipany, Kpt. Nálepku 19, 082 71 Lipany
122	Krajské centrum pre rómske otázky Prešov, Levočská 9, 080 01 Prešov
123	Komunitné centrum Sol', Sol' 106, 094 35 Sol'
124	Lokálne partnerstvo sociálnej inklúzie Kežmarok a Stará Ľubovňa, Starý trh 53, 060 01 Kežmarok
125	Migel Agency, Starý trh 53, 060 01 Kežmarok
126	Spišská katolícka charita, Hanulova 2, 052 01 Spišská Nová Ves
127	SSOŠ Kežmarok, Biela voda 901/2, 060 01 Kežmarok
128	Kongregácia šk. sestier Lomnička, Lomnička 19, 065 03 Podolíne
129	OZ Romani Archa, Kamienka č.196, 065 32 Kamienka
130	KC Spišské Podhradie, Mariánske nám. 37, 053 04 Spišské Podhradie
131	Obec Lascov, Lascov 11, 086 45 Marhaň
132	Obec Lenartov, Lenartov 37, 086 06 Malcov
133	Obec Lukov, Lukov 60, 086 05 Lukov
134	Obec Petrová, Petrová 30, 086 02 Gaboltov
135	Obec Raslavice, Hlavná 154, 086 41 Raslavice

136	Obec Zborov, Lesná 10, 086 33 Zborov
137	Obec Sveržov, Sveržov 29, 086 02 Gaboltov
138	Obec Nižný Tvarožec, Nižný Tvarožec 34, 086 02 Gaboltov
139	Obec Hrabské, Hrabské 103, 086 06 Malcov
140	Obec Hermanovce, Hermanovce 59,,082 35 Hendrichovce
141	Obec Chminianske Jakubovany, Chminianske Jakubovany 82, 082 33 Chminianska Nová Ves
142	Obec Svinia, Hlavná 87/10, 082 32 Svinia
143	Obec Víťaz, Víťaz 111, 082 38 Víťaz
144	Obec Žehňa, Žehňa 26, 082 06 Žehňa
145	Obec Jarovnice, Jarovnice 223, 082 63 Jarovnice
146	Mesto Lipany, Krivianska 1, 082 71 Lipany
147	Obec Olejníkov, Olejníkov 44, 082 57 Ľutina
148	Obec Ostrovany, Ostrovany 60, 082 22 Šarišské Michaľany
149	Obec Torysa, Torysa 28, 082 76 Torysa
150	Obec Banské, Banské 320, 094 12 Vranov nad Topľou
151	Obec Kamenná Poruba, Kamenná Poruba 207, 093 03 Vranov nad Topľou
152	Obec Poša, Poša 241, 094 21 Nižný Hrabovec
153	Obec Sačurov, Osloboditeľov 385, 094 13 Sačurov
154	Obec Sedliská, Sedliská 85, 094 09 Sedliská
155	Obec Roztoky, Roztoky 84, 090 11 Vyšný Orlík
156	Mesto Stropkov, Hlavná 38/2, 091 01 Stropkov
157	Mesto Humenné, Kukoreliho 34, 066 28 Humenné
158	Obec Zbudské Dlhé, Zbudské Dlhé 90, 067 12 Koškovce
159	Obec Slovenská Volová, Slovenská Volová 36, 067 22 Ohradzany
160	Obec Spišský Štvrtok, Tatranská 4, 053 14 Spišský Štvrtok
161	Obec Jánovce, Jánovce 238, 059 13 Jánovce
162	Mesto Levoča, Námestie Majstra Pavla 4, 054 01 Levoča
163	Mesto Spišské Podhradie, Mariánske námestie 37, 053 04 Spišské Podhradie
164	Obec Hranovnica, Sládkovičova 398, 059 16 Hranovnica
165	Mesto Poprad, Popradské nábřežie 2082/3, 058 01 Poprad
166	Obec Spišský Štiavnik, Hornádska 241, 059 14 Spišský Štiavnik
167	Obec Toporec, Hlavná 66, 059 95 Toporec
168	Obec Výborná, Výborná 12, 059 02 Slovenská Ves
169	Obec Stráne pod Tatrami, Stráne pod Tatrami 2, 059 76 Mlynčeky
170	Obec Jurské, Jurské 20, 059 94 Holumnica
171	Mesto Kežmarok, Hlavné Námestie 1, 060 01 Kežmarok

172	Obec Krížova Ves, Krížova Ves 51, 059 01 Spišská Belá
173	Mesto Podolíneec, Nám. Mariánske 3, 065 03 Podolíneec
174	Mesto Stará Ľubovňa, Obchodná 1, 064 01 Stará Ľubovňa
175	Obec Lomnička, Lomnička 66, 065 03 Podolíneec
176	Obec Ľubotín, Na rovni 302/12, 065 41 Ľubotín
177	Obec Jakubany, Jakubany 555, 065 12 Jakubany
178	Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR, Špitálska 6, 814 55 Bratislava
179	Matica rómska, Závodná 3/b, 821 06 Bratislava
180	Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium, Požiarnicka 1, 040 01 Košice
181	Inštitút pre romologický výskum, metodiku a praktickú aplikáciu, Nám SNP 198/49 929 01 Dunajská Streda
182	Občianske združenie Nová cesta, Nám. Slobody 1, 071 01 Michalovce
183	Rómska tlačová agentúra, Slovenskej jednoty 44, 040 01 Košice
184	Romano nevo liľ, Jarková č. 4, 080 01 Prešov
185	Krajská asociácia rómskych iniciatív – KARI, Internátna 59, 97401 Banská Bystrica
186	Inštitút rómskej verejnej politiky n.o., Bagarova 4, 841 01 Bratislava - Dúbravka
187	Asociácia pre kultúru, vzdelávanie a komunikáciu (ACEC), Laurinská 2, 811 01 Bratislava
188	Nadácia otvorenej spoločnosti, Baštová 5, 811 03 Bratislava 1
189	Regionálne pracovisko MPC, T. Ševčenka 11, 080 20 Prešov
190	ERRC, Mallého 4, 909 01 Skalica
191	OZ Rovnaké šance, ul. 1. mája 908, 981 01 Hnúšťa
192	Forum pale o romna, Námestie mieru 29, 962 12 Detva
193	IUVENTA, Búdková cesta 2, 811 04 Bratislava
194	Nadácia škola dokorán, Jánskeho ul. 19/16, 965 01 Žiar nad Hronom
195	Rómsky inštitút, Klariská 14, 811 03 Bratislava
196	Vedecko - výskumné a poradenské centrum, FSVaZ UKF Nitra, Hviezdoslavova 15 949 01 Nitra
197	Ústav romologických štúdií, Kraskova 1, 949 01 Nitra
198	Klub rómskych aktivistov v SR, Š. M. Daxnera 906, 981 01 Hnúšťa
199	Rómsky inštitút, Rómsky inštitút, Klariská 14, 811 03 Bratislava
200	Výbor Rady vlády pre národnosti, Košická 36, 821 08 Bratislava
201	Quo vadis, I. Krasku 7, 960 01 Zvolen
202	SPSA, Jegorovove nám. 5, 040 22 Košice
203	Združenie mladých Rómov, Trieda SNP, 974 01 Banská Bystrica

Zhrnutie vplyvov na rozpočet verejnej správy v rámci Revidovaného národného akčného plánu Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 na obdobie rokov 2011 – 2015

Vplyv na rozpočet verejnej správy	Vplyv na rozpočet verejnej správy (v Eurách)				
	2011	2012	2013	2014	2015
Výdavky verejnej správy celkom					
v tom: za každý subjekt verejnej správy / program zvlášť	0	0	0	0	
Úrad vlády SR	833878	833878	833878	833878	833878
Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR	7923170	10023170	11023170	13023170	15023170
Ministerstvo zdravotníctva SR	3000	1680000	1790000	2075000	2425000
Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR	8020000	12730000	12635000	12625000	12625000
Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR	2862680*	3005814	3156105	3313910	3479605
Celkové financovanie	16784070	28276886	29442179	31874986	34386653**
Financovanie zabezpečené v štátnom rozpočte	16784070	282768865	29442179	31874986	
Financovanie nezabezpečené v štátnom rozpočte			4 100 000	7 100 000	

* Uvedená suma bola v roku 2011 použitá na podporu výstavby bytov nižšieho štandardu zo Štátneho fondu rozvoja bývania. Pre zjednodušenú kalkuláciu predpokladáme rovnakú sumu s 5 % nárastom pre každý nasledujúci rok.

** Pre rok 2015 ešte neexistuje návrh podkladov pre tvorbu štátneho rozpočtu.

Prehľad zákonov, ktorých sa týka predpokladaná úprava

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov

Zákon č. 184/2009 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov

Zákon č. 453/2003 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

Zákon č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele

Zákon č. 601 / 2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov

Zákon č. 663/2007 Z. z. o minimálnej mzde v znení neskorších predpisov

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce

Zákon č. 544/2010 Z. z. o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny

SR

Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 577/2004 Z. z. o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia a o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov

Zákon č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (Stavebný zákon) v znení neskorších predpisov

Zákon č. 25/2006 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov
Zákon č. 607/2003 Z. z. o Štátnom fonde rozvoja bývania v znení neskorších predpisov
Zákon č. 330/1991 Zb. o pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva, pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločenstvách v znení neskorších predpisov
Zákon č. 310/1992 Zb. o stavebnom sporení v znení neskorších predpisov
Zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov
Zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov v znení neskorších predpisov
Zákon č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov
Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov
Zákon č. 443/2010 Z. z. o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní
Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších právnych predpisov
Zákon č. 189/1992 Zb. o úprave niektorých pomerov súvisiacich s nájmom bytov a s bytovými náhradami v znení neskorších predpisov
Zákon č. 317/1992 Z. z. o dani z nehnuteľností v znení neskorších právnych predpisov
Zákon č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov
Zákon č. 595/2003 Z. z. o daniach z príjmov v znení neskorších predpisov
Zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov
Zákon č. 448/2008 o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov
Zákon č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam v znení neskorších zmien a doplnkov
Zákon č. 86/2002 Z. z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku v znení neskorších predpisov
Zákon č. 555/2005 Z. z. o energetickej hospodárnosti budov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
Zákon č. 138/1991 Zb. o majetku obcí v znení neskorších predpisov
Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja

Nariadenia vlády

Nariadenie vlády SR č. 630/2008 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre školy a školské zariadenia v znení neskorších predpisov
Nariadenie vlády SR č. 637/2004 Z. z. a jeho novelizácia č. 508/2005 Z. z., ktorými sa ustanovujú podrobnosti o druhoch a výškach poskytovaných podpôr na jednotlivé účely z prostriedkov Štátneho fondu rozvoja bývania

Vyhlášky

Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 291/ 2004 Z. z., ktorou sa určujú podrobnosti o spôsobe ustanovenia orgánov školskej samosprávy, ich zložení a organizačnom zabezpečení v znení vyhlášky MŠ SR č. 230/2009 Z. z.
Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 137/ 2005 Z. z. o školskej inšpekcii
Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 306/2008 Z. z. o materskej škole v znení vyhlášky MŠ SR č. 308/2009 Z. z.
Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 649/2008 Z. z. o účele použitia príspevku na žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia
Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 320/2008 Z. z. o základnej škole
Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 322/2008 Z. z. o špeciálnych školách

Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 325/2008 Z. z. o školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie

Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 437/2009 Z. z., ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov v znení neskorších predpisov

Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 445/2009 Z. z. o kontinuálnom vzdelávaní, kreditoch a atestáciách pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov

Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 453/2000 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia Stavebného zákona

Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii

Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 532/2002 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie a rozsahu odbornej prípravy a postupe pri overovaní a osvedčovaní osobitného kvalifikačného predpokladu na zabezpečenie činnosti stavebného úradu

Vyhláška Ministerstva zdravotníctva SR č. 505/2002 Z. z., ktorou sa ustanovujú najnižšie hygienické požiadavky na byty v bytových domoch, hygienické požiadavky na ubytovanie

Zoznam použitých skratiek

vláda SR	– vláda Slovenskej republiky
stratégia	– Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020
EÚ	– Európska únia
Rámec EÚ	– Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020
Dekáda	– Dekáda začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015
SR	– Slovenská republika
UNDP	– Rozvojový program OSN
Atlas	– ATLAS rómskych komunít 2004
MPSVR SR	– Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR
IVO	– Inštitút pre verejné otázky
CSR	– Corporate Social Responsibility – CSR
Charta	– Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov
MŠVVŠ SR	– Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MRK	– marginalizované rómske komunity
SZP	– sociálne znevýhodnené prostredia
REF	– Rómsky vzdelávací fond
ÚIPŠ	– Ústav informácií a prognóz školstva
ZŠ	– Základná škola
SŠ	– stredná škola
UoZ	– uchádzač o zamestnanie
VZPS	– Výberové zisťovanie pracovných síl
MVO	– mimovládne organizácie
ŠFRB	– štátny fond rozvoja bývania
MSME	– malé a stredné podniky
MMSE	– drobní, malí a strední podnikatelia
MMSP	– mikro, malé a stredné podniky
EK	– Európska komisia
USVRK	– Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity
ZMOS	– Združenie miest a obcí Slovenska
LETS	– Local Exchange Trade System

OSF – Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation
ESF – Európsky sociálny fond
ERDF – Európsky fond pre regionálny rozvoj
EAFRD – Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka
M&E – monitoring a evaluácia
WB – Svetová banka
MDVRR SR – Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR
PRV SR – Program rozvoja vidieka